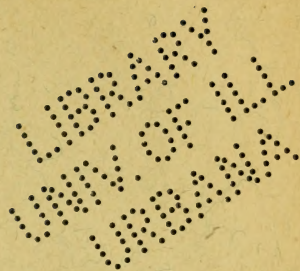

אין א שלעכטער צייט

(פילדער אונז ערצעהלונגען).

פערלאג. פראגרעסס" ווארשא
נאלעווקי 36

*asch
im schlechter zeit*

אין א שלעכטער צייט

(בילדער און ערצעהלונגען.)

פון

שלום אש.

ווארשא.

דרוק מ. י. האלבער עט קאמפ. גאלעווקי 7.

Инъ а шлехтеръ цейтъ

т. е.

въ плохое время.

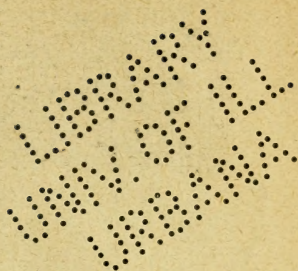
Ш. Аша.

Очерки и рассказы.

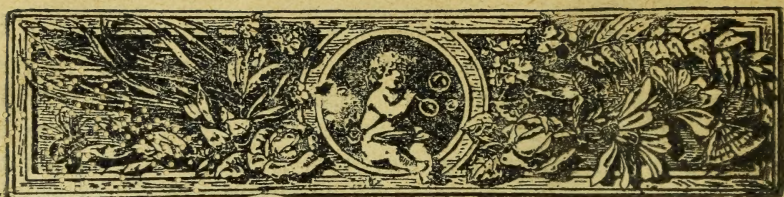
Варшава. 1903.

Тип: М: И: Гальтеръ и Комп., Ялевки 7.

296.025
Assi

Дозволено Цензурою.
Варшава, 7 Февраля 1903 г.

איבער דער גרענעץ

1.

דאס שטערמיל ליעגט א האלבס אויפ'ן בארג, און דער עק פון צווייטען האלבטען שטערמיל גרייכט שוין אין וואסער אריין. און שטעהענדיג אויפ'ן בארג, פאר'ן שוהל פלאטץ, קוקט מען גלייך אריבער אויף יענער זייט וואסער, וואו די פֿעלדער ציהען זיך ווייט אוועק, און דארט אויף יענער זייט וואסער ווערען זיי ערגעץ וואו פֿערבלאנדזשעט, און נאך איינער ווייט וואו ... און שטעהענדיג אויפ'ן בארג, פאר'ן שוהל פלאטץ, און אראפ קוקענדיג הינטען אין וואסער אריין, דארט ווייט אין די פֿעלדער אריבער, וואס זענען אויף יענער זייט וואסער, ווילט זיך טהיילמאל אחר-יונגעלע די הענד פֿערשפרייטען, די פֿיס דערהייבען, און היידא ... א פֿליה אריבער, ווייט אוועק. איבער'ן וואסער, ווייט אין די פֿעלדער אריבער, פֿערבלאנדזשעט מיט זיי אין איינעם צו ווערען, ווייט ... און, נאך איינער ווייט וואו...

געוועזען איז עס א טאג א שטענער און א פֿרעהליכער. די הימלען, אויבען האָבען זיך געטהון דאס זייעריגע, קיילעכדיג זיך פֿערשפרייט, און האבען מיט פיעל לייטעליגקייט בעשיצט גאטס וועלטעל אזוי, ווי זיי זענען געבאטען געווארען פון ששת ימי בראשית אן. און דאס וואסער האט זיך אויך געטהון דאס זייניגע, ווייט האט עס זיך אויסגעגאסען, איין וואל האט נאך געיאגט די צווייטע, די צווייטע האט גע-האפט די דריטע און האט זיך אין איהר אריינגעגאסען. און אויס געזעהען האבען די וואָלען, ווי א שליח מיט א ראפארט קומט פון גאנץ ווייט און געהט ערגעץ וואו, גאנץ ווייט, און דערלעכט ניט זיין שליחות אויסצופיהרען, ער צו גיסט זיך און צו זעהט דערווייל אין וואסער; יאגט איהם נאך א צווייטער צוגעהט ער אויך אין וואסער, און א דריטער ... און א פֿערטער ... און דאס וואסער שווימט ווייט אין די וועלט אריין. ביי דעם ברעג, אויפ'ן בארג, ווי א געטרייער בעל-בית, שטעהט זיך דאס שטערמיל, די נידריגע הייליך דערהייבען זיך, און קייטלען זיך אויפ'ן בארג ארויף. איין הייזעל שטעהט אויפ'ן צווייטען הייזעל'ס דעכיל. און בכלל זעהט אויס גאט'ס וועלטעל ווי א ליעבליך הייזגעזונד, וואס לעבט זיך אין שלום, יעדער טהומ זיך דאס זייניגע. דער מאן קלאגט אויף דער מאשינה און זינגט זיך זיין ליעדעל, דאס ווייב שטעהט זיך ביי דער קיך, קאכט אַב וויעטשערע און זינגט זיך איהר ליעדעל.

א דאנערשטאג נאך מיטאג, די קינדער זענען פריהער פון דעם חדר א היים געקומען. מען לאזט זיך צום וואסער אראפ. אט שטעהט א יודענע ביים ברעג און וואשט די קינדערלעך אויס לכבוד שבת. דאס קינד, א מיידלעלע פון איאהר זעקס, רייסט ארום איהר. נאמען, איינגעזאפטען קאפ פון אונטער די מוטערס הענד און וויינט הויך. די תגלעך שטיפען ארום, אויף א לורקע וואס שטעהט ביים ברעג, איינער שטופט מיט דעם שיפלער פון דעם ברעג אפ, און אט לאזט זיך די לורקע אין וואסער. די קינדער שרייען און שאלען מיט גדולה, און אט קומט פון דער ווייטען א-בערלעכע אן. צו שווימען, און שוויימט זיך רהיג, פאטעליך, ווי א שאמען דורך דאס שטעטל. פון דארט, פון דערווייטען ווייזען זיך רויטע ספאניצעס און נאקעטע פיס שטעהען אין וואסער, און נאקעטע הענד קלאפען אין ווייטע שטיקער וועג. א מיידלעלע שטעהט ביים ברעג און וואשט דאס געפֿעס אפ, עס שוויימט איהר א מערעריל אוועק אין וואסער, זי וויינט, קומט אן א חדר קונדס, ער לאזט שוין זיין לאנגע קאפעטקעלע אין וואסער נעמצען און מיט'ן הוט שלעפט ער פון וואסער דאס אוועקגעשוויממע מע. עריל ארום, און אט קומט אויף דער לורקע ר' חיים דוד און ברוך פישער צו שווימען, מיט א גרויסע פולע נעמץ פיש לכבוד שבת, און נאקעטע בני יעקבליך, אזוי ווי זיי וואלטען גאר קיין גלות קינדער געווען, אין די ארבע-בנפות ליך באדען זיך, און האדעווען זיך אין וואסער, ווי אמת'ע קינדער אויף דער שוים פון א אמת'ע מאמע. און דער ווינד בלאזט, פערשפרייט די לייזענער אויף די לורקע, לופטערט בעד, מאכט ציטערן פאות, און פאשט מיט ציצית פון ארבעבנפות ליך אין פנים ארוין.

אביסעל אונטער דער שמאדט ציהען זיך אויך די הימלען זיכער, גיסט זיך אויך דאס וואסער זיכער, אויף גאטס חסד געשיצט, און ביים ברעג ליגען אנדערע מענשען פון א אנדער וואסער, א פארטיע, "ליטוואקעס", יונג און אלט ליעגען ווי אויפ'ן פעלד. פון דערווייטען זעהען זיך גאר די בלעכערנע משאניקעס אנגעבינדען אויף די געפֿעק. עס ליגט א יודענע אנגעלעהנט דעם קאפ אויף א קעסטעלע און איבערגעבענדיג א "כפרה" די נאקעטע ברוסט דעם נאקעטען קינד, וואס ליגט ביי איהר ציהט זי איהר קאפ צום הימל ארויף. די פערמאכטע אויגען בעמען שוין נישט, עס הייסט ווי זיי וואלטען צום בורא עולם זאגען: ווילסט אזוי, מ'זאל זיין אזוי ...

עס זיצען די פאטערס אויף די געפֿעק זאכען, טהייל די קעפ אויף די הענד אנגעלעהנט און קלעהרען, טהייל גאר, — אזוי ווי עס וואלט זייער עסק נישט זיין, זיצען און שווייגען, ווארטענדיג אויף עפעס. ביים מאמען אויף דערדער ויצט די מאמע און צו טהיילט די קליינע קינדערליך ברויט מיט זאגערקע, דער פאטער בייגט דעם קאפ פון די עסענדרע קינדער אוועק און קוקט אין הימל ארוין. און דארט ביים ברעג וואסער שטעהט די עלטערע מאכטער און קוקט אויף די פליסענדרע וועלען, און פון די אויגען רינען שמילע טרערען, און עס דאכט זיך אז די ליפען שאקלען זיך.

און שמיל איז אין דער פארטיע. עס פרויט צו רעדען א יונגער מאן עפעס מיט

א אלטען — דער לעצטער שווייגט, דער יונגער מאן רעדט ווייטער, דער לעצטער שווייגט אלס.

עס לאזט זיך א יונגעלע, א ליטוואקיל א קליינס, פון דער פארטיע ארויס אונגנב'ט זיך צו צו די שטאדטס יונגעלעך, וואס באדווען אין די לאנגע קאפאטקעלעך, דארט אין דער גרויסע לודקע וואס איז ביים ברעג וואסער. עס געהט דאס ליטוואקעל, געהט אונ קוקט זיך אום. לאזט זיך אונ האפט זיך צוריק, אונ אט האט ער שוין אויך א פוס אין די לודקע אריין געשטעקט. נאר דארט אין דער פארטיע שטעהט א הויכע יודענע אונ ווינקט מיט שרעק אויף דעם יונגעלע, מאכט מיטן פינגער: שלמה'קע! אונ דאס ליטוואקעל געהט ברוגדוג צו דער פארטיע צוריק. זעצט זיך צווישען די יודען אונ קוקט מיט בעגשאפט אויף די שפילענדע יונגעלעך, אונ שווייגט אויך.

פון אונטער דער ווינדט-מיהל וואס פערשטעלט די פארטיע פון מענשענס אויגען לאזט זיך עפעס אקליין מאנער יודעל ארויס מיט א געשוירען בערדיל אונ טראגט אנגעטון עפעס א מין דייטשען רעגען-מאנטיל, אונטען צונע-פאטיעט, אין א פיער קאנטיג היטעלע, ער האלט עפעס א ביכעל אין דער האנד אונ שרייבט דערין. גאך איהם לאזט זיך נאך פון אונטער דער ווינדט-מיהל עפעס א הויכער סאלדאט מיט ארינגעלע אין אויער. עס רוימט זיך דער סאלדאט מיט דעם יודען אין דער שטיל. דער סאלדאט קוקט אויף די זיצענדע יודען אונ דאס יודעל שרייבט אין ביכעל, אונטער זיי געהט נאך א הויכער יונג דאס פנים זיינס איז פערבונדען מיט א שוך, אונ ער האלט א גראבען שמעקען אין דער האנד, אונ דער יונג קלאפט וואוילעריש מיטן שמעקען אין דער פייכטער ערד.

אין דער פארטיע ווערט שטיל. עס בלייבען זיצען די וואנדערער אויף זייערע געפער אונ שווייגען. עס קעהרט צוריק דאס מיידעל פון ברעג אונ זעצט זיך אין דער קאמפאניע. דאס קליינע ליטוואקעל בעהאלט זיך אונטער דער מאמעס פארמוך אונ ציטערט. אונ די אים'ה'דיגע געזיכטער, אונ די אראפגעלאזטע אויגען רעדען עפעס אין דער שטיל: מיר זענען נאר נישט שולדיג! נאר נישט שולדיג!

פון אונטער דער ווינדט-מיהל ווייזט זיך ארויס א שטיק שווארצע קאפאטע, א האלב געזיכט, א האלבע בארד, א האלבער הוט אונ איין אויג בעאבאכטעט פון דערווייטען דעם יוד מיט דעם רעגען מאנטיל. באלד ווייזט זיך פון אונטער דער ווינדט-מיהל א האנד ארויס אונ ווינקט צו דער „פארטיע“, מאכענדיג ארויף אונ אראב.

די וואנדערער זיצען, קוקען איינער דעם צווייטען אן אונ שווייגען.

פאר נאכט. א ווינדט בלאזט, ער רודערט אויף די ליגענדע, שטילע פליעסענדע וועלען, אונ פון דערווייטען דאכט זיך, ווי א אונגעהירע חיה שווימט אין וואסער מיט לאנגע גרויסע וואסערדיגע קאלטענים. די לייזענדר ווערען אויף די בערלינקעס אויפגעצויגען, (ווי גרויסען זיך עפעס אן צו א מלחמה) פון ערגעץ ווייט.

קומט אן א טראטווע צו שווימען און אפֿייעריל ברענט זיך אויף דער טראטווע. און דאָרט איילט א מענש אויף א לודקע צום ברעג, און ווייטער גיעסט זיך דאָס וואַסער, און דאָרט ווייט רוהט דאָס וואַסער; עס גיסט זיך אױס גענען איבער דעם טױה־בערעקטען הימעל, דער העלד האָט זיך אָנגעמאַסערט און רוהט. און פֿון דעם באַרג גלענצען אַראָפּ די קליינע זעקס ליכטליך, וואָס שמעהען אין קליינעם בית המדרש פֿאַר'ן „עמוד“. טונקעל ווערט אויפֿ'ן וואַסער, טונקעל ווערט אויפֿ'ן הימעל און דאָס שמערטעל הילט זיך אין אַ טױה־נעפּע, אײן און רוהט אויך. און פֿון דעם קריינעם בית המדרש'ל לאָזט זיך אַ וויינענדיגער „והוא רחום“ הערען, און די תפלה שוועבט אין דער לופֿטען, איבער דעם וואַסער, ווייט איבער די פֿעלדער... אַ קריאַת־שמע לייענען איז עס פֿאַר'ן שלאָפֿען לעגען זיך פֿון דער גאַנצער וועלט...

2.

נאָכט איז געוואָרען, און שמיל איז אַרום. דאָס וואַסער, ווי עס וואַלט זיך עפּעס אַ ברוגז מיט די חדר־יונגלעך געמאַכט, וואָס שטיפֿען דערמיט אַ גאַנצען מאָג אַרום, האָט זיך אין אַ טױה נעפעל אײַנגעהילט, עס הייסט אויף מענשען לשון: אין שטוב זיך אַרײַן געהאַפּט, די לאָדען פֿערמאַכט און שלאָפֿט. אויף אַ טראטווע ערגעץ ברענט זיך אַ פֿייעריל, אַ ברילאַנט איז אין דער פֿינסטערע נאָכט אײַנגע־פאַסט, און דאָס פֿינקעלט אַזוי פֿון דערווייטען... די שטאַרט בעלי בתים האָבען זיך אין זייערע הייזלעך בעהאַלטען, און יעדער שיצט זיך אונטער זיין דעכעל, וואָס דער עלטער זיידע האָט איהם איבערגעלאָזט. און דאָס גאַנצע שמערטלי בעהאַרטענדיג זיך אין דעם נעפעל, וואָס שטויגט פֿון וואַסער אַרויס, דאַכט זיך, דאַנקט און לויבט השם יתברך, זיך אײַנקאַרטשענדיג: איז וואָס פֿאַר אַ גוטען גאָט מיר האָבען! און דער נעפעל, שוועבענדיג איבער דעם שמערטעל איז עפּעס ווי אַ מאַמע, וואס פֿערשפּרייט איהר פֿאַרטיך איבער איהרע קליינע קינדערלעך, בעטענדיג זיך: דאָ נישט... דאָ נישט...

נאָר די לבנה, אײַנע אַליין אויפֿ'ן הימעל, קוקט אַראָב אײַנע אַליין אויף ד'דערד, און בלאַנדזשעט אַרום אײַנע אַליין אויף דער וועלט, זוכענדיג נאָך אַ לבנה... און אויף דעם שלאָפֿענדיגען וואַסער פֿאַלט אַ קאַלטער שטראַהל און בעלויכט עפּעס שוועבענדיג אויף די רוהיגע, שלאָפֿענדע חוואַעס. אַלץ טוילעט זיך, הילט זיך אונטער די פֿליעגעלן פֿון דער שכינה אײן, בעטענדיג אין דערשטיל מיט פֿאַרכט: גאָט זיי ערבארימדיג איבער אונז!

אונטען אויפֿ'ן פֿעלד איז דאָס וואַסער פֿערגליווערט אין איין שטיק, אין דעם אַויר־פֿון דער נאָכט. פֿערגליווערט מיט אַלעס: מיט דער וועלט, מיט דער ערד, הימעל און גאָט. ביים ברעג, אויף די פֿליגעל פֿון אַ שוואַרצען ריהריוודיגען אָדלער לייענען ווער... צו זענען עס מענשען, אָדער טױטע שאַמען פֿון דער נאָכט? ... פֿנימ'ער קוקען אין דער לבנה אַרײַן, בעטענדיג עפּעס. און שמיל איז אַרום

פֿון דערווייטען הערט זיך ווי עס רידערט זיך עפעס אין וואסער ... איין וואל
פאלט אויף דער צווייטער אונד דאָס גיעסט זיך צוזאמען, ווי עפעס קישען זיך אונ
פליסטערן אין דער שטיל ... צו זענען מתיס דאָ די נשמות זיערע מובל אין וואסער? ...
פאלד בעוועגט זיך אַ שאַמען אין דער רופֿט, שוועבענדיג איבערן וואסער.
עס רידערט זיך אונד עס נ'עהענט זיך, דער שאַמען. אַט הערט זיך, ווי עס שווימט:
לאַקך ... לאַקך ... דאָס וואסער קישט אין דער שטיל דעם ברעג ... דאָס וואסער
קלאַפט אויף דעם ברעג ... דאָס וואסער שלאָגט דעם ברעג ... עס איז ווער צום
ברעג צו געפֿאָהרען.

אַ שאַמען איז אויף דעם ברעג אַרויף ...

— ש — ש, ש-שטיק זייט!

עס רידערט זיך אויפֿ'ן פֿעלד. מריט קנייטשען אונד בייגען ווייך דעם מתיסה
בעדעקטען גראָז.

— יודען!

— וואו זייט איהר? זענט איהר אלע צוזאמען? ...

— קומט!

— ש ... שטיל.

עס רידערט זיך אויפֿ'ן פֿעלד, פֿייכט גראָז קנייטשט זיך אונטער מריט.

— ליזע, האַלט אברהם'דען?

מען פליסטערט אין דער שטיל.

— ברוכֿל, וואו ביסט דו?

— ביי'ס טאטען.

מען געהט.

— יודען האַלט אייך אָן ביי די הענד, קאָטאָנדרועט ווער אין דער שטיל.

מען געהט.

— ש ש ש ש ש א.

— שטיל זייט נאָר.

— שווייגט, האָרעט! ..

עס הערט זיך אַ רידערען צווישען צווייגען פֿון דערווייטען.

— מען האָרעט דאָס זיך?

יא.

— האָרעט נאָר —

— מען געהט.

— מען יאָגט נאָך ...

— שטיל זייט — ש ש ש ש ...

— לענט אייך פאמעליך אויף ד'ערד אַ נידער.

— בעהאַלט דאָס פנים אין די גרעזער.

— האַלט איין דעם אַטהעם

שטיל איז אַרום.

— די לבנה איז בעוואַלקענט זיי וועלען אונז נישט זעהען.

- גומט .
 — זי וועט אזוי פלינק פון די וואלקען נישט ארויס קומען .
 — גומט .
 — א גאנצע מחנות שווארצע וואלקען ציהען זיך איבער איהר .
 — געלויבט צו גאט .
 — עס הערט זיך א פישצען פון א קינד .
 — האלט דעם קינד דאס מויל צו, זאל עס נישט שרייען .
 — געדענקט אין גאט וואס טהוט איהר ? !
 — דאס קינד הערט אויף פון פישצען .
 — עס הערען זיך מרים צו פערד .
 — מיר זענען פערלירען !
 — האט קיין מורא .
 — ליגט אויף דירערד , רירערט אייך נאך ניט .
 — בעט גאט אין הארץ .
 — רבו-נה-ש-ל-עו-לם !
 — ש-ש-מיל .
 — מאמע וואו ביסט דו ?
 — דא , דא ! !
 — שווייגט !
 — מאמע איך האב מורא
 — זיי שמיל , איך בעט דיר .
 — מאמע פערדעק מיך מיט'ן טוך .
 — שמיל וועט איהר זיין ! !
 — מאמע ...
 — ווארפט איהם אין וואסער ! !
 — די מרים פון די פערד הערען זיך שוין געהענמער .
 — ש-ש-מיל .
 — די פערד האבען זיך אפגעשטעלט .
 — שמיל איז ארום .
 — Шевелится, нѣтъ?
 — שמיל איז , מען הארט .
 — Не слышно .
 — עס הערט זיך א גאלאפ , מען רייט געשווינד .
 — די מרים פון די פערד הערען זיך שוין פון דערווייטען .
 — בארד , זיי פערשטימען אין דער שמילקייט פון דער נאכט
 — געלויבט השם יתברך !
 — מען שווייגט .
 — וואס פאר א גומען גאט מיר האבען !
 — הויבט אייך אויף פאמעליך ...

- האלט אייך אן ביי די הענד .
 — קומט , יודען .
 עס הערען זיך מרים פֿון מענשען .
 אַט איז די לודקע , לעגט אַרײַן די געפּעק .
 דאָס וואָסער קלאַפּט אויף דעם ברעג .
 — וואו איז אברהמעל ?
 — דאָ ' דאָ ,
 — שטייגט אײַן , פֿלינקער .
 — דאס לעצטע מאָל זעה איך דיר , מיין לעצטער מרים אויף דיין ערד !..
 — וועסט שפעטער זאָגען קנות .
 — דעם טאטען מיט דער מאמען דאָ אין קבר איבער געלאזט , אונדז מראַי
 דיר די ביינער וואו אנדערש וואו ...
 — מאַכט דיר נישט צום נאָר .
 — היידא ... פֿלינקער , קיין צייט נישטאָ .
 — פֿערטיג ?
 — שטופּ אָב .
 — פאמעליך , אין דער שטיל .
 עס רירערט זיך , דאָס וואָסער קלאַפּט אויף דעם ברעג , עס הערט זיך
 חוואלעס יאָגען , מען שיפּט זיך : לאַקך ... לאַקך ... מען פאטשט דאָס וואָסער ...
 די לבנה שווימט רוהיג פֿון די וואַלקען אַרויס , זי שטייבֿעלט , עס פֿאַלט
 אַ קאלטער שטראַהל אויף די וואַלען .

א ברונז.

(בעווידמעט ה. ד. נומבערג) *

מיט א פערביטערט הארץ בין איך פֿון דער היים אוועקגעלאָפֿען, און געלאָזט זיך געהן גאָך ליענטשיין צו מיין מוהמען נחה-פֿערלען.

געוועזען איז עס איינער פֿון יענע מעג, וואָס נאָך דעם וועטער איז שווער צו וויסען, אויב עס איז אַ ווינטער-אָדער אַ זומער-סאַג: דער הימעל איז גרוי בעוואָל-קענט, די ערד פֿייכט און דער שמח איז מיט אַ שווערער לופט אָנגעפֿיהלט.

דער וועג, וואָס איך געה אויף איהם, ציהט זיך שטום-טויט ווייט אוועק, און אין דעם ראָב וואָס איז צווישען דעם וועג און די ווייטע בעוואָלקענטע פֿעלדער. פֿאַשען זיך קיה און פֿערד. נעבען זיי ויצען קליינע שגצים/ליך, איינגעקאָרמשעט אין ברייטע פֿאַטערישע וועסמען, און קוקען אויף מיר נאָרעדיג אַרויס פֿון אונטער די טיעפֿע הימלען, וועלכע זענען אַריבערגעצויגען איבער זייערע אויערען. עס גלוסט זיך זיך זיי נישט, זעהט זיך אויס, אין אַזאָ וועטער מיט מיר צו טשעפֿען און זיי לאָזען מיך רוהיג ווייטער געהן. באַגד איז אַ קאַרעטע דורכגעפֿאַהרען און איך האָב געוואָרפֿען אַ בליק אין די קאַרעטע אַריין. אינוועניג ליגט עפֿעס אַ הערר אויסגעצויגען אויפֿ'ן געזעס און קוקט שטום אין אַ צייטונג אַריין, וואָס איז איבער זיינע קניה אויסגעשפּרייט, באלד איז די קאַרעטע מיט דעם העררען אויף דעם וועג, ווייטער אוועק געפֿאַרען.

איך געדענק, אַז דענסמאָל, געהענדיג אויפֿן וועג, האָב איך עפֿעס פֿון אַ זאָך געקלערט, וואָס האָט מיך שטארק דערשראָקען און פֿערשעמט; איך האָב ביי מיר געקלערט, אַז ווען איך וואָלט חלילה איהם געווען, מיין מאַמע וואָלט, חלילה, אויפֿ'ן „גומען אָרט“ געלעגען, וואָלט איך זי אַזוי ליעב געהאט, אַזוי ליעב! באלד, אָבער, האָב איך מיך דערמאַנט, אין וואָס פֿאַר אַ זאָך איך קלער, און איך האָב מיך פֿאַר זיך ועלבסט פֿערשעמט: „שטיק-גולם, נאַר. — האָב איך צו מיר געטענה'ט, — ווער וויל דאָס האָבען, אַז אַ מאַמע זאָל שטאַרבען? ווער?“

באלד האָב איך מיך אליין געטרייסט, אַז איך מוין חלילה נישט דאָס, וואָס הייסט אַ מאַמע זאָל שטאַרבען. איך מוין עפֿעס גאָר אַנדערש; אַז עס שטאַרבט חלילה ביי וועם אַ מאַמע, איז דאָך אַזוי נישט גוט, גאָט איינער!

און געדאַכט האָט זיך מיר דענסמאָל, אַזוי ווי מיין אייגענע מאַמע וואָלט

אויף מיר רחמנות געקריגען, און מיט גרויס ערבארמקייט נעמט זי מיין קאפ ארום אינעם גלעט מיך אזוי ווייך מיט איהר האנד אויף מיין באך, און זאגט צו מיר, מיט א נוצה ערבארעמדיג געלעכטעריל:

— נארעלע, ווער וויל דאס האבען, אז זיין מאמע זאל שטארבען? ווער?...

די גרויע וואלקען זענען מינקלער און געדיכטער געווארען, און האבען זיך הארטער צו דער ערד אראפגערוקט. דער זאמר אויפ'ן וועג איז פייכטער און אנטקלעבענדיגער, און דארטען ווייט בעהאלטן זיך די פערלער אין א געדיכטען טוי-נעפעל. א גויה איינגעוויקעלט אין א גראב טוך איז דורכגעלאפן, זי האט זיך גע-אוילט, ווייט אים, וואס גיכער א היים צו קומען. באלד איז א פוהר פון ווייט אנטקומען צו פאָהרען, די צוהיטצטע, מאמע פערד זענען מיט אראפ-עלאזטע קעפ, פאמעליך, מיט קליינע טריט צו דער שטאדט צוגעגאנגען; דער פויער, וואס איז אויף דער פוהר געזעסען, איז געווען איינגעהילט אין א פייכטען זאק און ער האט מאט געקוקט אויף די אפגעארבעטע פערד. דער הוט איז ביי איהם, ביז אין האלבען קאפ געווען ארגענערק, די פייכטע האר האבען זיך איהם געקלעבט אין אקסענדיגען, בעשמוצטען שטערן; אין זיינע קליינע שווארצע אויגען האט ער געבלישצט: געלויבט צו גאט, מיר זענען שוין אין דער היים! אנטקעגען פון דער שטאדט צו איז א צווייטע פוהר אָנגעקומען צו פאָהרען, די פערד האבען נאך זיכער גע-שטערט וייערע הארטע טריט אין דער פייכטער ערד, און מיט אויסגעשטרעקטע העלער האבען זיי זיך ערגיץ וואו אין דער וועלט אריין געאוילט ... דער פויער, וואס איז אויפ'ן וואגען געזעסען, איז נאך אין א מרוקענעם זאק געווען איינגעהילט, דעם הוט גוט, ביז אין די האנדע אויערען אראפגערוקט, און ער האט רוהיג פאר זיך געקוקט. אין זיינע אויסגעלאשענע אויגען איז עפעס אומעמינעס געווען: דער וועג הויכט זיך ערשט אן ...

באלד האט זיך געוויזען א געלער קלאץ מיט רויטע אָבעקארבטע פאסען, ליגענדיג האלב אויסגעבויען פון איין זייט וועג צו דער צווייטער זייט אריבער, — א גרעניץ צווישען דעם וועג און דער שטאדט. פון איין זייט איז דער קלאַטץ געווען העכער, און עס האט זיך פון דער הויך א קייט אראפגעצויגען. ביי א בודקעלע, איינגעוויקעלט אין א פוטער, זיצט מיין מוהמע נחה פעריל. זי האט אכגערונגען דעם שטאדט "שלאבען", און זי לאזט נישט קיין פוהר פון דער שטאדט ארויס און נישט קיינע אין דער שטאדט אריין, וואו מען בעצאהלט איהר נישט דערפאר. עס דאכט זיך, אז זי איז די שומר'ע פון דער שטאדט. ווען זי וויל, גיט זי א ציה ביי דער קייט, דאזט דעם קלאַטץ פון דער הויך אראפ, און שניידט אָב ליענטשיץ פון דער גאנצער וועלט.

איך בין צו איהר צוגעגאנגען, נאך איבער די בלאַטע, אבער ווייל איך בין פאמעליך מיט מורא געגאנגען, האבען זיך מיינע טריט נישט געהערט. און זי איז געזעסען איינגעוויקעלט אין איהר פוטער, און האלט דעם קאפ אראפגעבויען און דריטעלט.

— גוט נ' אָווענד! — האָב איך שוואַך אַרויסגערעדט.

זי זיצט און הערט נישט.

— גוט נ' אָווענד! — האָב איך נאָך אַמאָל, שוון אַביסיל העכער, מיט

האַרץ-קלאַפּען געזאגט.

מיין מוהמע זיצט. עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז מיט צופֿלייס מאַכט זי

זיך אַזוי, זי וויל מיך נישט זעהען.

איך בין געשטאַנען און געוואַרט.

דאך האָט זי זיך אומגעדרעהט, און דערוועגנדיג מיך, האָט זי מיט דעם

דוקען אַ שוידער געטהון און געזאָגט: „שמואל“, באלד האָט זי ווייטער דעם קאַפּ

אַראָבגעבויגען, און איז וויעדער שטיל געבליבען. געדאַכט האָט זיך מיר דענסמאָל

אַזוי ווי איך וואָלט ביי אַ קלאַמקע פֿון אַ טהיר אָנגעהמען, פריווענדיג זי צו

עפֿענען. די טהיר איז פֿערשלאָסען.

באלד, ניט אויפֿהויבענדיג דעם קאַפּ, האָט זי מיך געפֿרעגט:

— מיט וועס ביסטו דו געקומען?

געדאַכט האָט זיך, אַזוי ווי אַ פֿערשלאָפֿען קול וואָלט פֿון אונטער דער באַנק

אַ פֿויערגערעד.

— מיט אַ פֿויער, ער האָט זיך דאָרט אין דאָרף אָבגעשטעלט, — ווייז איך

איהר מיט'ן פֿינגער.

און זי איז שטיל געוואָרען און האָט וויעדער דעם קאַפּ אַראָבגעהאַלטען, צו

דריטלען, אויב וואָס?

דערנאָך האָט זי פֿאַמעליך דעם קאַפּ אויפֿגעהויבען, געוואָרפֿען אויף מיר אַ

חשר'גען בליק און האָט ביטער אָבגעזיפֿצט.

מיין מוהמעס קרעכץ האָט מיך בערוהיגט. געוועזען איז עס עפעס ווי אַ אונטער-

שריפֿט אונטער זעהר אַ שווערען קאָנטראַקט.

שטיל בין איך נאך איהר אין דער שטוב אריינגעגאַנגען.

— זעץ דיר. שרה דאָבריש וועט באלד קומען, וועט זי פֿויער מאַכען. —

באלד האָט זי די שטוב פֿערלאָזט.

אין שטוב האָט שוין אָנגעהויבען טונקעל צו ווערען. די צוויי איבערגעבליבענע

שייבען, וואָס דאָס פֿאַרהענגיל האָט זיי נישט פֿערשטעלט, זענען פֿערלאָפֿען געווען

און טריבע מרעהרען זענען איבער זיי גערונען. פֿאַר די צוויי אויפֿגעבעמע בעטען

איז מיין פֿעטער'ס עליו-השלוש בילד געהאַנגען, און דעם טויטענס אויסגעבלייכטע

געזיכט האָט שטרענג אויף מיר געקוקט און גוט אַכטונג געגעבען אויף אלץ, וואָס

איך טהו. אויף דער צווייטער זייט וואָנד איז ביי דער שאַנק אַ קאָמאָד געשטאַנען,

ברעקט מיט אַ געשמריקטען מישטון. אויף איהם זענען געווען אויסגעשטעלט פֿער-

שידענע קאָלירטע טעלער, צוזאַמען-געגלייסטע גלעזערנע קלאַשען, צווישען זיי איז אויך

געשטאַנען אַ גלעזערנע צוקער פּושקע. איך האָב עס אויפֿגעדעקט. אינוועניג איז

נאָך געלעגען וואַסע, אַוראָי נאָך פֿון מיין פֿעטערס אתרוג עליו-השלוש.

איך האָב מיך אַנידערגעזעצט ביים טישל, גענומען אַ ספֿר'ל אין האַנד אַריין

און האָב דערינען אריינגעקוקט.

אין הארץ האב איך מורא געהאט, אז עס זאל מיר חלילה נישט איינפאלען, צוזונעהן און די צוקער-פושקע צו צוברעכען, אָדער גלאט אזוי געהמען א מעלעריל פֿון קאָמאָד, און עס אויף דער ערד אַראָבוואַרפֿען, נאָר איך האָב מיר די בייער מחשבות פֿון קאָפּ פֿעריאָגט און אין ספּר'ל זיך פֿערטראַכט.

באלד האָט זיך די טהור אויפֿגעעפֿענט, און אַ מייריל איינגעוויקעלט איך אַ מוך איז אַריינגעקומען.

זי האָט דאָס מוך פֿון איהר קאָפּ אַראָבגערוקט און עס האבען זיך בעוויזען איהרע צוזאמענגעפרעסטע האָר אויף איהרע שלייפֿען.

זי איז געבליבען שמעקן אין מיטען שטוב און האָט געקוקט אויף מיר מיט איהרע צוויי גרויסע אויגען, מען האָט דערקענט אין איהר, אז זי ווייסט נישט וואָס צו זאָגען, און וואָס צו טהון.

באלד האָט זי דאָס לעמפֿיל אָנגעצונדען און זי האָט עס אויף דעם מיטל פֿאר מיר אַנידערגעשטעלט.

איך האָב מיך טיעף אין ספּר'ל פֿערטראַכט.

— דו ביסט, דער מוהמע מלכה'לעס וזהו? — האָט זי מיך פֿלוצלינג געפֿרעגט, אַראָבבויענדיג דעם קאָפּ, צוהאַקענדיג האַלץ אויף ד'ערד,

— יאָ — ענטפֿער איך איהר. און דו ביסט דער מוהמע נחת פֿעריל'ס מאַכטער?

— יאָ, — זאָגט זי.

און איך האָב ווייטער אין ספּר'ל אַריינגעקוקט.

— לאנג וועסט דו פֿערבלייבען? — האָט זי מיך ווייטער געפֿרעגט.

— איך קלעהר דאָ, אין בית-המדרש צו לערנען. — זאָג איך איהר מיט זעהר

א ערנסטען טאָן.

— טאָקי? — פֿרעגט זי.

— יאָ, — פֿרעה איך מיך אויף מיין איינפֿאל, — די צייט איז ביי אונד

שלעכט, דער טאטע פֿערדינט נישט; ער קאָן מלכדות געלד נישט צאָהלען, ביז איך געפֿאָהרען אין דער פֿרעמד לערנען.

— צייט דער טאטע עליזששום, איז געשטאַרבען, — זאָגט זי מיט אַ

מרויגען ניגון און נעמט אָן מיט די פֿינגער דעם שוואַרצען סאַמעט בענדיל וואָס זי טראָגט אויפֿ'ן האַלז, איז ביי אונד אויך די צייט שלעכט. דער „שלאַבען" איז

שייערער געוואָרען, מען איז אויף גאַנצע נעכט און מען פֿערדינט גאָר נישט.

באלד זאָגט זי ווייטער:

— הי וועסט דו קענען לערנען, שלאָפֿען וועסט דו ביי אונד, שבת און

יום-טובֿים וועסט דו אַדראי אויך עסען ביי אונד, און מאָרגען וועלען מיר ביידע אריבערגעהן צו דער מוהמע רבקה'לע — אַ געשעפֿט „טעג", וועסט האָבען וואָס צו עסען.

איך קוק אויף איהר און שווייג.

— וועט וועט דיר אויך נישט קאָסטען, — זאָגט זי ווייטער, — אין איינעם

מיט די אונזערע וועט מען דיינע אויך אויסוואַשען. נישט געוואָרנט וועסט דיר אַ

עצה געבען.

איך האָב מיך אין שטיביל אהומגעקוקט, אונ אלץ האָט מיר שוין אוי פֿריינד-ליך, אוי היימיש אויסגעוויזען.

— דאָ, זעהסט, — זאָגט זי צו מיר, ווייזענדיג מיט'ן פֿינגער אויף דעם שטיקל ליידגען אָרט, וואָס איז צווישען דעם שענקיל אונ דעם קאמאָד. — וועט מען קענען אַ בעטיל אנדערשטעלען, בעטגעוואנד איז אָהן עין-הרע דאָ ביי אונז בענג.

איך האָב געוואָרפֿען אַבליק אויף דעם ליידגען שטיקעל ווינקעל, אונ אַ וואַרימקייט איז דורך מיין האַרץ דורכגעלאָפֿען. דאָ וועט מיין „מקום מנוחה“ זיין. — גוט? — אונ איהרע צוויי גרויסע אויגען האָבען ליעבליך געשמינעלט צו מיר.

איך האָב געשוויגען אונ געקוקט אויף איהר. אונ קוקענדיג דערנאָך אויפֿן פֿענסטער — האָב איך מיר געטראַכט: דרויסען איז פֿינסטער, און איך בין מיר אין דער היים... זי האָט מיר אַ גלאַז טהיי דערלאָנגט.

— טרינק, דערוואַרים דיר, באַלד וועט די וועטשערע פֿאַרטיג ווערען. די טהיר האָט זיך אויפֿגעפֿענעט, מיין מוהמע אין אַרוינגעקומען. איך האַלטענדיג דאָס גלאַז טהיי אין דער האַנד, האָב איך עפעס ביי מיר בעפֿיהלט, אז איך טהו אַ עולה.

— ווייסט, מאמע, שטואל דער מוהמע מלכה'לעס איז הי אהער געקומען לע-נען. ער וועט עסען „טעג“, ביי אונז וועט ער נעכטיגען, וואס נישט? די מוהמע האט אויפֿגעפֿענעט דעם פֿוטער, אונ עס האט זיך געוויזען דאָס שוואַרצע באַנד, וואָס זי טראָגט אויף איהר האַלז. מיין מוהמע האָט אָנגעזיכט אונ געשוויגען.

— זעהסט, מאמע, דאָ, צווישען דער שאַנק אונ דעם קאמאָד וועט מען קענען אַ בעטיל אנדערשטעלען, דאָכט זיך ביי דער מוהמע רבקה'לע איז דאָ אַ איבריג בעטיל. איך וועל מאַרגען צו איהר אַריבערנעהען.

— מאַך דיר נישט צו נאָר! שטואל וועט מאַרגען אַהיים פֿאַהרען. אונ אַראָב בייגענדיג דעם קאָפּ האָט זי אין דער שטיל געזיכט: — אַ קינד מאַכט זיך צום נארען, האַפּט זיך אויף אונ לויפֿט פֿון דער היים-אַוועק. אוי, אוי, יונגע נאָרישע קינדער!

שרה דאָבריש איז געשטאַנען אין מיטען שטוב אונ געקוקט אויף מיר פֿער-וואונדערט אונ רחמנות'דיג.

איך האָב מיך פֿערשעמט אין ספֿר'ל פֿערטראַכט. אין שטוב איז שטיל געוואָרען.

באַלד האָט זיך געהערט אַ פֿוהר פֿאַהרען אונ-מיין מוהמע איז פֿון שטוב אַרויס. שרה דאָבריש האָט שוין גאָר נישט געדערט, דאָס פנים האָט זי אין קוימען פֿערבאָרגען.

איך בין צום פֿענסטער צו אונ אויף דער גאס אַרויסגעקוקט. דרויסען איז וועהר פֿינסטער געווען. באַלד האָט זיך אַ קלאַפֿען בֿין רעדער געחערט, אונ אַפֿוהר מיט

א ראטער איז דורך געפֿאָהרען. די פֿוהר איז געפֿאָהרען און פֿון דערווייטענס האָט זיך אַ פֿונק ליכטיגקייט אין דער פֿינסטערניש געשינקט ...

אויף טאָדען אין דער פֿריה האָט מיך מיין מוהמע מיט אַ פֿויערישער פֿוהר אויפֿגערוגען און מיך צוריק אַהיים געשיקט.

שרה דאָבריש, מיין מוהמעס מיידל איז געשטאנען ביים שלאָבען און האָט מיר נאָכגעשריגען:

— פֿאָהר געוונדערהייט, גרים די מוהמע מלכה'לע.

די פֿוהר איז ווייטער געפֿאָהרען.

דער הימעל איז געווען בעוואָלקענט. אַ געדיכטער קאלט-בלוטטיגער רעגען האָט אָהן אַנאָיפֿהער פֿון דער הויך, פֿאטעליך, אויף דער ערד געגאָסען. עס איז געווען איינער פֿון די רעגענס, וואָס מען ווייסט נישט, ווען זיי הויבען זיך אָן און ווען זיי לאָזען זיך אויס. עס דאָכט זיך, אז עס רעגענט שוין אזוי פֿון אייביג, די וועלט איז באלד אזוי בעשאַפֿען געוואָרען מיט'ן רעגען, און עס וועט ווייטער רעגען-נען, ווייטער, אזוי לאנג ביז די וועלט וועט שטעהן ...

און איך האָב מיך איינגענאָרעט אין אַ ווינקעלע וואָגען אַרײַן, בעהאַלטען מיך אונטער דעם נאָסען געזעס, און מיינע הענד האָב איך אונטער מיין קאפֿאָטע אַרומגעשטעקט, אָנגעטאפֿט דאָס העכד אויף דער ברוסט, איך האָב ביי מיר געשפּירט, אז מיינע הענד זענען ביי מיר אין דער היים, אין מיין אייגען ווינקעל בעהאַלטען.

אַ קייטיל האָט זיך פֿון וואָגען אָבגעשטעפֿעט און האָט אָהן אויפֿהער אין די ברעטער געקלאָפֿט, דער רעגען האָט געקאפֿיעט, און די קייטיל האָט נאָך אַנאָנד געקלאָפֿט. און עס דאָס זיך געדאָכט ווי אַ הונד וואָלט אונטער אַ נאָסע באָדע געקלאָקט.

און די וואָלקענס ציהען זיך איבער מיין קאפֿ. אַט דאָכט זיך מיר, אַט שטעק איך די האַנד אויס און טאפֿ זיי אָן, נאָר אַט רוקען זיי זיך העכער אַרויף. און דער רעגען קאפֿיעט. אַ טראָפֿ צו אַ טראָפֿ, אַ טראָט צו אַ טראָפֿ, און די טראָפֿענס פֿאלען אין די וואַסערליך, וואָס זענען צווישען דעם וועג און צווישען די ווייטע, נאָסע פֿעלדער, און די וואַסערליך רעדלען זיך, און די פֿייכטע ערד זאפֿט אין זיך די טראָפֿענס אַײַן.

איך קוק אויפֿ'ן פֿויער. ער זימט אַיינגעקארשעט אין זיין נאָסען פֿאלמא, אַראָב-בויגענדיג דעם קאפֿ אויף דער ברוסט, און זעהט אויס טיעף פֿערחוּש'ט. זיינע אויגען קוקען ווייט אַוועק, ער האלט אָפֿען דאָס מויל און שווייגט, נאָר זיין אויסגעשטערקטער רוקען דאָכט זיך, ווי ער וואָלט זאָגען, גלייכגילטיג אַיינזאָפֿענדיג אין זיך, די טראָפֿענס רעגען: וואָס געהט עס מיך אָן?

און די פערד געהען זיך פארוואַלע, מיט אַראָבגעלאָמטע קעפּ און שמעלען זיכער זייערע האַרמע טריט אין דער פֿייכטער ערד.

איך קוק אויפֿ'ן ראָד פֿון וואָגען, ווי עס דרעהט זיך אַריין אין דער בלאַטע. אַט באלד פֿאַהרט אַ העלפֿט ראָד אין דער הייך אַרויף, אַריינציהענדיג אונטער זיך דאָס אַנדערע האַלבע ראָד אין בלאַטע. און אזוי דרעהט עס זיך, אַמאָל איז איין האַלבע ראָד, אין דער בלאַטע און די אַנדערע העלפֿט אין דער הייך און דאָס צווייטע מאָל פֿערקעהרט.

און איך קוק מיך אַרום — די פֿעלדער זענען בעוואָלקענט און נאָס, דער הימעל איז גראָה; ער הענגט, דאָכט זיך, נור אַראָבצופֿאלען אין אַלס צוגודעקען — און געדאָכט האָט זיך מיר, אַז די גאַנצע וועלט, אַט דאָס אַלין וואָס איז אַרום איז ברוגז אויף דער וועלט'ס מאַמען, זי אַנטלויפט פֿון חדר צו דער מוהמען נחמד פֿעריל. און די וועלט האָט אויך אַ עלטערן ברודער, וואָס — ער וועט זי פֿרעגען, ווען זי וועט אַהיים קומען: וואו ביסטו דו געווען?

אויפֿ'ן פֿעלד אַקערט אַ פֿויער. דאָס פֿערד איינגעשפּאַנט אין דעם אַקעראַיזען, ציהט זיך און שלעפט זיך איבער דער פֿייכטער ערד, עס שמעקט דעם קאָפּ אַרויס און ציהט ווייט אויס דעם האַלז. דאָס אייזען שלעפט זיך נאָכ'ן פֿערד — און דער פֿויער געהט אונטער זיי, און שמויסט מיט דער בייטש.

און די פֿוהר פֿאַהרט ווייטער, אַט באלד ווייזט זיך אַ לאַנג שטיק שוואַרץ אויסגעשניטען פֿעלד פֿון מאָרעב. באלד ציהט זיך אַ שוואַרץ שמעגעל פֿון פֿעלד אין וועג אַריין ווי אַ וועג וואָס פֿיהרט צו אַ „בית-עולם" צו.

און אַרום שוועבט אַ נעפעל אין דער לופֿטען און שטיקט אַלעס צו. און געדאָכט האָט זיך מיר, אַז מיר אלע — איך, דער הימעל, די פֿעלדער, דער פֿויער מיט'ן אַקעראַיזען, אַלעס אַרום זיטצען אין חדר. עס איז דאָנערשטאָג נאָך'ן אָנבלייסען; די זונן איז ערשט ביים שפּיטן פֿענסטער, אַ סימן, אַז עס איז ערשט האַלב איינס, און מיר זאָגען איבער דעם שיעור פֿאַר'ן רבי, און מיר קענען נישט דורכקומען.

באלד האָט זיך בעוויזען אַ הויכער פּאלאץ אַרומגערינגעלט מיט אַ גאָרמען. פֿון דערהויך האָבען זיך געוויזען פֿיער גרויסע פֿענסטער, אין מיטען אַ באלקאן. פֿון פּאלאץ ציהט זיך אַ לאַנגע אלע אַרום הויכע בוימער. און איך האָב מיין פנים מיטפֿער אין דער קאפּאָמע בעהאלטען. די הענד האָב איך אונטער מיין וועסטעל אַרומטערגערוקט, אָנגעמאַכט מיין ברוסט און האָב מיך געפֿיהלט היימישער, איך בין ביי מיר ...

און עס האָט זיך בעוויזען פֿאַר מייע אויגען מיין ברודער'ס פנים, ער שלאָגט מיך נאָך נישט, עס האַלט דעם שמעקען אין האַנד און קוקט אויף מיר, קוקט מיך נישט אָן. און ביי דער מוהר שמעהט דער פֿויער, ער פֿערלאָנגט די פֿערציג גראָשען, וואָס די מוהמע האָט איהם צוגעזאָגט ...

און דאָ שמעהט דער פּאַראָץ — און באלד אַט עפענט זיך די גרויסע מוהר פֿון דעם פּאלאץ אויף — און די פֿוהר פֿאַהרט מיט מיר אַריין, מען נישט מיך ערגעץ אַ נעם אַרויף ... איך ליג אונטער אַ ווידען בעטגעוואַנד ... מיר איז וואָרים ...

באלר באך איך מיך אין א וואנע, און דאָ זענען אָנגעגרייט פאר מיר נייע קליידער פֿון קאָפּ ביז די פֿיס ... איך שפיר ווי דאָס ווידענע העמד קנאָקט אויף מיין רוקען ... און אַטלעסען קאָפּאַטקעלע, מיט אַ גארטעלע ... איך קוק, דורכגעהענדיג, אין שפיגל אריין, איך זעה אויס ווי אַ בן-מלך ... צוויי לאַנגע שוואַרצע פּאות'ליך ... עפעס אַ פֿוהר איז דורכגעפֿאַהרען, דער פּויער איז פֿון וואָנען אַראָב, און עס דאָכט זיך, אז ער האָט ביי דעם צווייטען אַ פּאַפּיראַס פֿערוויכערט.

... און מען פֿיהרט מיך אין אַ גרויס צימער אריין ... עס בלישמצען אזוי פֿיער ליכט און זילבערנע רעהרען ... ביי אַ לאַנג געדעקטען מיט זיצט אַ אלטער יוד אויבען אָן ... מיט אַ ווייסע באָרד ... אַ זילבערן מאַכאַק-פּושקעלע אין האַנד און קוקט אין אַ ספר אריין ... עפעס אַ ווידענע אין גרויסע ברילאָנטענע אוידינגען, אין אַ ווידענער הויב גרייט צום מיט. איז עס מיין מאַמע? ניין ... אַ פֿרעמדע ... מען פֿרעהט זיך מיט מיר ... שלום-עליכם ... מען קושט מיך ... די מהותנת'טע וויינט ...

עפעס איז ווער דורכגעלאָפֿען איינגעוויקט אין רעגען. אויפֿן פֿעלד שטעהט אַ פֿוהר אָהן אַ פֿערד, נאָר דער רישעל איז אזוי לאַנג.

... איך זימץ ביים מיט ... שמועס אין לערנען ... איך פֿערענטפֿער אַ האַרבען רמב"ם ... דער מחותן ווענדט מיך אָב מיט אַ מר"ל'ס אַ קשיא ... איך ברענג איהם אַ ראיא פֿון אַ רא"ש ... אלע קוקען אויף מיר ... נור מיין מחותן שמעהט פֿערגאָסט ... די מחותנת'טע ווישט זיך די אויגען מיט אַ מיכיל ... און דאָרט ... פֿון אַ שפּאַלם פֿון דער טהיר ... אַ ווידען קליידל ... זי האַרצט ... זי עפֿענט ברייטער אויף די טהיר, און קוקט ... איך מאַך מיך ווי גאָר נישט ... און רעד ווייטער, פֿערענטפֿער אַ „תּבואַת-שור“

... מען פֿיהרט די כּלה אריין ... זי איז שען ווי אַ בת מלכה ... אין בלוים זייד און סאַמעט ... אין צוויי שוואַרצע צעפּ .. אין אַ ווייס שערציל ... זי לאָזט אַראָב דעם קאָפּ ... זי שעמט זיך ... איך אויך ... דאָס האַרץ קלאַפט אין מיר.

... — ווי געפֿערט דיר דיין כּלה? .. די קינדער שעמען זיך! זעהסט, זעהסט ווי רויט ער איז געוואָרען ... און איך שמעק מיין פֿינגער אין גארטעל אריין און דרעה מיך איבער'ן שטוב ...

... זיי וועלען זיך אליין געוועהנען איינער צום צווייטען מען גרייט צום מיט .. אַ גרויסער הענגלייכטער הענגט פֿון באַלקען אַראָב מיט גרויסע ברילאָנטענע גלעזדן ... איך מיט מיין מחותן זיצען אויף איין זייט מיט ... זי מיט די מחותנת'טע אויף דער צווייטער זייט מיט ... דער הענגלייכטער פֿערשטעלט ... זי קוקט אויף יענעם זייט הענגלייכטער, איך אויף דער זייט ...

... איך זאָג ווייטער תּורה ... דאָס פּש"ל אויף „שחיטת חוץ“ ... פֿערענטפֿער דעם רמב"ם ... דער מחותן ווענד אָב .. איך לאָז נישט .. ברענג די גמרא פֿון חולין ... זי ווינקט ... קוקט אויף מיר: לאָז דיך נישט ... אָט אזוי ... פֿערענטפֿערט ... ריכטיג ... זי שמייכלט ... האַ?!

מען פֿיהרט מיר מיין כּלה צו ... איך מאַך די אויגען צו ... איך קוק נישט ... מען

גים מיר א גילדענעם זייגער ... זי געהט ... נעהם, זאגט זי, אונ קוקט מיך אן ...
 איך מאך די אויגען צו אונ נעהם ... איך טראג איהם אויף די אטלעסענע וועסט ...
 ... איך זימץ מיט איהר אליין ... אין א גלעזענער אלטאנקע ... זי קוקט נישט ...
 איך אויך נישט ... מען קוקט אין וואסער אריין ... ניין אין א ספר'ל אריין ... זי
 שטייכעלט ... ניין ... זי זימזט, האלט דעם קאפ אראפגעבויגען ... ניין ... זי זימזט
 אונ קוקט אויף מיר גלייך אין פנים אריין ... איך אויך ... גלייך איהר אין פנים
 אריין ... זי וויינט ... יא, עס רינען אראב די טרעהרען איבער די באקען ...
 איך האלט די צעפ ... ניין ... מען מעג דען? ... איך קוק אויף איהר ... איך
 וויין אויך ... זי האט אויף מיר רחמנות ... אזוי רחמנות ...
 איך נעהם זי אן ביי דער האנד ...

די האסט נישט דעם פויער צו בעצאהלען? האסט מורא פאר דיין עלטערן
 ברודער? ...

איך קוק מיך אום, דעם פאלאץ איז מען שוין לאנג פארביי געפאהרען, עס
 ציהען זיך נאסע בעוואלקענטע פעלדער.
 עס בעווייזט זיך א קליין הייזל, דער שמרוידאך איז אין רעגען דורכגעוויקט,
 פון קוימען געהט א געדיכטער רויך ארויס אונ צולעגט זיך געדיכט איבער'ן וועג,
 פאר דער טהיר שמעהט א פוהר, דאס אויסגעשפאנטע פערד האלט דעם קאפ
 אין וואגען בעהאלטען, אונ גיט איבער זיין רוקען א כפרה דעם רעגען. דער
 פוהרמאן שמעהט אין דער טהיר ביים הייזל, איינגעקארטשעט אין זיין צעוויקטען
 מאנטעל, האלט די בייטש אין אַרײַם, פערלעגט די הענד אונ קוקט נאָרעדיג פון
 מאנטעל אַרײַם:

עס בעווייזט זיך דאס וועלדל, עס שמעהט אין רעגען אונ קען זיך נישט
 ריהרען, אונ די בוימער מוילען זיך צו איינער צום צווייטען.
 נאך דעם וואלד זעהט מען שוין דעם שפיץ קירכע פון אונזער שמערמיל
 אַרײַם, אונ מיין הארץ האט אָנגעהויבן צוקלאפען: שוין אין דער היים! ...

אויף דעם וועג קיין שעמענעץ .

און דער וועג ציהט זיך, און ערגעץ ווייט ווערט ער פֿערבלאָזשעט, צווישען די פֿעלדער, אונטער אַ באַרג. און דער הימלעל שמייכלט אַראָב צו די פֿעלדער, און די פֿעלדער — אַרויף און אַליץ איז אַזוי רוחיג, אַזוי זיכער ביי זיך, אַזוי פֿעסט; אַליץ אַרום איז אַזוי קלאָר, אַלס איז איינגעוואַרצעלט זיכער מיט אַ פֿעסטען יסוד אין דער ערד, נור איך אַליין בלאָזשע אַרום, צווישען הימלעל און ערד ... און בלאָזשען, מיין איך, צווישען הימלעל און ערד וועל איך יאָהרען לאַנג, יאָהרען לאַנג ... צווישען הימלעל און ערד, צווישען אַלערליי גאָט'ס בעשעפֿעניש. און די שאַסע שטיינער רעכטס און לינקס, די שטיינער מיט די נומערן זאָגען מיר, אַז אַוועק פֿון אַלעס, אייסרייסען זיך, אַנטלויפֿען פֿון דער חברה איז נישט אַזוי לייכט ... אומעטום מענשען, אומעטום זייער ארבייט, זייערע הענד .

נאָך גוט, מראַכט איך, וואָס זייערע הענד קענען צום הימלעל נישט דערגרייכען, וואָלטען זיי איהם! אויך אָבערמאָסטען אויף וויאַרסטען און מיילען ... מיט דער צייט וואָלט זיך אַ גרויסע אַקציע אָנגעזעלשאַפֿט געמאַכט און וואָרט בעקומען אַ מאָנאָפּאָל צו עקספּלאָאטירען די זון, די לבנה, די שטערען ... און מיליאָנען „טשינאוויקעס" וואָלטען געווען און מיליאָנען „שלאַבענס" ... און עס שלעפֿערט זיך, דער וועג ציהט זיך ... און ווייט צווישען הימלעל און ערד הויכט אָן צו מונקען, און גאַנצע מחנות אָבעריסענע שטיקער וואָלקען ציהען זיך אַרויס און פֿריעסען און טיקען זיך, און גיעסען זיך צוזאַמען, און רייסען זיך איבער ... און אַנדערע שטיקער הימלעל פֿערשלייערען זיך, און לייכט און דורכזיכטיג זענען די זילבערנע שלייער; און די שרייער ציהען זיך צונויף, בעהעפֿטען זיך, עס ווערט אַזוי היימליך, אַזויפֿריינדליך, גרייך מען שפּיעלט אין בעהעלטעניש ...

און קיין איינציגעס הייזל זעהט מען נישט ... אויס! גאָטס וועלט, — נישט קיינעמס נור דעם רבּנו של עולם'ס און די טוי בעדעקטע פֿעלדער הויבען זיך צו צו די טוי-בעדעקטע הימלען, און די פֿייכטע הימלען לאָזען זיך אַראָב צו דער ערד און עס ווערט איין וועלט, ווי איין גאָט'ס ... און די איינגעוואַקסענע גרעזליך אין דער ערד בעווענען זיך שטיל, זיכער, ווי עפעס אַ קינד, וואָס וויעגט זיך אין דער טאַמעס שוים. שפּיעלענדיג זיך פֿערגעניגענדיג .

און ווען איך זעה דאס אלץ פערשעם איך מיך פאר זיך אליין, פאר וואס איך אליין בין העכער פון די אלע גרעזער, וואס וואקסען ארום. אלץ איז איינע געוואקסען, איינגעוואקסעלט אין דער ערד, נאך איך אליין קריך ארום, עפעס אזוי ווי איך וואלט מיך פון דער ערד אָבעריסען, אין דער וועלט זיך געלאזט. איך האב מיין מאמען פערלאזט, מיין מאמען אוועקגעוואָרפֿען און ווי א יתום דרעה איך מיך אליין ארום, זוכענדיג ערגעץ א מקום מנוחה ... עפעס זעהט דאס אויס חוצפה דיג, פערלאזט איז עס ... און דארט אין מיטען פֿעלד, הונטען אין א טהאל שטייגט א ביימיל ארויס און גלאַצט אויך אין דער וועלט אַריין. דאָכט זיך ער פֿיהלט אויך דאָס זעלבע: העכער געוואקסען פון אלע גרעזער ... דער גרעכטער פון אלע ... א שטען פנים האָט דאָס !!!

און די שטיקליך אָבעריסענע וואַלקען האָבען זיך צוזאמען געהעפֿט איינס מיט דעם צווייטען, און עס שוועבט שוין א לייכטער פאנסער איבער דעם הימל: ס'הייז ערטער איז דער פאנסער דורכגעריסען און פֿון די אויפֿגעריסענע ערטער בלענצט עפעס, ווי בעשטיובטע ליכט אזוי ווייך, און פֿערהילט אזוי קושענדיג די לייכטע רייזענדיגע וואַלקען.

א רעגען וועט זיין!
דאָכט זיך עס פֿרעהט מיך! אליין בין איך אויפֿ'ן וועג, ווי דאָס גרעזעלע וועל איך זיין. נישט האָבענדיג פֿאר דעם רעגען זיך וואו צו בעשיצען.

א שטילע ליעבע אימה הערשט איבער אלעס, די גרעזער בייגען די קעפֿ איין און רוחמען אין דער שטיל איינס צום אנדערען: „א רעגען וועט זיין!“ דער לאַנגער וועג וואָס ציהט זיך דאָרט, דאָכט זיך, גרייט זיך אויך אָן צום רעגען: „וואָס קען איך מהיך“ — וואַלט ער זאָגען. פֿון ערגעץ ווייט קומט א פֿויגעל אָן צו פֿליהען און פֿליהט מיט רעש אַדורך, אָנזאָגענדיג: א רעגען וועט זיין! און דאָרט אין פֿעלד שאַקעלט זיך דער בוים, די צווייגען רוישען מיט אימה ..

און די פֿעלדער ציהען זיך, גלאַצען אין הימעל אַריין: הקדוש ברוך הוא! מיר זענען גרייט אָנצוגעהמען דיין גוט'ס וואָס דו שיקסט אונז!
איך געה אויף דעם וועג.

דאָרט ווייט דערהויבט א ווינד דעם שטויב, א געדיכטער קרויזש ווערט. פֿון אונטער א טאָהל קומען צוויי פֿערד אַרויף שלעפֿענדיג זיך. מען זעהט ווי זיי שטעקען די העלזער אויס אַרויפֿשלעפֿענדיג זיך באַרג אַרויף — דערנאָך ווייזט זיך א פֿויער פֿיט א בייטש אין האַנד.

אַט ווייזט זיך א דעכיל.
דאָרט אין טהאַל שטעהט א הייזל, און עפעס ווי פֿערשעמט געהאַלט עס זיך אין די געדיכטע צווייגען און די פֿיעלע בלעמער פֿון די בוימער, וואָס שטעהען אַרום. און דאָס הייזל ווי איינגעמונקט צווישען די גרינע בלעמער זעהט אויס פֿון דערווייט ווי עס וואַלט פֿון דער היידער ערד אַרויסגעוואַקסען.

א קליין שמאל וועגל פיהרט פון דעם וועג אראָב און פֿערשלענגעלט זיך אויף די פֿעלדער. עס פֿיהרט צום הייזל צו.

עס הויבט אָן לייכט צו טריעפֿען ... די ערד זאפט איין די טראָפֿען .
עס טריעפֿט און די טראָפֿען בלייבען הענגען אויפֿ'ן גראָז ווי גוטע טרעהרען ...
און פֿערוואַלקענט איז דער הוימל נור פֿון איין זייט ; אויף דער צווייטער זייט
שמייעלט די זון מיט אַ גוט געלעכטעריל ... עס הייסט : זעהט, וואָס זיין ליעבער
גאָמען קען !

איך נעם מיך אַראָב אין אַ זייט צו'ן בעהאַלטען הייזל צו, עס לויפט אַ הונד
און קומט מיר פֿריינדליך אַקעגען, לאָזט מיך דורך און בעגלייט מיך נאָך צוריק צו
דער טהיר

אַ פֿויעריש הייזל, נידריג אָבער זיכער ליגט דער באלקען אויף פֿיער אָבגע-
ווייסטע וועגד ... הייליגע בילדער אַרום . אונטער איינעם אין אַ ווינקעלע, לייכט
אַ לעכפיל אַ קליינס, דער שוואַכער שיין פֿון לעמפיל צופליעסט זיך אַזוי ווייך אין
דער טונקעלקייט פֿון שטוב, מישט זיך אויס מיט די לייכטע בעוועגליכע שאַמענס,
ביים קוימען זיטצט די פֿויערטע און צינד אונטער צוויי העלצריך ... קליינע, קליינע
יונגליך מיט אָבגעברענטע פֿנימער און פֿלאַכע העלע פֿלאַקסענע האָר רינגלען מיך
אַרום און בעקקען מיך פֿערוואונדערט, אין צווייטען עק ביי'ן אַ וועגל שטעהט
נאָך איינס מיט אַגרויסען קאָפּ, וואָס וואַלקעט זיך אויף אַ דינעם האַלז און קוקט
מיך אָן פֿון ווייטענס אַזוי שמייעלט, ביי די באַרוועסע פֿיס ליגט איהם אַ שוואַרצער
קודלאַטע הונד און קוקט איהם אין פֿנים אריין, און וואַרט אויף אַ בעפֿעהל ...

— קען איך מיך פֿערהאַלטען דאָ, ביז דער רעגען וועט אַריבער ?
די פֿויערטע ערלויבט עס מיר פֿריינדליך און דערלאַנגט מיר אַ שטוהל צו
זיצען .

פֿון דרויסען הערט זיך אַ ווייטער דונער ... גלייך פֿיהרען וואַלטען דורכגעריבען
אויף אַ האַרטען וועג .

און אין שטוב איז שטיל געוואָרען, און אין דער שטילקייט דערהער איך איין
אַלטע שוואַכע שטימע :

— ברוך אתה ה' אלהינו ... א ברכה איבער'ן דונער :
איך קוק מיך אום, אין ווינקעלע ביים פֿענסטער, זיצט איינגעהויקערט אַ יוד
איבער אַ שניידערשער אַרבייט .

עס ווערט מיר הייבליכער, עס פֿרעהט זיך צו טרעפֿען נאָך אַ יוד אין אַ
גוישקע שטוב, מען שפּירט זיך עפעס היימיש .

— שלום עליכם, פֿעטער !

— עליכם שלום אַ יוד .

— אַזוי געקומען גערשט קיפֿען ! טרעפֿט ער .

— גיין, איך געה נור פֿאַרביי .

— וואו אַהן ?

— קיין שעמעניץ .

— אַזוי, נאָך שעמעניץ, איך בין טאָקי אַ שעמעניצער .

אונ דאָס האָב איך אליין געוואוסט. מען דערקענט עס אין איהם, צווישען די קנייטשען אויף זיין אלטען פנים ליגט שעמעניץ אויסגעגאסען אונ שמייעלמ! יעדע קהלה האט שוין איהר סטעמפיל, וואָס זי לעגט אויף איהרע איינ-וואָהנער ...

דאָס לאַנג אויסגעצויגענע פנים, די מאַגערע באַקען, די קנייטשען אַרום די אויגען, די קנייטשען אַרום איינגעפאלענעם מויל, זענען על-פי נוסח שעמעניץ. על פי נוסח שעמעניץ זענען די שוואַרצע מאַבאקצייכען אונטער דער לאַנגער שפיציגער נאָז ...

— וואָס טהוט איהר דאָ, ר' יוד! פֿרעג איך איהם אַבי צו פֿרענען.

— איהר זעהט דאָך!

— איז אין דער היים קיין אַרבייט נישט דאָ?

— נייע מאַדעם — זיפֿצט ער — אַ יונג פֿון אלדי שוואַרצע יאָהר געקומען

מיט אַ אַכט קאָנטיג היטל, אַ „וואַרשאָווער שניידער“ זאָגט ער ... האָט ער שפֿע ... אונ איך אויף דער עלטער מוז אַרומגעהן אויף די דערפֿער ... ער נייעט נייעס ... איך ניי, אַזוי ווי מיין מאַמע האָט מיך געלערענט, אונ אַזוי ווי מיין מאַמענס מאַמע האָט מיין מאַמען געלערענט ... קיין איבער שפיטפֿלעך קען איך נישט אונ גלייך ער וויל מיך טרייסמען, גיט ער צו:

— יעדען פֿרייטאָג קום איך צו מיין אַלטער ... אַהיים! — באַ ... אומעטום

נאָט'ס וועלט אונ זיינע בעשעפֿנישען! אונ ווידער אַרום, זאָגט דער אַלטער נאָך אַ לאַנג איבער קלעהרען זיך, ווער דאָנקט אונ לויבט דאָ גאָט פֿאַר זיינע הבואות? פֿאַר אַלעס וואָס ער האָט אונז בעשאַפֿען? אַז נישט אַ יוד וואָס פֿערבלאָנדזשעט זיך אַמאָל אַהער ...

דערווייל האָט זיך אויסגעלייטערט אונ די זון איז אין פֿענסטער אַריין.

— נאָך ווייט קיין שעמעניץ? פֿרעג איך.

— אַ וויאָרסט דריי, דער וועג פֿיהרט גלייך צו.

איך דאָנק דער בעל-הבית'טע, געזעגען מיך, דער אַלטער האָט מיר לאַנג יקט.

— ערשט מאַנטאָג! הער איך אונטער מיר זיין זיפֿץ

צוריק אויפֿ'ן וועג! דער הימעל איז קלאָר, די וואַלקען ציהען זיך ערניץ וועק; די נאָסע פֿעלדער שטייכלען צום הימעל אונ דאָנקען פֿאַר דער שפֿע ... אונ איבער דעם קלאָרען הימעל מיט בלויע פֿערטונקענע וואַלקען בייגט זיך אויס אַ נאָלדענער רעגען-בויגען מיט בלאַע קאָנצען. „נאָט איז באַרמהערציג, ער האָט זיך דערמאָנט“ — זאָגט דער הימעל אונ טרוקענט די ערד מיט ליכטיגער ליכעשאַפֿט, ווי אַ מאַמע ווישט אָב די בעקליך פֿון אַ פֿערוויינט קינד ... אויך ערבאָרימדיג זענען די פֿעלדער אַרום ... זיי געדענקען פֿון גאָר נישט אונ ווייסען פֿון גאָר נישט ...

די זון מיסט זיך. א לייכטער וואַלקען שוועבט איבער'ן הימעל, אין מערב געסט זיך אויס א גאלדענער ים מיט צוואַרפענע בלאַע אינזעלן. אַרונדע לבנה שניידט זיך אויס פֿון די וואַלקען און קומט אַפֿער, ווי פֿון אונטער א פֿאַרהאַנג, און דער וואַלקען בעוועגט זיך לייכט ווי אַפֿאַרהאַנג, און שוועבט איבער דער לבנה ...

און וואָס אַ מאָד מער ווערט דער רויטער ים ווינציגער, די טונקעל בלאַע אינזעלן — גרעסער, דער הימעל אַרום אַ לייכטיגער ים פֿערטינקעלט זיך, און דער וואַלקען איבער דער לבנה ווערט שיטערער און לייכטער, און שוועבט אַריבער און עס בעווייזט זיך שוין אַ זילבערנע לבנה.

פֿון דערווייטען בעווייזט זיך עטליכע שיטערע בוימער ... גלייך זיי אַייבען זיך פֿון ערגעץ אַפֿער, און זיי כוועהרען זיך — עס ווערט פֿון זיי אַ וואַלד ... און דער וועג פֿערבלאַנקעט זיך צווישען די בוימער און עס שווימען אַרום אין דער לופט פֿערבלאַנקעטע קולות ... מענשליכע שטימען צוזאַמען מיט אַ געקוואַקעריי פֿון פֿרעש.

אַ פֿויערש יונגיל קומט מיר אַקעגען מיט אַ ליעדיל, מיט אַ ווייך קלינגענדיג ליעדיל, און ער נעמט זיך ערגעץ אַראָב אין עק זייט און ווערט פֿערשוואַנדען, און דאָס ליעדיל וויעגט זיך נאָך אין דער לופט.

די בוימער ווערען שיטערער, דאָס שימערען פֿון די בלעטער הערט אַ ווילע אויף, עפעס ווי האַרצענדיג שטעהט די געגענד ... מען רופט זיך אָב ... פֿון דער וויטען הערט מען נור דאָס געקוואַקעריי פֿון פֿרעש.

און דאָרט ווייט שטאַרט עפעס אין דער לופט ... עס קומט וואָס אַ מאָל שאַרפֿער אַרויס, נאָר וואָס ווייט איך נאָך נישט. אַ הונד בילט ... דערנאָך געהט אַ אויסגעצויגענער „מע“ בלשון רבים. קיה געהען אַהיים זיך מעלקען ... גרויסע, גרויסע געלע פֿלעקען בעוועגען זיך ... מענע ... אַ פֿויערטע מיט אַ צווייגיל געהט נאָך.

צוויי יודען געהען אויפֿ'ן וועג, האַלטען זעקלעך אויף די פֿלייצעס, שטעקעלן אין דער הענד און געהען.

טונקעל ווערט, היימיש איז אַלס אזוי ווי ביי דער מאַמע אין דער היים. אַמ שטעהט אַ פֿוהר פֿאַר אַ הייזעל אַ קעלביל ליגט אויף די פֿוהר און שרייט, יונגלעך שטעהן פֿאַר'ן הייזעל און פֿרעהען זיך מיט די פֿערד.

די צוויי יודען קומען אן שטעלען זיך אָב ביי דער פֿוהר און רעדען עפעס מיט דעם פֿויער, איינער טאַפט דאָס קעלביך וואָס איז אויף דער פֿוהר און דונגט עס. דער פֿויער האַלט אַ פיפּקע אין מויל און לאָזט געדיכטען רויך אַרויס, און לאַכט. דער הימעל איז שוין טונקעל; קליינע שטערען זעהען אויס — ווי לייכטיגע פֿענעטערליך אין די שטובליך פֿאַר מלאַכים, די לבנה ווי אַ גרויס פֿענסטער אין ווין ליעבען נאָמענס פֿאַלאַץ ... און גאָר אין עק, ווייט, ווייט. פֿערוינקט דאָס לעצטע ביסל רויטקייט און ווערט פֿערטרונקען און אפשר גאַנצע כּחנות קרבֿלאַנזשעטע טונקעל-בלאַע וואַלקען ... אָדער ווייט איך וואָס זיי זענען ? ...

עס בעווייזט זיך שעמעניצער הייזליך ... נידריגע הייזליך איינס אָבגערוקט

פֿון צווייטען, פלאץ איז בילליג! ווייבער זיצען אויף די שוועלען פֿאר די טהירען און שמועסען. קינדער לויפען ארום איבער'ן שטיינערנעם בריקל פֿון איבער'ן אויסגעטרוקענטען טייכל פֿאר די הייזער. אין מיטען מאַרק ליגען גרויסע בינד שטרוי; אַנדאָי נאָך אַ מאַרקטאָג. אין אַ ברייטע „ליק“ צווישען צוויי הייזליך שפּיעלען זיך חרדי־יונגליך אין זעלנער.

אַ איינפֿאַר־הויז. אַ שילד מיט רויטע טראַנספּעראַנט אותיות ... אַ לעמפּיל רייכערט זיך פֿון הינטען. אויף אַ שוועל פֿון אַ געוועלב שטעהט אַ מיידל מיט אויפֿגעקעמטע האָר אין אַ ווייס פֿאַרמאָכיל און קוקט אין גאָס אַריין, וואו אַנדערע מיידליך שפּאַצירען, זי קוקט צו דעם פֿעלדשערס שוועל געגענאיבער. דאָרט שטעהט אַ יונג דער הוט אויף אַ שפיץ „גרויווע“, ער ווינקט צו איהר ... קוק דער־ווייל דרייצענאָהריג מיידעלע. דיין וווג לערנט זיך ערשט דאָס פּשטל צו „בר־מצוה“... כאַטע ווייבער און קינדער — וואו זענען די טענער?

— יתגדל ויתקדש ... רייסט זיך פֿון בית־המדרש אַרויס: דאָרט זענען זיי „ימין יהא שמה רבא...“ ענטפֿערט דער עולם מיט אַ רעש.
און טהייל ווייבער אויף די שוועלען ווישען זיך די הענד אָן די וואַנד און זאָגען: אמן, יתא שמה רבא...
שעמענעץ דאווענט!

די נאָכט איז צוגעפֿאַלען. זיכער און שטיל שטעהען די קליינע הייזליך אַרום מאַרק זיי זעהען מיר אויס, ווי אַלטע ווייבער מיט שטריק־נאָרלען אין די האַנד וואָס האָבען זיך פֿערזאָמלעט אין אַ גרויסע שוהל און וואַרמען, די זאָגערין זאָל קומען, די זאָגערין מיט ברילען אויף דער גאָז, מיט'ן פּעקל תּחנות אין דער האַנד ... אָבער אַ לבנה האָט שעמעניץ,

טונקעל איז דער היטעל, מיט שטערן ווי מיט ליכטיגען מאָן בעשים, אין מיטען עניידט זיך אויס אַ ריכטיגע לבנה, טאָקי יהושע'ס פנים, אָן אַ איינציג פּנימח'לע, די שכינה שיינט אויפֿ'ן הייליגען פנים. און זי קוקט אַראָב, די לבנה, אויף איהרע ליבע, „כנסת ישראל“ און שמייעלט צו'ן איהר, איהר כנסת ישראל דאווענט.
און אונטער מיר פֿרעגט אַ יונגע שטימע:

— מען טעג דען קוקען אין דער לבנה אריין? יא, מען טעג?
איך קוק מיך אויס אַ פֿאַר גרויסע קינדשע אויגען אין אַ בלאַס דאָר פנים'ל.
— יא מען טעג קוקען יא? מען טעג?

און איך טראַכט מיר: די שעמעניצער לבנה איז אפשר דעריבער אזוי קלאָר, אזוי הייזיג, אזוי ריין, ווייל קיינער קוקט נישט אויף איהר...

אָנע'נט פֿאַר פֿאַלג.

איל וועט הייסט דאס שטערמיל. קליין איז עס, די הייזער מוילען זיך צונויף אונ
שטעהען ווי זיי וואַסען צווישען זיך בעהאלטען אַפֿערטרויערמען סוד. אונ גאַנץ
לאנג אונ גאַנץ ברייט ציהט זיך אריבער דער הימעל איבער זיי אונ קוקט אַראָב פֿון
דער הויך צו די מענשען, וואָס קריכען אַרום צווישען די הייזליך.

דער הימער, זאָנען מענשען, איז אומעמוס גלייך. אָבער, זעהט איהר, דעם
אילזשער הימעל האָט טאָקי דער אויבערשטער דוקא דירעקט פֿאַר איהר געמאַכט, —
דעם שטערמיל'ס הימעל. אָבגעפֿאַסט איז ער, אז ער זאָל זיך ציהען פֿון דאָרט,
פֿון נאָך דעם גוי'שען, "בית עולם" ביז ווייט אונטער דעם באָרג, וואָס איז אויף יענער
זייט שטערמיל. אָבגעפֿאַסט איז ער, אז דער סאמע מיט זאָל גלייך אויסקומען
געגענאיבער דער שוהל. ווען מען זאָל דעם הימעל מעסטען, וואָלט אויסגעקומען,
אז דאָס פֿעהרנדיל פֿון דער שוהל שטעהט פֿונקט אין מיטען הימעל, אונ מיט אַ פֿון
איז דאָס אזוי געמאַכט געוואָרען, כדי דער הימעל זאָל קענען אלץ צודעקען, אלע
שיצען, אפילו אויך דעם גוי'שען, "בית עולם". זיי זענען דאָך געווען אילזשער גוים,
אונ אַ אילזשער גוי, מוזט איהר וויסען. איז אַרעכטער צדיק, האָלט מעהר פֿון שבת
איידער פֿון זונטאָג — זאָל ער זיך איין עצה געבען, אז שבת זענען דוקא אלע
געוועלבער פֿערטאָכט אונ זונטאָג דוקא אָפֿען. ... אפילו דער אילזשער סטראַזשניק איז
אויך מעהר יוד ווי גוי: ער רעכענט זיך טעהר מיטן יודישען לוח, איידער מיט
זייערן. ... אפילו זיין מונדר טראָגט אויף זיך דעם ריין יודיש-אילזשער חן, אויך
דאָס היטל זינס אונ די שליפֿעס; נאָך מעהר, אפילו אויף דעם שפיטץ פֿון דער
קירכע וואָלט מען געקענט בעטערקען אויך עפֿים יודישעס: אויף דעם דריידעקע אונ
חנדיל, וואָס איז אויף דעם שפיץ ליגט עפֿים אויס געגאַסען נחום מאיר דעם
בלעזערס שיק. ...

איז דאָך שוין קיין וואונדער נישט, וואָס דער הימעל דעקט צו אפילו זייער
"בית עולם", דער גאַנצער אילזשער הימעל שטעהט דאָך אויף דעם ביסיל הורה,
וואָס לאָזט זיך הערען פֿון די שטאַלטען פֿון דעם קליינעם בית המדרש. אונ ווען די
גוים וואָלטען נישט געאַרבעט, וואָלטען יודען נישט געקענט זיצען אונ לערנען די
הייליגע תורה.

אילזשא, מוזט איהר וויסען, האָט אַ מעלה, וואָס האָט קיין קאָנקורענציעס נישט אין זיך. יעדעס האָט זי צו איינס: איין רב, איין דיין, איין רבי, שוואַמס דוקא צוויי — נאָר איינער איז אַ חזן, — איין בעל הבית און איין חסיד, איין נגיד און איין אַרימאָן, אפילו אַ משוגענעס מיט אַ נאָר, מיט כל מיני קאַליקעס האָט זי אויך נור צו איין, איין איינציגעס. אויך אַ „דייטש“ איז אַמאָל ביי איהר געווען נור איינער, אַ פֿעלדשער איז ער געווען, איז ער אָבער געשטאַרבן, און פֿון דעמאָלט אָהן בענגט אילזשע נאָך אַ דייטש... נאָר דעם חסדן פֿערפֿילט יחזקאל מיכאַל'ס, וואָס קומט צו פֿאָהרען אויף יעדען יום-טוב צו זיינע עלטערן.

יחזקאלס מיכאַל'ס איז אַמאָל געווען אַ בית המדרש בחור, האָט ער חתונה גע- האָט טאַקי פֿון אילזשע, און דערנאָך איז ער האָט שוין געהאַט אַ קינד, פֿאַלט איהם איין אַ נאָרישקייט און ער פֿאָהרט אַוועק נאָך וואַרשױ. קומט ער צוריק דייטש געקליידעט. דער שווער הויבט אָן שרייען, דאָס ווייביל וויינט און מען האַפט דעם גוי אַריין צום רב.

דאָס וואַסער אין אילזשע האָט אַ נאָמען און גמ'ן מעג מען.

און דאָס ווייביל וויינט און נעמט גמ.

דאָס קינד איז געבליעבען ביי איהר, ער איז צוריק נאָך וואַרשױ.

אויף אלע יום-טוב קומט ער אַהיים צו זיינע עלטערן. אין שטעטל זאָגט מען אפילו, אז דאָס פֿאַר פֿאַלק האָט נאָך צווישען זיך אַ גרויס שייכות, נאָר דאָס איז אַ ליגען. דאָס ווייביל קען זיין נאָמען נישט הערען, און וויל נור נישט נאָך אַמאָל חתונה האָבען נאָר דערפֿאַר, וויל זי וויל דאָס קינד זאָל אַביסיל עלטער ווערען.

געוועזען איז עס שבת נאָך מיטאָג. אילזשע האָט אויפֿגעפֿענט איהרע טויערען און אַרויסגעפֿיהרט איהר ביסל פֿערמעגענס אין גאס אַריין. אימליכעס ווייביל, וואָס האָט נור וואָס עס איז פֿערמאָגט, אימליכעס מיידל, וואָס האָט נור געהאַט בע- האַלטען אַ וועלכע עס איז אַ שמאַכטע, האָבען זיך אָנגעטהן, אויסגעפּוצט און שפּאַצירען געגאַנגען. אויף צו ציהרען זיך, און צו שפּאַצירען האָט אילזשע איהר בעזונדערן שיק. עפֿים דאָס געהען פֿון יעדען ווייביל, פֿון יעדען מיידל איז מיט אַ פֿון, עפֿים מיט אַ בעזונדערן מין: „זעהסט, איך האָב מיך אויסגעציהרט, „געה איך מיר שפּאַצירען, כדי צו בחנ'ווען אילזשא מיט מיין שענקייט“...

פֿאַר אַ הויז שמעהט יחזקאל מיכאַל'ס, אַ הויכער יונגער מאַן, אָנגעטהן אין אַ שוואַרצען קאַפּעלוש. דאָס שניריל פֿון קאַפּעלוש איז צוזאַמענגעפֿלאַכטען מיט דעם שניריל פֿון די ברילען, וועלכע ריימען עזות'דיג אויף ווין נאָן, און דאָס שניריל איז אַריינגעשטעקט אין אַקנאָפֿ פֿון פֿאַלמא, און ער שמעהט און קוקט מיט אַ געלעכטעריל אויף די שפּאַצירענדע. קינדער רינגלען איהם אַרום, בעקוקען איהם פֿון קאָפּ ביי פֿיס די עלטערע מענשען שמעהען פֿון דערווייטען. איינער מיט קאָפּ און באָרד פֿול מיט פֿעדערן און מיט וואַנצעס, וואָס טראָגען נאָך אויף זיך דעם סימן פֿון געטרונקענעס ריימען ווישניאק, שמעהט און מיט מיט אַ פֿינגער אויף איהם. מיידליך און ווייבליך וואַרפֿען אויגען און פֿערשעמענדיג לויפֿען זיי פֿלינק פֿאַרביי. טהייל

ווייזען, אז זיי זענען נישט קיין קליינשטערטיגע בהמות און קוקען איהם גלייך אין די אויגען אריין. און ער קוקט, שטייכעלט, מאכט א מינע פון א גרויסשטערטיגען אקטיאָר, ווען ער זעהט ווי א קליין שטערטיגער קאמערנישציק מאנצט. באלד, עפּים ווי פון הימל אראפגעשפרונגען, איז צו איהם צוגעגאנגען א קליין פֿינק יעהרונג מיידל, אָנגעטון אין אַרויט קליידל מיט אַ ווייס שערציק, און גלעטענדיג יחזקאל מיכאל'ס ביי דער האַנד, האָט זי ליעבליך געקוויטשעט:

— מאַמעשי, מאַמעשי!

יחזקאלס מיכאל'ס האָט אַרומגענומען דאָס קינד, עס אויפֿגעהויבען, צוגענומען עס צו זיין האַרץ און געטריי געקושט.

— זעהסט, מאַמעשי, — זאָגט דאָס קינד, — מאַמע האָט געקופֿט, — און זי ווייזט דאָס נייע רויטע קליידל, אין וועלכען זי איז געווען אָנגעטון, דאָס: שירזיל און די שוואַרצע שיכליך.

און ער גלעט דאָס קינד:

— מיין מאַכטערל, מיין קינד, מיין לעבען...

— מאַמע האָט אָפֿגעוואָשען, אויפֿגעקעמט, און געשיקט צום מאַמען, — זאָגט ווייטער דאָס קינד אויפֿגעהויבענדיג די קליינע אייגעליך אין דער הויך צום פֿאָטער צו און פֿון די רינע רויטע צוזאָמענגעצויגענע ליפעליך האָבען זיך אַרויסגעוויזען צוויי שורות ווייסע צייהנער. די הערליך האָבען לייכט געציטערט איבער איהר דינעם האַלז.

ער שווייגט און גלעט דאָס קינד.

הינטער אַ מויער, וואָס איז גלייך געגענאיבער, שטעהט אַ יונג ווייביל און קוקט אַרויס דורך אַ שפּאַלט. זי זעהט, ווי יחזקאל גלעט דאָס קינד, אזוי ווייך, אזוי מאַמעדיג, און ווי דאָס געזיכט פון קינד לייכט פֿון פֿרייד, שפּרינגט צום מאַמען. דער מוטער טרוט דאָס אַרויסע הנאָה באלד אָבער רוקט זיך אַראָפּ איהר קליינער שטערן, און אַ זיפֿן לאָזט זיך הערען אין דער שטיל.

— מאַמעשי קום, — רייסט דאָס קינד דעם פֿאָטער ביי דער האַנד.

יחזקאל מיכאל'ס האָט אָנגענומען דאָס קליינע קינד ביי דעם קליינעם הענטל און מיט איהם שפּאַצירען געגאנגען.

די זון האָט זיך אַרץ מעהר און מעהר אָנגעהויבען אַרונטער לאָזען אונטער דעם באַרג, און האָט זיך פֿערברלאַנזשעט דאָרט טיעף צווישען פֿיעל בלאַע אינזעלן. אַ לייכטע האַרע שוועבט אויף דעם הימל, און דאָרט איבער דעם באַרג זענען עפֿים ווייסע וואַקען, ווי ווייסע בערג בעגילדעט געוואָרען, בעגילדעט איז געוואָרען דער שפיטץ פֿון דער חורבה, וואָס איז אויף דעם באַרג.

יחזקאל געהט מיט דעם קינד טריט ביי טריט, און גלעט עס לייכט מיט דער האַנד איבער די געגרייזעלטע הערליך.

הינטער דעם מויער שטעהט דאָס ווייביל און קוקט נאך און שטייכעלט, דער מאַמע מיט'ן קינד געהען פֿאַר'ן טהויער דורך.

דאָס ווייביל איז פֿלינק אַרונטער הינטער דעם פֿלויטל, וואָס איז ביי דעם מויער, און קוקט מיט איין אויג אַרויס.

זיי זענען פֿאַרביי געגאַנגען, און זי איז אַרויס פֿון דעם פֿלויטיל. איהר רויט געזיכט, וואָס האָט זיך אַרויסגעוויזען פֿון אונטער דעם שייטל, האָט אין דער שטיל געשמיכעלט.

— זעהסט, טאטעשי, דאָ וואָהנט די מאמעשי, קום! — זאָגט דאָס קינד, ציהענדיג דעם פֿאַטער ביי דעם אַרבעל.

ער איז שטיל געוואָרען און האַלטענדיג פֿעסט דאָס קינד ביי דעם הענטל, איז ער ווייטער געגאַנגען.

דאָס קינד האָט זיך פֿלוצלינג אומגעדריעהט און האָט דערוועהן, די מוטער שטעהט פֿאַר דעם טויער. און ציהענדיג דעם פֿאַטער ביים אַרבעל, האָט זי געשריגען:

— טאטעשי, טאטעשי, — די מאמע. די מאמע! — האָט דאָס קינד פֿרעהליך געמאַנצט, וויזענדיג מיט'ן פֿינגער אַהין צום טויער...

עפּים ניט ווילענדיג האָט זיך יחזקאל מיכאל'ס אומגעקעהרט און האָט דער-זעהן זיין געוועזענע פֿרוי.

אַ מינוט איז דאָס פֿאַר-פֿאַלק געשטאַנען און געקוקט איינער אויף דעם אנדערען, באלד אָבער האָבען זיי זיך ביידע אָן עפּים דערמאָנט, זי איז פֿלינק אַרונטער

הינטער דעם טויער, און ער האַלטענדיג דאָס קינד ביים הענטל, איז טיט גיכע מרים ווייטער אוועק אין געסיל.

— באַמעשי, מאַמעשי, — די מאמע, די מאַמעשי דאָרט.

מהלוקת אין קארטשעוו.

דער וועג קיין קארטשעוו לאזט זיך אין א טהאל אראפ. פון אלע זייטען לאזען זיך מיט אין דעם וועלכען טהאל אראפ לאנגע בייטען ערד, טהייל נאך שווארצע, ערשט בעאקערטע; פון א טהייל בייטען הויבען שוין אן גרינע קערענדליך שמייעל-דיג די קעפ ארויסצושטעקען, אונ זיי שמייעלען אונ ווינקען אזוי שטען פון דער ווייטענס אונ טהייל בייטען זענען שוין אין גאנצען מיט גראז בעוואקסען. פון דער אנדער זייט שטערטיל זעהט זיך, ווי עס ציהט זיך פון טהאל בארג-ארויף א זאמדיגער וועג, פון ביידע זייטען מיט בעפלאנצטע בוימער. צוזאמען מיט דעם וועג ציהען זיך מיט אין דער הויך די לאנגע, טהייל נאך שווארצע, טהייל שוין בעגראזטע, אונ טהייל שוין גאר אין גאנצען מיט הויכע גראזען בעוואקסענע בייטען אונ מישען זיך דארט אלע צוזאמען, ביז זיי ווערען אין גאנצען פון דערווייטען פערשוואונדען פון דעם אויג. איבער דעם אלעם שפרייט זיך אויס פון אויבען א גאנץ לאנגער אונ א גאנץ ברייטער ליכטיגער הימעל. אין וועלכען גרויע וואלקענדליך באדען זיך אונ טיפען זיך אין איהם.

הונטען אין דעם טהאל אויף א קליינעם פלאטץ, הארט ביי א וואסעריל פון איין זייט, הארט ביי א וועלדיל פון דער צווייטער זייט, זענען צושאטען איינצעלנע הייליך, די דעכער זענען איינס צוגענייגט צום צווייטען, — דאס איז דאס שטערטיל קארטשעוו, א עיר וואס בישראל. קוקענדיג אויף דעם הימעל, וואס פערשפרייט זיך איבער דעם שטערטיל, ווי א גאנץ ברייטע אונ אָנענדליכע חופה איבער א קליינעם שווארצען פונקט, וואס איז פערטרונקען אין א גרינעם גראזעדיגען ים, דאכט זיך אז דער הימעל פֿערגעסט עפעס קורטשעוו. קורטשעוו איז א פונקט, פֿערפלעקט אויף דעם אויבער דעק פון ווין פֿלח — די ערד. נור קורטשעוו טראכט ביי זיך נישט אזוי, דער הימעל שיצט איבער איהר מיט א בעזונדער געטריישאפט אונ ליעבע. קארטשעוו איז טאקי א קליין שווארץ פֿלעקל, וואס איז אויסגעמאלט אויף דער ערד, אונ איבער דעם דאָזיגען פֿלעקל שיצט דער הימעל מיט גרויס רחמים אונ לאזט זיך איבער איהם אראפ אזוי ווייך אונ גלעטענדיג וואס אמאל נירדיגער אונ נירדיגער.

דאכט זיך דער הימעל שיצט אויך אזוי ווייך, אזוי געטריי איבער דעם נאָהנטען וועלדיל, ווי איבער קארטשעוו — ער בעשטעהט דאך נור פון ביימער.

וואס שטעהן ווארטענדיג, ביי מען וועט זיי אבהאקען און פערברענען, אין פייער אין קארטשעו גופא... ?

און קארשעו אבער — דער ווימעל איז נור דירעקט צוליב איהר: זי האט אויף איהר גוט — ארט דריי הייליגע צדיקים בעגראפען, איהר שוהל, בית המדרש, חורן שטיבלך און פריוואט מונקנים, וועלכע שפאלטען דורך דעם הימעל דריי ביכל אטאג,

נאך מעהר איז די קארשעווער קהלה בעריהמט מיט איהר נחלה-שאפט, יעדער כענש אין קארטשעו מוז זיין אייגענע נחלה האבען — זיין שטוב האטש זיין אייגען ווענטיל.

עס זאל דיר אבער נישט וואונדערן, ווען דו געפינסט קארשעווער הייליך פער-שירען-פארבע אבגעמאלט: איין שטיקל וואנד רויט, דאס צווייטע שטיקל ווייס-אבגעמאלט, פון דעם דריטען שטיקל וואנד זעהט מען ארויס די שטיקליך האלץ, וואס זענען אין דער לענג און אין דער ברייט צוזאמענגעקלאפט (אודא א מטהייל פון א אביון). דאס דאך איז אויך גיט אומעטום גלייך. איין שטובעל-דאך איז בע-שלאגען מיט שינדלען, דאס צווייטע איז געדעקט מיט שמרוי, דאס דריטע מיט בלעך, א מטהייל איז גאר אין גאנצען אפען. דאס איז נישט פון שענקייט וועגען — געה, זיי מוחל, און ליען איבער די געמען, וועלכע זענען אנגעשריבען אויף דעם בילדל, וואס איז אנגעקלאפט פאר דעם רויז, און וועסט געוואהר ווערען, פאר וואס עס איז אזוי:

№ 3

חזקל מערעלאוויטש.

ישעיה ווארשאווסקי.

זרח פריגענשטאק.

גדליה גוממאן.

און אזוי ווייטער...

שען איז צו זעהען אין יעדער פריה. ווען די בעלי-בתים פון די שטיבעליך לאזען זיך ארויס, יעדער זיין שטיקל גאס פאר זיין הויז אבצוקעהרן.

חזקל קעהרט אוועק זיין שטיקל רינשטאק, ישעיה זיין שטיקל און זרח זיינס, נאך תמיד בלייבט איבער צווישען איין מטהייל רינשטאק און דעם צווייטען א שטיקל נישט ריין געמאלט. דער סטראזשניק קומט אן, זרח „שרייט": איך האב דאס מייניגע אוועק געקעהרט, גדליה: דאס שטיקל געהערט צו דיר, האצקל מאלט זיך גאר אין גאנצען פון שטויב ארויס.

און דער סטראזשניק געסט ארויס דאס ביכל, האלט דעם בליישיפט אין דער האנד: זוג דריידעלט מיט דער האנד ארום און ארום, ציקעלט זיך עפס א אות צו מאכען און קוקט דערווייל מיט איין אויג אויף די בעלי-בתים, וואס האלטען די בעזעמס אין דער האנד און קריגען זיך.

— געה גיב איהם א אידער (א צעהנער), לאז איהם נישט פה'לען (פערשרייבען) — שרייט זרח.

— איך זאל געהען? — שרייט חצקיל — וואָס איז עס מיין געשעפֿט? געה צוברעך הענד אונ פֿים!

— ביים גרינעם טיש וועסט דו שוין אזא בריה נישט זיין — וואָרענט איהם ישעיה.

— גרין אונ געל זאל דיר דיין מרפֿה פֿרצוף ווערען, רבנו של עולם פֿון הימל, בעקומט ער אַ ענטפֿער פֿון חצקילס ווייב. וואָס שטעקט דישלאָפֿהויב אַרויס פֿון דורך אַ פֿענסטער אין דערהויך.

דער סוף איז מען לעגט זיך צוזאַמען. יעדער גיט אַ פֿיהרער אונ מען טראָגט עס צו דעם סטראַזשניק.

דער לעצטער שפּייט אויס, הויסט מיט אַ בייזערדיגער שטימע אויסקעהרען, געבענדיג צו פֿערשטעהן, אז מיט דעם איז מען נאָך נישט יוצא, אונ אַריינלעגענדיג די גראַשען אין קעשענע געהט ער אַוועק ווייטער.

אבעשטענדיגע מחלוקה איז אין קאָרטשעוו צווישען ליביל דעם מלמד אונ בעריל דעם פֿוהרמאַן.

די מעשה איז אזוי:

אמאָל האָבען זיי ביידע געהאַט, צוויי איינגעפֿאלענע שטיבלך אונטער איין דעכיל — אַ ירושה פֿון זייערע עלטערן. געוואָהנט האָבען זיי ביידע נישט דאָרט, איינס די פּאָליציע האָט נישט געלאָזט, ווייל זי האָט פֿערלאַנגט, מען זאל די חורבה צוואַרפֿען. נאָך ווען זי וואָלט אַפֿילו יאָ מוריר געווען, וואָלטען זיי סיי ווי סיי דאָרט נישט געוואָהנט: דער דאָך איז אַראָבגעריסען, די ווענדליך שאַקלען זיך, אונ אַריינציהענדיג זיך דאָרט, אויסער וואָס מען דאָרף אַריינלייגען געלד, צורעכט צוזאַמען די חורבה (וואָס נישט ביידע זענען עס אומשטאַנד), וואָלטען זיי נאָך דערמיט איינגעשטעלט זייער לעבען אונ זייער קינדערס לעבען, אונ אזוי האָט זיך ליביל מלמד וואו ערגיץ אַנדערש זיין חדר אונ בעריל וואו אַנדערש זיין שטיבל. אונ די בעלי בתים לעבען צווישען זיך אין שלום. מרעפֿט מען זיך אמאָל צוזאַמען אין בית-המדרש אין אַ שבת פֿאַר נאַכט, געהט בעריל דער פֿוהרמאַן צו צו ליביל אונ לאָזט אַראָב זיין דיקע בעשמוצטע האַנד אויף ליביל'ס אויסגעמאָגערטע רוקען וואָס האלט המיר אין איין ציטערן.

— נו, ליביל, וואָס הערט מען עפֿים מפת אונזער נחלה?

ליביל קעהרט זיך אום, ברוטט אונטער די נאָז, פֿאַר זיך.

— גראַבער יונג.

וואָס טהוט דער יצר הרע, וואָס לאַקערט אויף די כנסת ישראל צו פֿאַר-שפּרייטען קריגע צווישען זיי? שיקט ער אַן פֿייער אויף קאָרטשעוו. דאָס פֿייער לעקט אָב די נחלה פֿון אונזערע ביידע העלדען, אונ לאָזט איבער אַ "ביתל מַעֲרָבִי", אַ גערעכטעניש אויף דעם חורבן.

ארום זעהט מען אַרויס שוואַרצע, האַלב-איינגעפֿאלענע קוימענס, וואָס

שמעהען ווי אָבגעשאַפֿטע שמישים און צווישען די קוימענס שמעהט זיך איינגע-
קארטשעט, א נידריג שוואַרץ ווענטיל, צוזאמען געקלאפט פֿון א פֿאַר פֿערברענטע
ברעטליך. די קוימענס זענען באלד צוריק בעמויערט געוואָרען, קארשעו אין
צוריק — קארשעו, און נור דאָס פֿלויטיל שמעהט א געדעכטעניש פֿון דער שרפֿה.
קריגען זיך איבער דעם פֿלויטיל צוויי בעלי בתים — ליביל מלמד און בעריל
בוהרמאן.

ליביל ווייזט אויס מיט ראיות און פֿערשידענע פֿישט'ליך אז דאָס פֿלויטיל
איז אווענטיל פֿון זיין שטוב. ער דערקענט נאָך אפֿילו די צוועקעס, וואָס ער האָט
אריינגעקלאָפט אין וואַנד אויפֿצוהענגען דעם זיגער און די אַטלעסענע קאפּאַטע;
ער דערקענט דעם צוואַק, וואָס אויף איהם האָט ער געהאט הענגען טלית און
תפילין — ער איז נאָך א ביסל איינגעבויען. בעריל טענה'ט אָבער: ער ווייכט, אז
דאָס פֿלויטיל איז א ווענטיל פֿון זיין שטוב; קיין ראיות וויל ער נישט ברענגען —
לערנען קען ער נישט.

געהען זיי ביידע צום רב. דער רב מאַכט א פֿשרה: וואָהנען דאָרט קען מען
דאָך סיי ווי סיי נישט, אַלאַ מַה צו וואָס קען ניטצען דאָס פֿלויטיל? נור אויף
א וואַנד צו א סופּה, און אַסופּה דארפֿען זיי דאָך ביידע, לאָדאָס פֿלויטיל שמעהען
אויף סופּות, און לאָזען זיי זיך ביידע דאָרט א סופּה מאַכען.

טענה'ט אָבער בעריל: לא, ער דארף דאָס פֿלויטיל אויף א שטאַל פֿאַר זיין
פֿערד. א גראָבער יונג איז ער און ווייסט אפֿילו נישט צו זאָגען קיין להבדיל
צווישען א סיכה און א שטאַל.

ליביל מלמד ווערט אויפֿגעבראַכט: זיין נחלה, זיין פֿאָטער האָט דאָרט
געוואָהנט, זיין זידע — זיין עלטערזידע, פֿון דעם פֿלויטיל מאַכען א שטאַל?
זיין, אום לעבען זאָל עס איהם געהן.

בעריל פֿיהרט אוועק אַהין צום פֿלויטיל א גוי מיט א זעג און א האַק, נעמט
דער גוי אַרויס א שטריקעל און הויבט אָן דאָס פֿלויטיל צו מעסטען, ווערט דערפֿון
געוואָהר ליביל מלמד קומט ער אָן צו לויפֿען. און ער פֿערשמעלט דאָס פֿלויטיל
מיט ביידע פֿאלעס און לאָזט נישט מעסטען.

— געהסט א וועק — איך צוהאק דיר דאָ דעם קאַפּ — שרייט בעריל.

— לאָזט מיך צו צו דעם עוכר, לאָזט מיך, איך וועל איהם קורע כדג זיין.

שרייט ליביל.

יוסקע לאבנס — א באַרפֿיסער און נאָקטיער יונג מיט א צוריסען היטל שמעהט
דערביי און קוקט.

— ווער האַלט איהם דען צו? — לאָזט איהם, לאָזט איהם, — און ווינקט:

מיט א אויג צו בעריל'ן: נעם איהם.

עס ווערט א קריגעריי, יודען קומען זיך צונויף, מען מישט זיך אליין, מען רייסט
אזעק בעריל'ן פֿון איין זייט, ליביל'ן פֿון דער צווייטער זייט און דער גוי געהט
צוריק אַהיים מיט דער זעג.

דער מלמד הויבט אָבער אָן צו פֿערנאַלעסיגען זיין מלמדות, געהט א גאַנצען
טאָג אַרום און קלערט וועגען דער נחלה, און וואו ער זעהט א גוי פֿאַרבייגעהן מיט

א האק אויף דער פלייצע קלאפט איהם דאָס האַרץ און ער געהט איהם נאָך קוקט אויב ער געהט נישט אהין צו זיין פלוטיל.

טהייל מאל ליגענדיג ביי נאָכט און בעט, האפט זיך דער מלמד אויף, טהוט זיך אָן דעם שלאָפֿראָק און רופֿט אהין צום פלוטיל. עס דאָכט זיך איהם אלץ, אז בעריל שטעהט מיט א האק פֿאַר דעם פלוטיל און צולעגט עס, און טאָכט זיך פֿון איהם א שטאל.

זיין ווייב שרייט: גולן, קוילעסט דאָך דיך מיט די קינדער צוועק, לאָז געהן א כפֿרה בעריל מיט'ן פלוטיל אין איינעם. וואָס האָסטו דו דען דערפֿון?
— חצופה, מיין טאָטענעם!...

און אָנאָנצען טאָג דרעהט זיך ליביל ארויף און אַראָב פֿאַר דעם פלוטיל, האַפט אָן יעדען פֿאַרבייגעהער, נעמט איהם אָן פֿאַר די לאַצען און גיט איהם צו פֿערשטעהען, מאַכענדיג מיט די פֿינגער:

— זעה, והא ראה, אז דאָס פלוטיל איז מיינס — זעה, דאָ איז געווען אונזער שטיבעל, דאס פלוטיל איז טאָקי געווען די מורח-וואַנד, פֿלעג איך אַמאָל אין דער היים מנחה דאווענען שטעל איך מיך אנדער ביי דעם ווענטיל טאָקי ביים פלוטיל, אט דערקען איך נאָך די צוועקעס, האָסטו דו דאָ די צוועקעס וואָס איך האָב זיי אליין אַריינגעשלאָגען.

און ווען דו געהסט אזוי ביי נאָכט איינער אליין אין די גאָסען פֿון קארטשעוו, זעהסט דו ווי אויבען אין דער הויך שפיגעלט זיך אָב די לבנה און קוקט טרויעריג אינערינסט אַראָב אויף די נידריגע הייזליך, און אונטער אַקליין נידריג שוואַרץ פלוטיל, וואָס זעהט אויס ווי א שוואַרצער פֿלעק, ליגט עפֿים ווער איינגעטוליעט, דעם קאָפּ צוגענייגט צום פלוטיל און שלאָפֿט. די בלייבֿע לבנה קוקט אַראָב צו איהם, בענייכטענדיג עטוואָס טרויעריג זיין קאלטען קערפֿער. וואָס איז אַרומגע-וויקעלט אין איין לייכטען חאַלאַטיל. דאָס איז ליביל דער מלמד, היט אָב זיין ירושה.

תִּשְׁעָה-בָּאָב

(זיבילר אין דער גאס)

... און די פֿנסת ישראל האָבען זיך מיט'ן הקדוש-ברוך-הוא אַ ברוגזל געמאַכט!
 ווי אַ שענע כלה, וואָס וואָרפֿט צוריק דעם התן די כלה-מתנות'ליך: געה דיר, געה.
 אזוי האָבען די כנסת ישראל אויך צוריק געוואָרפֿען די תורה דעם בורא עולם: געה
 דיר, אויס מחותנים-שאַפֿט! יונגע איידימליך, וואָס זענען אויף קעסט, און בחורים
 דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאַס. חדר-יונגליך, ווי עס וואָלט שוין קיין קאַנמשיג.
 קיין חדר, קיין-דבי אויף-דער וועלט נישט געווען, לויפֿען פֿריי און פֿראַנק אין מיטען מאַרק
 אַרום, און אין דעם אַלטען בית-המדרש ויצט די תורה איינע אליין, זיך אין אַ ווינקערע
 מרויערט, און האָט פֿרעטענויעס צו דער שכינה: אלע האָבען מיך פֿערלאָזט!

די זון האָט נאָך געוואָרפֿען אַ אַבנלאַנג אויף די דעכער פֿון שמערטיל, אייפֿן
 האַלבען קלאַמץ, וואָס שמעהט אין מיטען מאַרק (אַ שְׁרִיד וּפְלִים פֿון אַ צולעגנטען
 צירק), נאָך בעגילדט די שויען פֿון דעם גרויסען איינפֿאַהרהויז, וואָס שמעהט אין
 אָנהויב שמערטיל; אין מערב זייט אָבער האט שוין דן רויטגאלדענע זון גע'גוסעט',
 און אַ שווערער וואַלקען, וואָס האָט זיך קאַלט-בלויז געמאַרגען פֿון יענער זייט
 שטאַדט, האָט איהר פֿלאַמענדיג אויג בעצויגען ווי מיט אַ גרויער הויט. די פֿיעלע
 ליכטיגע שמרצהלען, וואָס בלאַנזשען נאָך אין מאַרק, זענען שוין ווי דאָס ליכטיגקייט
 פֿון אַ לאַמפּ, וואָס מען האָט איהר קבויט אַראָב געדרעהט...

אין העלען טאָג הויבען זיך אָן אין דער גאס די געוועלבער צו פֿערמאַכען,
 איינציגווייז, איינציגווייז... און יעדעס געוועלכ, יעדעס געוועלכ, ווי עס פֿערהאקען
 זיך גור די טהוירען, ווי עס ווערען פֿערשוואַנדען די פֿערשידען פֿאַרבוגע שילדען
 און אויף וויער אָרט בעווייזט זיך אַ שוואַרצער פֿלעק אויף דער ליידיגער מויער, —
 זעהט עס אויס ווי אַ ליכטיל, וואָס ווערט פֿרויזט אין אַ ליכטיג העלען בעלויכטענער
 שטוב אויסגעלאָשען... און באלד נאָך אַ ליכטיל און נאָך אַ ליכטיל, און פֿינסטער
 ווערט עפֿים ווי אַ גאַסט, וואָס פֿערלאָזט דעם חתונה-זאַל; באלד נאָך אַ גאַסט, און
 נאָך איינער... און עס גנבה'ט זיך אַנ'אומעט אַרײַן...

ערגיט פֿאַר אַ טהור שמעהט אַ הויכער, דאַרער יוד, אָנגעטהון אין אַ צוריסענער
 קאַפּאַטע, די לענדען פֿעסט מיט אַ גארטעלט אַרום געגארטעלט; ער פֿערנלאָצט די

אויגען און קוקט אין הימל אריין, די דארע באקען בעוועגען זיך, ווי א ווינדמיל וואָס צווישען צוויי הוילע בלעטער געפלייט, באלד נעמט ער די אויגען פֿון הימל אַוועק, און ער קוקט פֿרום אין מאַרק אַרײַן, מיט אַ מינע ווי איינער וואָנט: רבונט של עולם, איך וואָרט אויף דיין בעפֿעהל... דערווייל זענען נאָך די כנסת ישראל אין די שטיבער פֿערוואַמעלט, האַפֿען אַרײַן דעם לעצטען ביסען — און מאַכען זיך גרייט, מיט אַ טרויעריג פנים, זיך צו נעהמען צו דער „איכה“. אין דער גאָס איז שטיל, די הייליך שמעהן אַרום דעם מאַרק און שוויגען, וואָרטענדיג אויף עפֿים. באלד טרעט אַרויס פֿון ערגניץ אַ הויז אַ דאַרער, הויכער געלער זיך. זיין אייגענער קענטער גוף טראַגט זיך אין אַ ברייטען, ווייטען האַלאַט. פֿון דעם קאלער ציהט זיך אַרויס אַ הויכער, דאַרער האַלד, אויף וועלכען עס בעוועגט זיך אַ לאַנג אויסגעצויגען פנים, מיט געלע האַהר, אַ געלע באָרר און אַ לאַנגע בלייכע נאָז. פֿון אונטער די פֿאלעס ציהען זיך צוויי לאַנגע פֿיס אַרויס, אנגעטאָן אין ווייטע זאָקען אַהן פֿאַנטאַפֿעל און דער זיך אין די זאָקען געהט, אינעם שפּרינגענדיג אַלע וויילע, בשעת ער טרעפֿט אויף אַ שפיצגען שטיין. ער טראַגט אין דער האַנד אַ ספֿר'ל אַהן מאָוילען און דער זיך געהט איבער'ן מאַרק און מאַכט דעם אייננדיק פֿון אַ מויט-שיהל — קלאַפֿער וואָס רופֿט מתיים אין שיהל אַרײַן...

באלד בעווייזט זיך נאָך אַ יוד, און נאָך אַ יוד, — פֿון יעדען הויז לאָזען זיך אַרויס קופֿקעס יודעליך אָנגעטאָן אין צוריסענע קאפֿאַטעס, און ווייטע זאָקען ווי די אַכט'ס, און אַלע לאָזען זיך צום ראָג צום שוהל-געסיל.

אין גאָס ווערט שטיל. וואָכענדיג איז אַלץ, לאַנגע בלייכע, וואָכענדיגע יודען, יודינגע אייגענפֿאלענע וואָכענדיגע הייליך און דער קאַלמער וואָכענדיגער פֿאַר-זאכט פֿון געכטען, פֿון איינער-נעכטען ציהט זיך ווייטער איבער'ן שמערטיל, אין דאָך זענען די געוועלבער, פונקט ווי פֿרייטאָג פֿאַר גאַכט, פֿערמאַכט. עפֿים ווי אין מיטען לעבען אָנגעהאַקט געוואָרען.

און וואָס אַמאָל ווערט עס שטילער און שטילער; אַמ דאכט זיך וועט אַ לוייה פֿון זעהר אַ גרויסען רב דורך דעם מאַרק דורכגען...

אין מיטען מאַרק בײַן ברונעם שמעהען נאָך אַ קופֿקעלע יונגע בעל-בתים, כהיל בחורים און האַפֿען דעם לעצטען טרונק פֿאַר'ן תענית; די עלטערע בעל-בתים וואָרפֿען, נעמענדיג די שעפֿערס צו צו די ליפֿען, אַ בליק, דערווייל אין הימל אַרײַן, צי האָט אַ שמערן זיך נישט חלילה, פֿלוצים, שוין בעווייזען.

און פֿון דער צווייטער זייט געסיל, דאַרט פֿון אונטער דעם ראַט-הויז, פֿון דעם וועג, וואָס פֿיהרט צום בית-עולם, קומט צולויפֿען אַ חברה קונדנים; ווי האַלטען בערעלעך אין די הענט און שיסען איינער דעם צווייטען. פֿאַראַוויס לויפֿט אַ קונדנס — מיט אַ אָנגעריסענער קלאַפֿע פֿון אויבערמאַנטעל, ער קומט אן פֿאַר די בית-המדרש טרעפֿליך, איז ווינקט מיט פֿרייד צו די יודען, וואָס שמעהען דארט, צוויינענדיג מיט דער האַנד אויף די אנגעפֿילטע קעשענעס: פֿולע קעשענעס, אויף אַ שטעלע!

עפֿים אַ נירינג יוד'ל, מיט זעהר אַ ברייטער באַרד, וואָס זעהט אויס ווי צו-געקלעבט צו זיין ווייט געזיכט, כוין די דאַרע, בלייכע, באַקען צו פֿערשטען ען,

שמעתי אויף די מרעפליך און בעטראכט מרוערדיג דעם קונדס, און עס דאכט זיך אויס, אז פון זיינע מרעקענע גיטען הערט זיך א ברום: א שווארץ וואהלסאג אויף איהם!

און שטיל ווערט אויך אין שוהלגעסיל, די זון איז שוין לאנג ארונטער אונטער דעם ראט-הויז, אויף דעם וועג, וואס פיהרט צום בית-עולם צו. יודען האבען זיך אלע פערזאמלט אין דער שוהל, אין דעם בית-המדרש. צייטענווייז בעווייזט זיך א יודענע וואָכענדיג געקליידעט האלט א גראב ספר אונטער'ן אָרעם, און א ליכטיל אין דער האַנד, און געהט דעם קאפ אראָבענעווינגען. די נידריגע הייזליך אין געסיל, אזוי ווי זיי וואָלטען מורא האָבען אליין, אָהן יודען, אָהן הורה אין גלות צו שמעהן — קארטשען זיך עפּים איין, און עס דוכט זיך, זיי האָבען זיך צום רבי'נס ניערדיג הייזל צוגעבויגען: אַ עצה זיך צו האַלטען, וואָס צו מהן אין אזא שלעכטע צייט? פון דעם רבי'נס פּענסטער שיינט עפּים א שוואַרץ מרוערדיגקייט ארויס. און עס פּינקעלט אַ קליין ליכטיל אין דער פּינסטערניש; עס דאכט זיך אז אינוועניג מוז ליגען אַ סת אויף דר'ערד, צוגערעקט מיט א שוואַרץ ליילעך, און אַ גראַשענדיג ליכטיל צו קאָפּענס, און דער רבי פּערלאַזט זיין מו; ער איז אָנגעטהון אין אַ אלט צוריקען שמריימיל, אין אַ אלטער צוריקענער קאפּאָטע. מיט אַ בעטריבט פנים, אראַכבויגענדיג דעם קאָפּ צו דר'ערד, געהט ער אליין אין זאָקען אויף די שפיציגע שטיינער, און ער לאַזט זיך אין בית-המדרש אריבער. אפשר וועט ער דאָרט ביר דער עדה יודען קענען אַ מרייסט געפֿינען.

אין דעם געסיל געהט זיך מאַטשעק פֿון דער באַשע אַהיים. די קיה מיט אראַבענלאַזטע קעפּ לאָזען זיך פֿויר אויס. און ער מיט זיין בעהעלפֿער דעם הונד פון הינסען, שפּיעלט זיך אויף זיין פֿיפּיל ווי געכטען, ווי אייערנעכטען...

ביי נאכט

נאכט. שטיל איז אין דער שוהל-גאס. די לאָדענס זענען פֿערמאכט, די שווערען פֿערשלאָסען. די לבנה איינע אליין, בלאַנזשעט אַרום אויבען אין דער הויך אויפֿן הימעל, איבער אונזערע קעפּ, און זי קוקט אַראָב אין שוהלגעסיל און זי שוויינט. הינטען ערניץ וואו, פֿון אַ שפּאַלט פֿון אַ לאָדען, לאַזט זיך הערען אַ וויינענדיגער נאָן, וואָס גיסט זיך שטיל אַריין אין געסיל, עפּים ווי פֿאַר זיך, זלאַט אזוי — אַ נאָן אָהן אַ פרעטענדיג אָהן אַ שום זאך, — און ער שוועבט דורך די גאס, שוויסט אַוועק, און ער ווערט פֿערטינקט ווייט — ערניץ אין געסיל, דאָרט, נאָך דעם ראַט-הויז, אויף דעם וועג, וואָס פֿיהרט צום בית עולם. פֿון אַ שפּאַלט פֿון דעם רבי'נס לאָדען שיינט נאָך אַרויס דאָס שמילע יאָהרצייט-ליכט. פֿאַר אַ הייליגע נשמה ווענען, און אינוועניג ביים רבין שוויינט בען. די לבנה וואַרפט אַ קאלטען שטראַהל און בעשיינט קאלט די גרויסע שויען פֿון בית המדרש; אינוועניג איז פּינסטער. און עס ווערט זיך עפּים אין דער שטיל. אויף די מרעפליך פֿון בית המדרש, ליגען עפּים, מענשען, צו מהים, די קעפּ פֿערנורעט, די הענד פֿער-לענט איינע אויף די אנדערע, זיי ליגען שטיל, די לבנה, שוויסט פֿאַרביר, וואַרפט

א קאלטען שטראהל אויף די ליגענדע. די שוהל איז פערמאכט, מיט דער שווערער
 טיהר פעהראקט, אזוי ווי מען וואלט אינוועניג עפּים וואס אַרײַנגעחאפט אונ מען
 לאזט נישט ארויס... נאָר פֿון אַ קליין פֿענסטערלי ערניץ אין אַ ווינקעלע ביי דער
 טהיר דאָרט וואו די חברה תהלים איז, שטראהלט ארויס אַ שוואַך ליכטיגקייט,
 דער שיין שפיגעלט זיך אָב קאלט, ווי פֿערטרונקען אין דער פֿינסטערניש אויף דעם
 געמויערטען קלאַץ, וואָס שטעהט פֿאַר דער שוהל, אונטערשפּאַרענדיג דעם גאַנצן
 פֿון דער ווייבערשוהל. אינוועניג, אין דער חברה תהלים זיצט עפּים אַ מענטש אויף
 דער ערד אונ ביי דער שיין פֿון אַ קליין ליכטיל קוקט ער אין אַ אָפֿען ספר אַרײַן,
 אונ ער שווייגט...

ביי דער רביצין אין עס-צימער, וואָבען זיך די „פֿלי-קודשׁ׳ ווייבער פֿערזא-
 מעלט, טונקעל איז אין די שטוב, בעלעכט פֿון שאַמען; אונ אויף דער ערד, אויס-
 געבעט מיט קישענס, זימטען אַרום די ווייבער, האַלטענדיג אין די אָרעמס די
 שלאָפֿענדיגע קינדער, אונ האַרענען זיך אײַן צו דער כשר'ער, פֿרומער, רביצינים קול,
 וואָס זיצט אין מיטען דעם קרענציק. אויף אַ שטיהל איז אויסגעשפּרייט דער „צאינה
 וראינה״ בעליכטען פֿון דעם פֿערויכערטען קיך-לעמפּיל, אונ די רביצין מיט אַ וויינענ-
 דיגער, הייזעריגער שטימע דערצעהלט די מעשה פֿון חנה'ן מיט איהרע זיעבען זיהן.
 אין בית-דין שטוב ביים רב, איז די אייגענע האַלבע פֿינסטערקייט; אויף דעם
 שיס ברענט זיך אַ יאָהר-צייט ליכט, אַרײַנגעשטעקט אין אַ שעפּ פֿול מיט זאַמד,
 אונ פֿון דעם ליכט טריפֿט דער חלב אין זאַמד אַרײַן. אויף דער ערד, אין אַ ווינקעל
 בעהאלטען דאָס געזיכט צווישען צוויי פּאַלצעס וואָס זענען אָנגעשטעלט מיט ספֿרים
 זיצט דער רב. טהייל מאָל בלאָזט אַ ווינטיל, עמיצער שפּאַצירט דורך די שטוב
 דורך, ווי אַ שווערער שאַמען, אונ דער רב בעהאלט דאָס פנים צווישען די פּאַלצעס
 ספֿרים, אונ ער שווייגט..

אין גאָס הערשט אלץ די פֿריהערדיגע שטילקייט, די לבנה בלאָנזשעט אַרום
 אין הימל אונ קוקט מיט קאלטע אויגען אויף דעם פֿינסטערען געסיל. אלץ איז ווי
 עפּים פֿערטרונקען אין זיך אליין, צי זענען שוין דען אַראָבעגעפֿאלען גאָס'ס צווי גרויסע
 מרעהרען אונ האָבען אלץ, אלץ פֿערטרונקען? ... אונ עס דולכט זיך אויס, אַז
 אויפֿ'ן וועג צום בית עלמין צושפּאַנט ירמיהו הנביא איינער אליין, ער געהט צו
 די אָבות, ער געהט זיי וועקען פֿון די קברים, אונ באלד וועט זיך אָנהייבען דאָ
 אין געסיל דער גרוסער ופּות...

א בית המדרש'ל.

דאס שטאדל האט זיך זיין „עיר המקלט'ל" דאס בית המדרש'ל. אין מיטען נאם שמעיהט עס, פֿיער שווארצע, פֿיער פֿערפֿוילטע, ביז צו די ערד איינגעזונקענע וואַנדר; דאָס אלטע שינדעל־דאָזיל פֿערפֿוילט פֿון רעגען —, עס גלאַנצט שוין מער אַראָב פֿון דער הייך. אונ אויף די צוויי שפיגל־בעוועבטע פֿענסטערלעך ווייזען זיך נאָך די אָבעריבענע מגן־דוד'לעך אַרויס.

די טרעפלעך איינגעזונקען, די טהירען שוואַרץ, גלעצענדיג פֿון די קיש פֿון פֿרומע ווייבער וואָס לייגען די גיפֿען צו דורך־געהענדיג, אונ פֿון נישט פֿרומע וואָס לאָזען זיך בעניגען מיט אַ בלויסען האַנד אַגריהונג.

קיינער ווייסט נישט ווער עס האָט דאָס בית־המדרש'ל אויף געשמעלט, די אלטע בעלי בתים ווען זיי זענען נאָך קינדער געווען געדענקען דאָס בית־המדרש'ל ווי עס איז זיך אזוי שוין געשמאַנען ווי איצטער: דענסמאָל אין שמחת תורה ווען זיי האָבען מיט די פֿענער אויף זיינע פֿענסטער געמאַנצט.

אונ דאָס בית המדרש'ל קעהר זיך פֿלל ישראל אָן, יעדער יוד האָט דעראינען אַ חלק, יעדער זיידע האָט אַ ציגעל אין איהם איינגעמאַרט, אַ בעהעלמעניש פֿאַר די שפּעטעריגע דורות ... אונ פֿאַר נאָכט ווען עס ווערט טונקעל צינדט דער שמש די זעקס ליכטלעך פֿאַר'ן עמוד אָן, אין דער הויסען איז קאַלט, אין דער שטוב זימזען ווייב אונ קינדער אונ הונגערען, אין בית המדרש'ל בעהאַלטען זיך די בערי בתים, יעדער זיט'ן זיך אויף זיין אָרט. ח'לעבען עס פֿערגעסט זיך דאָך אין בית המדרש'ל פֿון דעם הונגער ...

אַ הויז איז דאָס בית המדרש פֿאַר אלע יודישע קינדערלעך, אַ נאָכט קאָנער — פֿאַר אלע וואָס האָבען נישט וואו אין קאָפּ אַ נידער צו לעגען; אַ דאָך פֿאַר אלע אַנ־היימדיגע, עס מאַכט דאָך נישט קיין אונטערשיד יאָ אַ היגער נישט קיין היגער ... וואָס איז דער חלוק? היינט נאָכטיגען קינדער פֿון אַ פֿרעמדען בית־המדרש ביי איהר, מאַרגען וועט פֿאַר דעם יענס בית המדרש, אונטער איהר דעכיל איהר'ס; אַ קינד אַרונטער געהען, ווען עס וועט זיך פֿערבלאָנדזשען ווייט ... אַפֿען איז דאָס בית המדרש פֿאַר אלע, ווער עס וויל קומט אַריין.

עם דערשרעקט נישט מיט זיין רייכקייט, און הערליכקייט, זיינע אַרימע שוואַרצע פֿיער וואָנד זענען דיר זעהר היימיש, זיין שוואַרצער פֿערזיכטער באַרקען זעהט דיר אויס ווי דער באַלקען פֿון דיין מאַמע'ס שטובל, דאָרט וואו דו ביסט געבוירען געוואָרען. די ווינקלעך מיט שפינוועבס; די פֿענכטער פֿערשטויבט, ביי דער מזרח וואַנד שטעהט אַ אַרֶון קודש אַ אַלמ'ס, מיט אַלטע צוויי לייבען; איבער דעם אַרֶון — אַ פֿרוכט'ל אַנ'אויסגערבענס, מיט אַ אַבגעריסען שַעחטין מגן-דוד'ל. ביי'ס אַרֶון שטעהט אַ הויכער עמוד מיט אַ אַלטע פֿערפֿעצטע מנורה, אויף דעם אַלטען עמוד איז מיט קרייט אָנגעשריבען די קראַנקע פֿון דער שטאָרט. און פֿון די אַרימגע פֿאַלצעס מיט די ספרים געהט אַ שטויב אַרויס און לעגט זיך אין דער לופֿט פֿון דעם בית המדרש'ל ...

און אז דער בעל הבית קומט אין בית המדרש'ל אַריין פֿערגעסט ער אָן דעם הינגער וואָס ער האָט אין דער היים איבער געלאָזט, זיינע „צרות" די ביטערע, די וואָכענדיגע פרנסה ...

און יאָהרען לאַנג און טעג לאַנג שטעהט דאָס בית המדרש'ל און לעבט זיך מיט אין דער שטיל מיט איהר עדה יודען. אַ חדר יונגעל אַנטלויפֿט פֿון חדר קומט ער אין בית המדרש אַריין בעהאַלט זיך אונטער איהר קאסמען „שמות" אַ טאטע לויפֿט אוועק פֿון דעם הונגעריגען ווייב, פֿון די הונגעריגע קינדער, בעהאַלט ער זיך אין בית המדרש'ל. עס דאַכט זיך איהם זיינע שוואַרצע וואָנד מרייסמען איהם: נישט קשה, דיין טאטע האָט אויך אַמאָל אזוי געטהון ... וועלוויל דער שטאָרט'ס גנב, וואָס סטראַשעט אַ גאַנץ יאָהר דעם רב אז ער וועט צום גלח געהען שטאָדען זיך, בעהאַלט זיך אויך אַמאָל, אין אַ שלעכטע צייט, אין בית המדרש'ל ... און דאָס בית המדרש נעמט אַלע שען צו, נישט קשה, אויך איהם אַ קינד ... און עס לעבט זיך ווייטער מיט זיין עדה. שטאַרבט דאָס דור קומט אויף אַ נייער דור און עס לעבט זיך ווייטער דאָס אַלטע בית המדרש'ל מיט דעם נייען דור. און אזוי ווייטער, און ווייטער ... עס דאַכט זיך, אז אַ אַלטע באַבע איז דאָס בית המדרש'ל פֿון אַ סך אייניקלעך, מיט אַ ברייטע שערץ וואָס בעהאַלט אַלע איהרע אייניקלעך אונטער איהר שערץ אַרונטער.

אין עפעס אַ אייגענשאַפֿט האָט דאָס בית המדרש'ל, קייט קומט מען אין זיינע מוהירען אַריין פֿערגעסט זיך באַלד אין דעם הונגער וואָס מען האָט אין דער היים איבערגעלאָזט, אַלץ פֿערגעסט זיך דאָרט ...

אין יאָהרען לאַנג, און טעג לאַנג שטעהט זיך דאָס בית המדרש'ל, און אַ דור נאָך אַ דור קומט אַריין, בעהאַלט זיך אין איהם, און געהט זיך אוועק ... יעדעס דור לאָזט אַ צייכען פֿון זיינע צרות, אין איהם איבער אַ יד פֿערזעצט, די מנורה פֿערקלאַפֿט ... יעדעס דור פֿערציינט פֿאַר איהם זיינע ליידען, גיסט אויס זיינע טרעהרען אונטער זיין פֿרוכט, און דאָס בית-המדרש'ל, אזוי ווי אַ ערבֿאָרימדיגע מאַמע שטעהט און ווישט אָב די טרעהרען פֿון די קינדער'ס געזיכטער.

— וויינט נישט — אייערע אַלטערן האָט זיך אויך אַמאָל אַזוינס געטראָפֿען. עס דאַכט זיך אז די טרעהרען פֿון יעדען דור זענען מיט זיינע ציגעל גע- וואָרען צוזאַמען געקנעמען, דורך דעם שטעהט עס דאָך אזוי לאַנג ...

מהיילטאג, דאכט זיך, דאס בית המדרש'ל שמעהענדיג אזוי צווישען די קליינע, אריינע, איינגעפאלענע היילעך, אין דער קליינער שמאָרט, איז עפעס ווי אַ "מאור הנולה" אַ לַכֵּט אין גלות — אַ יוד, מיט אַ לאנגע ווייסע באָרד, און אַ לולקע אין סויל... אלע היילעך פֿערלאָוען זיך אויף איהם... און ביי נאכט, שטיל איז ארום, די לבנה אין דער הייך באָרט זיך צווישען די וואַלקען, און קוקט זיך אין געסעל אַראָב. און דאָס בית המדרש'ל, ווי אַ נאָלמער העלד, שמעהט און פֿערצעהלט, פֿאַר די ארייניגע היילער, מעשות פֿון דאָנ...

אין אַ ווינקעלע, אין בית המדרש ברעהנט זיך אַ לעמפלע, אַ נר המיר'ל. שמעהנדיג ברענט עס זיך דאָס לעמפלע, ביי טאָג און ביי נאכט, סיי זומער סיי ווינטער. ווער ווייסט ווי עס זענען איצט די הענד וואָס האָבען עס אָנגעצונדען? .. און ווער ווייסט וועלכע הענד וועלען עס אויסלעשען.

ביי נאכט טויט שטיל איז ארום, אין דער פֿינסטערער נאכט, און דער שטראַהל וואָס דרינגט פֿון אַ שייבעל פֿון דעם בית המדרש'ל זעהט אויס ווי אַ פֿינקעלדיג אויג וואָלט אין אַ שוואַרצען שמערען געווען איינגעזעצט — און דאָס אויג פֿערצעהלט מעשות פֿון לאנג... פֿון נאָך לאנג...

יעדען אין דער פֿריה, יעדען פֿאַר נאכט, ווען די קינדער געהען אין חדר אריין, און געהען פֿון דעם חדר אַהיים, שמעלען זיי זיך אַ מינוט פֿאַר דעם בית המדרש'ל אָב.

— העכער געוואקסען מיט אַ אַרבעס — זאָגט איין יונגער צום צווייטען.
— יא, העכער געוואקסען מיט אַ אַרבעס ענטפֿערט איין יונגעל דאָס צווייטע.

די קינדער זענען אלטע יודען געוואָרען, די אלטע יודען זענען געשטאָרבען, און אַ אנדער דוד איז אויף געשטאָנען, און ביי יעדען דור, אין יעדען פֿריה-מאָרגען, יעדען פֿאַר נאכט, ווען די חדר קינדער געהען אין חדר, און געהען פֿון דעם חדר, שמעלען זיי זיך פֿאַר דעם בית המדרש'ל אָב, און איינ'ס זאָגט צום צווייטען:

— העכער געוואקסען מיט אַ אַרבעס.
— יא, העכער געוואקסען מיט אַ אַרבעס, ענטפֿערט איהם זיין חבר אָב.

און דאָס בית המדרש'ל שמעהט איינגעוואקען ביי צו די פֿענסטער אין די ערד, און הערט זיך אויס יעדען פֿריה-מאָרגען און יעדען פֿאַר נאכט וואָס די חדר-זונגעלעך רעדען איינס צום צווייטען, און עס דאכט זיך, אז דאָס אלטע בית המדרש'ל שאַקעלט צו מיט זיין אלטען, שוואַרצען איינגעפאלענעם ראַך: יא, העכער געוואקסען מיט אַ אַרבעס.

א נאכט פֿריהער האָט נאָך דאָס בית המדרש'ל אויס געהאַרט וואָס די חדר-זונגעלעך האָבען גערעדט איינס צום צווייטען, און נאָך זיי מיט זיין אלטען ראַך אָב געשאַקעלט.

א ווינט האָט ביי נאכט געבלאָוען.
פֿאַר טאָג — ווען דער שמש איז צו חצות געגאנגען דעם עולם וועקען, האָט

ער בעמערקט אז דער שטראהל וואָס דרינגט תמיד פֿון דעם בית המדרש'ס פֿענסטערן
ארויס — איז אויס געלאָשען, אונג געדאַכט האָט זיך איהם, אז דאָס אויג אין דעם
שוואַרצען שטערען פֿון שטערמעל איז אויסגעשטאַכען געוואָרען ...
— יודען צו חצות! — האָט דער שמש גערופֿען.

דער עולם איז זיך צו נאָמען געקומען — אונג האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען
מיט די הענט דאָס מהירער פֿון בית המדרש'ל ...

ביי די ערשטע שטראַהלען פֿון דער זונן האָבען זיי דערזעהען, דאָס אלטע
פֿערפֿוילטע דעכעל ליגט אויף די פֿיער שוואַרצע איינגעפֿאלענע וועגער — אַ האַלב
ספר הורה'לע מיט אַ עץ חיים'ל וואַלגערט זיך אויף אַ פֿערפֿוילט ברעט.
דאָס לעמפלע, דאָס אויג אין שטערען איז אויסגעלאָשען.
דאָס „עיר מקלט" צו פֿיהרט ...

ביי א פֿרעמדען טייד.

שבת נאָכ'ן עסען. אין שטערמיל איז שטיל ווי איינגעוויינט צום שלאָף; אויף די בענק פֿאַר די טהירען זיטצען שניידער געזעלען אין שבת'דיגע ווייסע קראַגענלעך און ווינקען מיט די אויגען צו די דינסט-טיידליך, וואָס שפּאַצירען אָנגעטהון אין די שבת'דיגע קליידלעך, מיט דרך-ארץ, איבער דער גאָס.

ר' אַנשיל וויינבוים, דער חשוב פֿון שטערמיל, שפּאַצירט זיך מיט זיין אייניקעל יודעלע איבער דער גאָס, אַרויס צום וואַסער. די ווייסע האָר צימערן אויף דעם רוימען שנופֿ-טיכעל, וואָס ר' אַנשיל טראָגט אויף זיין שבת'דיגע קאפּאַטע, און די ווייסע שיטערע, לאַנגע באָרד, וואָס בעוועגט זיך אויף זיין ברוסט, דאַכט זיך, ווי זי וואַלט רחמים בעטען, אז מען זאָל איהר מיט אַ דויך נישט אַוועק בלאָזען. ר' אַנשיל איז גענאָנגען פאַמערייך, נישט אַזוי איבער די עלטער ווי איבער די שבת'דיגע מנוחה, און ער האָט זיין אַלטען קאַפּ איינגעבויען, אויסהאַרבענדיג וואָס דאָס אייניקעל פֿערציילט.

דאָס אייניקעל יודעלע, אַ הויכער יונגער מאַן, אָנגעטהון אין אַ שבת'דיגען שנייד-ראָק, אָבער וואַקסעט שטיוועל אין אַ בעל הבית'ש געפרעסט קראַגענדיג. און דער יונגער מענטש האָט זיך געפֿלייסט צו צופאַסען זיינע איילינדיגע טריט צו דעם זיידענס מנוחה'דיגען גאַנג. זיין שטילער טאָן און זיינע שטילע פאַמעליכ'דיגע בעוועגונגען מיט די הענט האָבען זעהר ערענסט זיין שמועס געמאַכט.

טהיילמאָר האָט אַ דורך געהער אַ שאַקעל מיט'ן קאַפּ געגעבען — און דער „זומ שבת" האָט דעם שמועס איבער געהאַקט.

זיי זענען דורך גענאָנגען דאָס געסיל, באלד אָנגעקומען צו דעם וואַסער, וואָס פֿליסט אונטער דעם שטערמיל.

אַ ברייט אויסגעטרעטען פֿעלד לאָזט זיך צו אַ וואַסער אַראָב, דער ברעג איז מיט בעלקען, מיט זעקליך מעל, מיט מיטלעך גאָס בעלענט. אַ וואַגען אָהן אַ פֿערד שטעהט, האַרט ביים וואַסער, אונטען אין וואַסער, אַ הויכע בערלינקע און פֿון דער בערלינקע ציהט זיך אַ לאַנגע שטענעל ביז צום וואַגען אַרויף, דאָס ווייזט, אז געלעבט איז לכבוד שבת די אַרבעט אָבערהאַקט געוואָרען.

יודען שפּאַצירען זיך מנוחה'דיג נאָכ'ן עסען ביים ברעג און קוקען אין וואַסער

אריין, מיט א מינע פון רהיניע בעלי בתים. דאָרט אויף א לאַדקע שטעהען פויערעך
און ציהען זאמער פון וואסער, באלד עס געהען ווייכער שבת'דיג געקליידעט, אין
גאלדענע אויערינגליך, איינע פערציילט עפעס, און איהר וויינענדיג קול שלאָגט
אָב פון דערווייטען, ווי א חתונה געוויין, הינמען האָרט ביים וואסער וואוינען
חרר יונגליך אַרום — און וואָרפֿען איינס דאָס צווייטע די הוט אין וואסער.
ר' אַנשיל אין זיין אייניקעל האָבען זיך ביידע אויף א בעלקע ביים ברעג
געזעצט.

אַרום און אַרום האָט גערוהט די מנוחה פֿון שבת, דאָס וואסער זיכערדיג זיין
אין זיין ברייטען ראָם, איינגעזאָסט אין ביידע זייטען ברעג, האָט זיך מנוחה'דיג
געווינט און געקיצעלט דעם בערגזומען ברעג, זיין שכן. שמיל איז געווען אויפֿן
וואסער, די בערלינקעס און די לאַדקעס האָבען זיך פֿון די ברעגען נישט געריהרט,
און דאָס וואסער האָט זיך געווינט במנוחה'דיג. איין וואל האָט זיך לייכט אין די
צווייטע אריין געוואָשען, אזוי ווי זיי וואָלטען וויסען, אז מען מאַך אין שבת קיין
פסיעה גסה נישט מאַכען, און דאָס וואסער האָט אויסגעזעהען ווי א יודישער,
וואסערדיגער בעל בית, פֿערהאַרעוועט א גאַנצע וואָך, שבת נאָכ'ן עסען, מאַכט
ער זיך א געלעכטעריל, קיצעלט דעם ברעג, לכבוד שבת, במנוחה'דיג איינצור-
שלאָפען ...

און דער יונגער מאַן האָט ווייטער פֿערציילט:

„... — פֿאַר אַכטצען יאָר צוריק, זיידע, איז דאָס געווען, יודען פֿון פֿער-
שידענע פארטייען, דאָקטורים, אַדוואָקאטען זענען קיין ארץ־ישראל אַראָבגעפֿאַהרען.
אונזער זיי איז אויך געווען ר' שמואל מוהליבער, און אזוי ווי זיי זענען הינמען
אַראָב געקומען, האָבען זיי אויף די ערד געקניעט, איינגעגראָבען אין איהר דאָס
געזיכט, איהר שטויב געקושט. און האָבען אָנגעהויבען צו וויינען, אויפֿן פֿעלד,
און דערנאָך האָבען זיי אויפֿן פֿעלד מנוחה געדאווענט, די ערשטע אייל ערד
געקויפֿט, און די ערשטע קאלאָניע געגרינדעט.“

— אַ וואָ — וואָנדרערט זיך דער אַלטער און שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און קוקט

אין וואסער אַריין!

„ציון“, אונזער ציון, „ציון“ וואָס שטעהט אין חומש, דאָרט גאַנץ ווייט איז
עס, אַ לאַנד, דאָרט האָבען יודען געוואָהנט, די בני ישראל, וואָס שטעהט אין
חומש, אַט געהט זיך אַ וועג אַוועק, מיט שטיינערלעך בעשאַטען, מיט מענענ-
בייטער בעזעצט, דאָס איז דער וועג קיין „בית לחם“ אַט שטעהט אַ קבר, די
מאָטע רחל'ס קבר, „קבר רחל“, וואָס שטעהט אין חומש, יעקב אָבינו האָט עס
געמאַכט, זיינע הענד האָבען דעם שטיין געלעגט, יעקב אָבינו'ס הענד ... און אַט
איז די „מערת המכפלה“ אַ הייל אויף אַ הייל וואָס אברהם האָט פֿון די בני חת
אַבנעקויפֿט, אזוי ווי עס שטעהט אין חומש, פֿאַר פֿיער הונדערט טאַלער, דאָרט
ליגט אברהם, יצחק יעקב אונזערע אבות בעגראָבען, מיט די אמהות, די הייליגע,
„ווי אוי“, ווי טראָגט מען זיך די אַלטע ביינער אַהין ...

— ציון, אונזער ציון, וואָס שטעהט אין חומש קרעכצט דער אַלטער — און

קוקט אין וואסער אַריין.

אָט גיסט זיך דאָס וואַסער אַזוי ווייט אויס, אונזער וואַסער .

... יונגעל ווייס, זומער לעב ... דער רבי לאָזט פֿריהער פֿון חדר אהיים ... פֿאַר נאַכט מען לאָזט זיך צום וואַסער אַראָב, אָט שטעהט אַ לורקע, ער האַפט זיך אַרויף, מען שטופט זי אָב ... דערנאָך אַ יונגער מאַן איז ער, ער עסט קעסט — אָט געהט ער ביים ברעג שפּאַצירען, יעשען צייט, אַלץ איז אַזוי טרויעריג, די בלעטער פֿאַלען פֿון די ביימער אַראָב. דער ברעג איז נאָס ... דאָס וואַסער לויפט מיט אַ געבייזער; ברוהמט אונטער שרעקליך, ער געהט ביים ברעג —, ער קלעהרט וועגען אַ הבלית, אויף פרנסה ... דאָס וואַסער קלאַפט צו אויפֿן ברעג ... אונד דאָרט ווייט לויפט אַ וואַל, שווימט ווייט אַוועק ...

— „האַרט איז געווען די ערד, פֿערציילט ווייטער דאָס אייניקעל, אַכטצעהן הונדערט יאָהר האָט מען זי נישט בעאַרבעט, אַכטצעהן הונדערט יאָהר האָט אונזער מוטער אויף איהרע קינדערלעך געוואָרט, אויף איהרע קינדער אין גלות ... אַנדערע פֿעלקער האָבען זי געוואָלט צו נעמען, בעאַרבעטען איהר ערד, זי האָט איהרע פֿרוכטען, איהר בלוט פֿאַר פֿרעמדע נישט געוואָלט געבען ... וויסמ האָט זי געוואָלט זיין ביז איהרע קינדער וועלען צו איהר צוריק קומען ... אונד עס זענען צו איהר איהרע קינדער צוריק געקומען; אונד מיט דעם שווייס פֿון זייערע גע- זיכטער, אונד מיט דעם בלוט פֿון זייערע הערצער האָבען זיי די ערד נאָס געמאַכט, אונד היינט איין אונד צוואַנציג דערפֿער האָבען מיר שוין אין ציון, אונזערע ברודער בעאַרבעטען שוין די ערד דאָרט ...”

אונד דער אַלטער זיטצט אונד האַרצט .

... ציון וואָס שטעהט אין חומש, אָט שטעהט דאָרט אַ יוד מיט אַ אַקעראַייזען אונד בעאַרבעט איהר ערד — אונד דאָרט אין ירושלים שטעהט דאָס בית המקדש, אונזער בית המקדש שטעהט נאָך, איין וואַנד איבער געבליבען, די פּוהל מערבי ... מיט ביימער ... אָט דאָ איז דער הר הבית, דאָס אָרט וואָס אויף איהם האָט יעקב אבינו גענעכטיגט. אַזוי ווי עס שטעהט אין חומש, אונד גאָט האָט זיך צו איהם בעוויזען ... דאָ זענען יודען געשטאַנען אונד האָבען קרבנות מקריב געווען ... עולה רגל געווען ... אַזוי פֿיעל יודען פֿון גאַנץ ווייט קומען מיט פֿערשידענע זאַכען, אַזאָ שטויב ווערט איך די גאַסען פֿון ירושלים ... אונד אָט שטעהט אַ וואַנד, נאָך איין וואַנד. אָט זעה אידיך מיט די אויגען, אָט שטעהען יודען אונד וויינען אונד בעטען דאָרט צו הקדוש ברוך הוא ... אוי, אוי ... האַמט אַרץ ישראל ערד אין קבר מיט צו נעמען ...

אונד דער אַלטער זיטצט אויף דעם קראַמץ אונד קוקט אין וואַסער אריין, דאָ גיסט עס זיך, דאָרט זעהט זיך די האַלצערנע בריק וואָס ליגט איבערן וואַסער ... אונד דאָרט לאָזט זיך ווייט אַוועק דער וועג וואָס פֿיהרט אין דעם דאָרף לאַנקעשיהן, צו דעם אַלטען פֿריץ — דאָרט ווי ער קויפט יעדעס יאָהר די שעפּסען וואָהל — דאָרט, אַז מען פֿאַהרט אויפֿן וועג זעהט מען דאָס גאַנצע שטערטיל אַרויס, עס שטעהט אויפֿן באָרג אונד קוקט אַריבער איבערן וואַסער ...

אונד ער הערט ווי דאָס אייניקעל פֿערציילט ווייטער מיט אַ שמילען מאַן. — אונזער הייליגע ערד, זעהסט זייער, אויפֿבליהען וועט זי ווייטער, אונזערע ברודער בעאַרבעטען זי מיט זייער שווייס אונד בלוט.

און דער אלטער קוקט אויפ'ן ברעג — א וואל קלאפט אויף די שטיינער .
 דעם שמערטליכ וואסער ... פון שמערדיג אן ניסט עס זיך אזוי ... הארט ביים
 ראב איז זיין לייבישעל דענסמאל פערטרונקען געווארען , לייבישעלס גוף איז מיט
 דעם וואסער געווארען אויסגעמישט , זיין קבר איז דא, א שטיק וואסער איז לייבישעל
 געווארען , א חוואלע ... און עס דאכט זיך אז יעדע חוואלע וואס קלאפט אויפ'ן
 ברעג איז לייבישעל ... לייבישעל מיט זיינע חברים שווימען דארט ווייט ... ווייט ...
 טהיילמאל ברימט עס אזוי , עס דאכט זיך אז לייבישעלס וויינענדיגע קול ... אט
 קלאפט א וואל זי פאלט אויפ'ן ברעג, לייבישעל גרוסט און ער שווימט שוין אוועק ...
 ווייט ... דארט רייזט עס ...

דער אלטער ווארפט א בליק אויף דעם אייניקעל — עס ברענט א פלעמעל
 אין זיינע אויגען — דאס הארץ קלאפט אין איהם, זיין קול ציטערט ... און ער פער-
 צילט שטיל ווי א יונגער העלד וואס וואלט ערשט פון די מלחמה צוריק געקומען .
 אויף די פלעדער דארט אין ציון שמעהען אונזערע ברידער — עס הערען זיך
 שוין אונזערע געזאנגען .

— און ווי זעהען אויס דארט די פלעדער אואלכע ווי דא ארום? פרענט דער
 אלטער, די אייגענע הבואות? ...

— ווי אט דא ארום, חור'ט איבער דאס אייניקעל, אונזערע פלעדער, רעדט
 ער מיט היטץ, דארט בעארבעטען אונזערע ברידער די פלעדער, די זאנגען וואס
 וואקסען — די גרעזער, די געוואקסען האָבען יודען בעארבעט — זייער ארבעט
 זייערע הבואות ...

— און א טייד דאכט זיך איז אויך הינטען דא, וואס פליסט אין לאַגד ,
 ווי היסט ער ?

— א טייד, הינטען האָבען מיר אונזערן ירדן, אונזערן ליעבען ירדן וואס
 פליסט אין מיטען לאַגד, דארט ... ביי זיינע ברענען האָבען יודען די ערד בעארבעט.
 און געקוקט אין זיין וואסער, ווי עס פליסט זיך ווייט ...

— ווי עס פליסט זיך ווייט אזוי ווי אונזער וואסער דא ...
 — אונזער וואסער, רעדט דאס אייניקעל, פרעמד איז עס, זייער וואסער,
 דא האט יודיש בלוט גערינען — הינטען, ווייט אין ארץ ישראל האָבען מיר אונזער
 אָרט, מיר בענקען דערנאָך .

— ווייט אין ארץ ישראל, בריהמט דער אלטער און שאַקעלט מיט'ן קאפּ-
 און קוקט ווייט .

דארט אביסעל ווייטער, זאגט דעם שמערטלי, ביים ברעג, ווייט זיך דאס
 „בית עלטן“ ארויס, דאס צוימעל איז אין דער ערד איינגעזונקען . עס ווייזען זיך
 נאָר אייניגע מצבות מיט אייניגע ביימער וואס שמעהען אפ'ן בארג, און מיטען
 דער דאך פון אוהל, דער הייליגער רבי ליגט דארט בעגראָבען . און אט נאָכ'ן
 אוהל ווייט זיך א שפיטץ מצבה ארויס, און קוקט זיך שמוס צו ווי דאס וואסער
 רינט — דעם פאָטער'ס מצבה, דארט ביי דעם קבר איז א שטיקעל אָרט אינגע-
 צוימט, א קבר שוין פאר זיך, ביים פאָטער'ס קבר אָנגעגרייט ...
 דער אלטער ווארפט א בליק ווייט, דאס וואסער היילט אוועק .

דאָ ביים ברעג וועט ער ליגען, אין די ערד איינגעגראָבען, שטענדיג ... זיין
מצבה וועט שטעהן, צו קוקען זיך צום וואַסער, אַ שטימער שכן, אונדאָס וואַסער
וועט ווייט, המיד אוועק שווימען ...

— מיין קינד, זאָגט דער אלטער דערהייבענדיג זיך פֿון אָרט, דו ביסט
זיג, קענסט נאָך אלץ מיט דיינע אייגענע אויגען זעהען ... איך מיין קינד, צו
אלט שוין, עס ווילקט דאָס קבר צו מיר ... פֿערפֿאלען, זיך מווען נור בעניגען לאָזען
מיט גלגול מחילות ...

— אלטע, טויטע נשמות, אונד דער מדבר וועט איהר פֿאלען, גלות קנעכט,
דער יונגער דור וועט קיין ארץ ישראל קוממען, ברוחמט דער יונגער אונטער
פֿאר זיך.

דער אלטער האָט מיט'ן קאפּ צו געשאַקעלט — ווי ער וואַלט מסכים געווען;
אזוי, מיין קינד אזוי ...

א שבת אין א שטערמיל.

I.

דער שבת אריינקום.

די זונן האט זיך שוין געטיקט אין דעם וואסיר'ל וואָס איז אונטער דעם שטערמיל. אונד האָט בענגענדיג געקוקט אויפ'ן שטערמיל — דער שבת קומט אָן, זי געהט אַוועק... יונגען, בעל עגלות האָבען זיך פלינקער פֿון וואָסער אהיים גע- היילט. די געוועלכער אין מאַרק זענען אַלע שוין פֿערמאַכט, אָבגעוואָשענע יודען מיט שבת'דיגע קאפּאַטעס לאָזען זיך איבער'ן מאַרק אין דעם שמאַלען שול- געסיל אַריין. פֿאַר ר' עוזר וויינשענקערס געוועלכ שטעהט אַ יוד אַ שניידער מיט אַ געלע באָרד, האַלט עפּים אונטער דעם אָרם, אונד ער קלאַפּט אין טהיר אַריין: — „עפֿענט ר' עוזר". פֿון אינעווייניג הערט זיך אַ קול: — „עס איז שוין שפּעט", די פֿערבייגעהענדיגע יודען שאַקלען מיט'ן קאַפּ אויף דעם געלען שניידער, טהייל ברומען היילענדיג זיך: — נישט געקענט פֿריהער קוֹפֿען! אונד דער שניידער פֿערשעמט זיך, קלאַפּט שטאַרקער אין טהיר: — נו עפֿענט שוין!

צווישען די פֿערמאַכטע געוועלכער ווייזט זיך אַרויס אין עק מאַרק די אָפֿענע אפּטהייק פֿון דער צווייטע זייט די אָפֿענע שענק, פֿון וואָנען עס הערט זיך אַ האַר- מאַניע שפּיעלען, אונד די אָפֿענע געוועלכער ווערען עפּים פֿערשעמט פֿאַר די צוגע- מאַכטע יודישע קרעמלעך, העלדען זענען זיי אין זייער דערוואָכענדיג לעבען. אין מאַרק בלאָזט אַ לייכט ווינטעל אונד דערהויבט דעם שטויב. אונד דער לופּט פֿלוהט דורך אַ גרינער, אויסגעמרעטענער בלאַט פֿון שאלאַטע אַ שטיקעל פֿליס פּאפּיער, פֿון איין איינגעוויקעלט פֿלעשיל וויין: אייניגע ציענען שמעקן אונד עסען געשמאַק דאָס איבערגעבליבענע גרינס פֿון די „שמעלען". ביי דער ברונען אין מיטען מאַרק שטעהען אפּאַר גוים אונד גויעס נעמען וואָסער. אונד זייער דער- וואָכענדיג אויסזעהען מאַכען זיי נעביך, דעם איינדרוק פֿון „קנעכט". עפּים אַווי ווי מען וואָלט פֿלוצים פֿון זייערע געזיכטער די מאַסעס אַראַבגעריסען: גוים, נישט געשטאַנען אייפֿן באַרג סיני!...

פֿון די שוואַרצע הילצערנע „פורעים-ביקענדיגע" הייזלעך שיינען אַרויס די

אָנגעצונדענע ליכט און קוקען מיט עפּים אַ פֿרייליכדיגע הייליגקייט אין מאַרק אַרײַן, די פֿער־הוישקדיגע היילעך מיט די ליכטיגע שבת־דיגע פֿענסטער זעהען אױס ווי אַרעמע מחותנים וואָס קומען אױף אַ חתונה אין צוריסענע בגדים...

אין דער שוהלגאס.
פֿין איין זייט שטעהט די הויכע אַריסטאָקראַטישע שוהל, פֿון די ברייטע פֿענסטער פֿינקלעך די ברענענדיגע הענגלייכטער אַרױס, דעם חזנים לכה־דודי אונטער־ געהאלטען פֿון זעקס מושרים הילעכט אין געסיל, געגענאָבער דער שוהל שטעהט דאָס בעל־הבתישע בית המדרש, פֿון די פֿערשטויבטע פֿענסטער שיינען זיך די ליכטלעך אַרױס און דעם שוחט'ס, „לכה־דודי פֿון בית־המדרש פֿערשעטט זיך פֿאַר'ן חזנים קול. אין טהור פֿון בית המדרש שטיפען ווייסע חברה־ניקעס אַרױס, אורחים שפּאַרען זיך צו דער טהור, אַז מען זאָל זיי אױף שבת נעמען.

אין דעם צווייטען האַלבען הױז פֿון בית המדרש וואַהנט דער רב. די פרומע רבי'צען שטעקט איהר שבת־דיג, צונעדיג געזיכט אַרױס — אין די ווייסע שבת־דיגע הויב — זאָנט עפּים די גאס אָן: גוט שבת.

אין די חסידים־שטיבלעך האָט מען שוין מקבל שבת געווען, נאָר מען וואַרט מיט מעריב ביז עס וועט גוט שפּעט ווערען, דערווייל שפּאַצירט דער יונגער עולם אין די אַטלעסענע קאפּאַטקעלעך אין די זיידענע גארטעלעך אין די גאס; די דינע פּאַות־לעך ציטערען אױף די באַקען, און רוקען זיך אַלץ געהנטער צו, און רייבען זיך צו דער צווייטעם רעדעל „חתן־בחורים" וואָס געהען אונטער זיי שוין פּאַמעליכער, געלאסענער און קוקען מיט גדלות אױף די „פריו־בחורים", און די חתן־בחורים רוקען זיך אַלץ געהנטער און רייבען זיך צו צו דער חברה יונגע לייטליך, וואָס געהען נאָך פּאַמעלעכער, נאָך געלאסענער אונטער זיי, די יונגע־לייטליך טראָגען שוין שמריימלעך און דער־ווייטערן זיך פֿון די „חתן־בחורים" און קוקען עפּים אױף זיי פֿון דער הויך, מיט רחמנות: נאָך נישט קיין גאנצע יודען.

אױפֿן צווייטען זייט געסיל, געהען צוערשט עטליכע יונגע מיידלעך מיט רוימע אָבגעוואַשענע פֿנימ'ר, שוואַרצע שבת־דיגע צעפֿ און ווייסע פֿאַרטובלעך, זיי געהען געלאסען לויפֿען און קוקען זיך אַלץ אונטער זיך צו דעם רעדעל „כלה־מיידלעך", וועלכע ווילען זיך אַלס צורייבען צו דעם רעדעל ווייבלעך, וואָס געהען אונטער זיי נאָך פּאַוואָלער, נאָך געלאסענער. די לעצטע טראָגען טיפֿע שייטלען, מיט נייע שלאָפּראַקען, זיי האַלטען די קעפֿ פֿערריסען אין דער הויך און קוקען מיט גדלות אױף די כלה־מיידלעך וואָס געהען פּאַראױס פֿאַר זיי און שטעלען זיך אַלע מאָל אָב ווי וואַטענדיג אױף עפּים...

און אַ מינקעלער שאַטען הילט שוין דאָס שמערטיל איין און ער לאָזט זיך אױעק ווייט, און יודען געהען פֿון שוהל, פֿון בית המדרש אהיים, נאָך טהייל שלעפּט זיך אַ אורח מיט, און זיי געהען זיך אהיים, רוחיג, שבת־דיג.

II.

כרייטיג צו נאכט.

די נאכט שוועכט לייכט איבער דעם שמערטיל, די געוועלכער זענען פֿער-
טאכט, און פֿון די אָפֿענע פֿענסטער גיסט זיך דאָס שבת'דיגע ליכטיגקייט אויף דער
גאס אַרויס. פֿון אויבן, פֿון הימל פֿינקלען די גומהרציגע שמערען אַראָב און זעהען
אויס ווי ליכט וואָס זענען אויך לכבוד שבת אין הימל אָנגעצינדען געוואָרען. אַ לייכט
ווינטעלע בלאָזט און אַ הענגענדיגע שילד קלאַפּט זיך אָן דער וואַנד. מהיילמאָל פֿער-
בלאָנזעט זיך אין געסיר אַ שטילער זמירות-גנון פֿון אַ בעל-הבית, און פֿון די פֿיער
אָפֿענע פֿענסטער, וואָס איז אין מיטען מַזְרָק, פֿון וואָנען עס גיסט זיך אַ גרויס
ליכטיגקייט אַרויס, קנאַקט אַ גוואָלדיגער „מנוחה ושמחה“, און קלינגט אָב מיט רעז-
אין דער גאס, מען דערקענט באלד אין זיין עזות'קייט, אז דער גנון קומט פֿון
א גנדישען טיש אַראָב.

און שטילער ווערט אין געסיל, די אָנגעצונדענע לעכטליך אין די פֿענסטער
פֿערלעשען זיך, מהיילמאָל שפּאַציערט זיך אַ יוד. אין אַ וויסען שלאָף-ראָק מיט
במנוחה'דיגע טריט, און ברומט זיך, מחמת פֿערגעניגען אַ שטיל טרויעריג גונדיל, גאָר
נישט, גלאַט אזוי ...

אין דעם קצבישען געסיל זיטענען יודען, האַלב-נאַקעט, פֿאַר דער טהיר און
שמועסען-צווישען זיך; פֿאַר טהייל הייזער איז פֿאַר דער טהיר אויסגעפֿעט מיט
בעטגעוואַנד און אַ שמערטישער בעל הבית האָט זיך עולה הוה אין גלות און שלאָפּט
זיך פֿאַר דער טהיר ... ערגעץ אונטער אַ לאָדען שמעהט עפּיס איינער שוואַרץ
אָנגעטהון, און יעדעס מאָל, ווען עס הערט זיך טריט געהען, פֿליהט דער שוואַרצער
שאַטען אין הויז אַריין, און אין דער נאַכט ווייזט זיך אַ ווייס פֿאַרטימלעל... און נאַקעטע
הענד האַלטען ביים לאָדען אָן, גאָר נישט, גלאַט דעם לאָדען צומאַכען ...

אין אַ אונטער-געסיל דרעהען זיך פֿינף יודען אַרויף און אַראָב, געהען איבער
דער גאס און זייערע טריט קלאַפּען אין דער שטילקייט פֿון דער נאַכט, שומרים זענען
דאָס, וואָס היטען מען זאָל חלילה דאָס שמערטיל נישט אונטערצינדען — וואָרום
אַ קול איז אַרויסגעגאנגען: אז די אַרעסטע פֿויערען ווילען דאָס שמערטיל אונטערצינדען
פֿדי זיי זאָלען אַרבייט האָבען.

באלד הערט זיך אַ דריי פֿון אַ גרעגער, אַ דונד בילט, אַ פֿיף פֿון אַ פֿייפּיל
ענפֿערט דעם גרעגער, און עס ווערט ווייטער שטיל.

פלוצים הערט זיך אַ געשריי, דערנאָך אַ געלויף.

יודין דערשרעקען זיך, מען לויפּט פֿון די הייזלעך אַרויס, האַלב נאַקעטע ווייבער
האַלב נאַקעטע קינדער און מען קוקט גלייך אין הימל אַריין: פֿון וועלכער זייט איז
ער רוים.

— פֿאַר וואָס קלינגט מען נישט.
 — ווייס איך?
 — וואו? מען זעהט דאך גאָר נישט.
 — אַ וואָס ערנעץ אין אַ דאָרף.
 פֿון דערווייטענס הערט זיך אַ קול.
 — מען האָט זיי געזאָפֿט.
 אַ יונג קומט אין דער גאס אָן צו לויפֿען, אונ שרייט אין דער גאס:
 — געזאָפֿט!
 אונ דורך דער גאס פֿיהרט מען אַ יונגעל מיט אַ מיידעל דורך, אלע לויפֿען,
 יעדער בעל הבית הייבט זיך אויף פֿון דער טהיר אונ געהט געהנטער צו אונ קוקט
 זיי אין די אויגען אַריין.
 — ווער זענען די העלרען?
 — דו ווייסט נישט? דעם שוואַרצן טאָפֿטער מיט'ן טאָמעשאַווער בחור שרייט
 אַ יונג.
 — אַ ביזע נאָכט אויף זייערע קעפֿ... מַפֿו, דערשראָקען זיך. הערט זיך
 אַ ווייבערשער קול אין קצבישען געסיל.

III.

דער שוהל-געאנג

פֿאַר טהיר אונ טהויערען שמעהען נאָך נישט אָפֿגעוואַשענע יודענס, נאָך
 נישט אויפֿגעקעסטע מיידלעך איינגעוויקעלט אין פֿאַטשילעס אונ ווייסע ספֿאַרניצעס,
 אונ קוקען.
 פֿון דעם שוהל-געסיל לאָזען זיך יודען אַ היים, טהייל טראָגען פֿערלייגט דעם
 טלית איבער'ן האַלז, ווי אַ האַלז-טיכעל; טהייל אונטער די קאָפֿטעס טהייל טראָגען
 גאָר פֿריי אונ פֿראַנק דעם טלית אויף די אַטלעסענע קאָפֿטע, אזוי ווי ביים
 דאווענען. גוים שמעהען אין גאס אונ לאַכען, נו זאָלען זיי לאַכען, וועמען אַרמ דאָס?
 דערנאָך ציהט זיך אַ שורה ווייבער, יעדע געהט אַנדערש אָנגעטון פֿון דער
 צווייטע, שטיקלעך אַרבייט פֿון דעם שטערמישען ווייבער-שניידער, פֿערשיערענע
 מינע קאָפֿעלאַשען אונ גלאַט אזוי בענדלעך אונ טשיפֿקעס. איינע פֿויראויס, ריזעלע
 די גבֿח'ע, אונ אַ שטערען-באנד מיט פֿעריל בעפֿיגט אויפֿ'ן קאָפֿ. נאָך דער עיקר אין
 דאָס געהען. פֿויראויס געהט, ווי טראָגענדיג אַ פֿאָהן אַ יונגעלע. ער האַלט אין
 דער האַנד די מאַמעס סדר מיט נאָך עפֿים אַ ספֿר'ל איינגעוויקעלט אין אַ נאָג-טיכעל,
 דערנאָך געהט זי אַליין אונ קוקט אויף די אַנדערע ווייבער, זי דרעהט אַוועק דעם

קאפ און קוקט פאר זיך, נאך נישט, עס הייסט גלאט: איך האב דך אין דער ערד...

באלד ציהט זיך נאך א שורה ווייבער. פויראויס לויפט א מירדעל צי א ווייבעל אין א ווינטערדיגע נייע רעמאנעד — אין דער גרויסע היטץ, אויפ'ן קאפ טראגט זי א דיק שייטעל מיט א גרויסען קאפעלאש, וועלכע האלטען מלחמה מיט די אבגעשוירענע האר וואס ווייזען זיך אויפ'ן שמערען, דאס שייטעל מיט'ן קאפעלאש רוקען זיך איבערן קאפ אראב ווילען זי מאכען פאר א ווייבעל, די האר פון שייטעל ווייזען זיך אלץ ארויס און ווילען זי צוריק פאר א מירדעל מאכען. נאך איהר לויפען נאך עטליכע ווייבער, מהייל אלטע קענען נישט נאכלויפען, קריכען זיי פון הינטען, און די ארים-גע-וויקעלטע מיידלעך פאר דעד טהור ווייזען מיט'ן פינגער און שרייען הויך, איינראמענדיג די איינע דער צווייטע אין אויער אריין: דאס איז די בלה! די בלה!

0

נאכ'ן עסען.

די הימלען זענען איבער דעם שמערטיל איבערגעצויגען ווי א ווייסער ליילעך, אדגע זיך צו בעוועגען. עס דאכט זיך ווי די הימלען דורכרייזענדיג נאכטען פון ווייט, ערגיץ אין דער וועלט אריין האבען זיך אבגעשטעלט, דא, אין שמערטיל שבת צו האלטען... און די גליהענדע שטראהלען פאלען אויף דעם לענגליכען געסיל אראב, וואס ציהט זיך ווייט א וועק. אויף ערגיץ א טרעפיל פון א געוועלכ ליגט א הונד אויסגע-צויגען, די אויגען פערמאכט און ער עפענט יעדעס מאל דאס מויל אויף און האפט א פליג... פאר די טהורדען זיטען ווייבער, האלטען גראבע ספרים אין די הענד און לייענען, ערגיץ אין א פענסטער, פון וואנען עס ווייזט זיך ווייסע פארהאנגען און בלוטען טעפ, קוקט א מירדעל ארויס און האלט א בוך אין האנד. אויף א באנק פאר א הויז זיטען שניידער יונגען אנגעטהון אין אויפגעשטעלטע קעלנער מיט קורצע רעק און יודישע הימלעך און קנאקען קערליך, מהיילמאל שפאצירט זיך דורך א בעל-הבית, דאס מיכעל אויפ'ן האלו פערלייגט און בעקוקט די הייזעלעך; ער גיט א מאל א שאקעל מיט'ן קאפ אין א פענסטער אריין: גוט שבת! פון וואנען עס ווייזט זיך א ווייסער שלאף-מיטץ צוריק שאקלענדיג: — גוט שבת!

און דער גאס איז שטיל. בעלי-הבתים שלאפען, בעלי-בית'טעס לייענען. באלד ווייזט זיך א יוד, נור זי ער איז שוין ביזל און טראג דאס מיכעל אום די האנד ארום געבינדען, און געט זיך אלע מאל ארייב מיט'ן האנד פאר דער וואנטע — דער פערלשער... א גויע געהט דורך, טראגענדיג צוויי עמערס וואסער, און פלוצלונג ווייזען זיך פערשלאפענע יודען, האלב נאקט, דארשטיגע ווייבער, און שלעפען מיט זיך מיט קינדער וואס טראגען: קריגער, גלעזער, און יעדער שעפט וואסער פון די עמער. די גויע שעלט, שרייט, רייכט אוועק די עמער, ווער קוקט אבער אויף איהר? ...

און ווייטער ווערט שטיל אין גאס.

דארטען אין עק מארק שפאצירט זיך א מירדעלע אליין. זי געהט, פאוואלע א וואס האט זי זיך היינטיגען שבת מיט א קליידעלע בענייעט! און קען זיך נישט איינהאלטען

VI.

שַׁבַּת־דִּינֶה פֶּעֶרְנֶעֶנינעם

א שבת־דיג קרעמיל מיט שבת־דיגע קונים.
דער מארשעליק האָט זיך ווין שבת־דיג קרעמיל. ער מאַכט זיך עפּים אַזאָ מיט לימאָנאָדע, נאָך ווין אופֿן נאָך. קאָכט צוזאַמען פּאָמעראַנצען מיט צימרינג, שנייט אַריין אַפּאַר צימרין, אונד זאָדע, אונד דאָס האָט עפּים אַ מין משונה־דיגע קאליער. אונד אז מען נעהמט אַראָב די דראָט וואָס איז אופֿ'ן קאָרעק. פֿון פֿלעשיל, גיט עס אַ זעמץ ווי פֿון אַ האַרמאַט אונד דער קאָרעק פֿליהט גלייך אין שוויב אַריין, אונד פֿון דעם פֿלעשיל געהט אַ רויך אַרויס, באלד אַ געוואַלטיגער שוים, וואָס צוהיצט זיך אונד שפּריצט אופֿ'ן באלקען — אונד דאָס וואַסער האָט עפּים אַ מין טעם, נישט וויער, נישט זיס, נאָר עס דרעהט עפּים אינעווייניג, בורזשעט אויף די נעכטיגע פֿיש מיט דעם היינטיגען משאַלענט.

דאָס ווייב זיינס האָט צו פֿערקויפֿען אויף שבת פֿערשיעדענע קנאַק־קערליך, זלאַמע אונד קאַנטיגע, שוואַרצע אונד ווייסע, אַרץ־ישראָל־דיגע אונד היגע אונד אז איהר געהט דורך פֿאַר'ן מאַרשעליקס שטוב, קען מען דערטרונקען ווערען אין דעם ים שאַלעכטס וואָס ליגט פֿאַר דער טהיר.

מאָמער וויל אַ יוד עפּים אַ הנאה האָבען שבת פֿון אַ שענע מעשה, מיט אַ בן־מלך אונד דער בת־מלכה, אונד די זעקס גולנים, אָדער גלאַט אַזוי שמר'ס אַ העכסט אינטערעסאַנטען ראָמאַן קומט מען אַריין צום מאַרשעליק. — אין אַ שוואַרץ שאַפֿקעלע וואָס הענגט אויף דער וואַנד ליגען אַזע וואַנדער שענע מעשיות, וואָס אַ יודיש האַרץ קען נאָר גליסמען.

אונד דאָס קרעמיל האָט פרנסה נאר פֿון שבת. דאָ פֿערקויפֿט מען חלילה נישט פֿאַר קיין געלד, חלילה. אויף דער וואַנד הענגט אַ מין לאַנגער מאָוועל מיט אותיות אויפֿגעשריבען. אונטער יעדען נאָמען ציהט זיך אַוועק אַ שורה לעכעלעך. נעהמט איינער אַ פֿלעשיל וואַסער — שטעקט מען אין אַ לעכעל אַ שטיקעל פּאַפּיער. בעהמט ווער אַ האַנד קנאַק־קערליך שטעקט מען אַריין צוויי שמרוי, נעהמט ער עפּים אַ בוך צום לעזען, שטעקט מען אין לעכעל נאָר איין שמרוי אַריין. טהייל, ווייטער האַנדלען מיט עפּים אַזוינע מיני קוויטעליך, וואָס זיי קויפֿען די קוויטעליך פֿאַראַויס. אונד ווייטער די וואָס האָבען נישט קיין קאַנטע, למשל, ישיבה בחורים ווילען טרינקען וואַסער, לאָזען זיי איבער די גארטלען אַ משבּון, אָדער אַ מיידעל וויל אַראָמאַן נעהמען צום לעזען — לעגט זי אַ טהייל־לעפֿעלע אַיין, אַ טאַשען־טיבלע, אָדער אַ פֿאַרטיך.

11
*

אין נאָרטען ביי חנה ביילען.
זען דער עולם איז פֿערטהון מיט'ן שלאָף — אונד בייס מאַרשעליק לימאָנאָדע

מרינקען, קלויבען זיך צוזאמען יונגע חברה ביי הנה ביילען אין גארטען און האפען א מענציל.

צווישען פיער ביימער שטעלען זיך אויס פיער דאטען און פיער הערען, נעבעך פעהרארעוועטע דינסטמיינליך, מיט שניידער יונגען. דער מנהג איז ביים מאנצען נישט צו רעדען פראסט יודיש אזוי ווי מען רעדט תמיד, נאך מען פערדייטשט דאס יודיש רעדען.

איינער פון זיי וועט אויף דעם גראז און באמבעלט עפויס אונטער דער נאז א מין לידעלע, און דער עולם דרעהט זיך אהין און אהער. איינער פון זיי — מיט א אונטערגעהאקט אויג און מיט א טיעף אָבגעשוירענע פאָה, און א פערשפילעוועטען געקראַמאליעטען קאלנער — לערענט דעם עולם.

— פֿריילעך ראָבשע געבען זי מיר די האַנד, אַט אזוי, ראָנדע, ראָנדע.

— אין אַ זייט קאָמאנדעוועט אַ צווייטער.

דער דין ר' ריביש ווערט עס געוואָהר, ער האַפט דעם בית-המדרש שמש און לאָזען זיך אין גארטען אַריין.

— הולטייקעס, עוברים, די שטאָרט ברענגט איהר אונטער.

און דער עולם האַפט די פֿיס אויף די פלייצעס און מאַכט פליטה.

V.

שַׁבַּת אויפֿ'ן באַרג

און דער שבת איז אויפֿ'ן באַרג, דאָס שטערטיל שלאָפֿט זיך געשמאָק, אונטער די מאַטעס פֿאַרטוּך — די מנוחה פֿון שבת, און חרר יונגלעך האָבען זיך אויפֿ'ן באַרג פֿערקליבען, אויף דעם שפיטץ באַרג שטעהען יונגען און קוקען דורך די פֿריסטען אויפֿ'ן שטערטעל, מרגלים הייסען דאָס, "שפירען אויס" דאָס, "אַרט" מיט שפּאַקטילען, באַרג-אַראָב, גליטשען זיך יודישע קינדער איינס נאָכ'ן אנדער'ן, איינס נאָכ'ן אנדער'ן, און צורייבען די שבת'דיגע קאפּאָטקעלעך, מיט די שבת'דיגע שטיוועל. ווייבער געהען שפּאַצירען אויפֿ'ן וועג, פֿאַר'ן באַרג, און שטעלען זיך אָב, שריינען אויפֿ'ן באַרג אַרויף: נחום די שבת'דיגע קאפּעטע, חיים געהסט אַראָב, דו געהסט? חברה הערען נישט, און גליטשען זיך ווייטער איינס נאָכ'ן אנדער'ן באַרג-אַראָב. באלד שרייט אַ יונגעל: דער רבי געהט, דער רבי! און חברה מאַכען פליטה, ווייט אוועק...

און דאָרט ווייט אונטערן באַרג, ציהט זיך דער וועג אוועק, אַט ווייט זיך דאָס וואַסעריל וואָס עס טהיילט דאָס שטערטיל דורך, דאָרט איז די וואַסער מיכל, דאָס ראָד קלאַפֿט אין וואַסער, און עס פאַטשט פֿון דערווייטען, און דאָרט נאָך דער וואַסער מיכל געהען בית המדרש בחורים ווייט אויפֿ'ן וועג שפּאַצירען...

VI.

דער טהייל שבת וואס קעהרט צו גאט.

דער עולם דערהייבט זיך פון שלאף, אין די גאסען הויבען אן צו רעשן, פון די אפענע פענסטער לאזט זיך דער קול תורה הערען. אט הערט זיך א קוויטשענדיק קול פון א יונגעל פעהרערענדיג זיך ביים מאמען. א יוד זאגט ערגיץ, "פרק" הויך, אייפ'ן קול. פון ערגיץ וואו הערט זיך ווי א צווייטער יוד לערנט חומש, אונ בעגלייט עפּים פון א וויינענדיגע ווייבליכע שטימע. זאגענדיג תהלים. באלד קומט פון ערגעץ אן א טרויעריגער גמרא-נגון צו שווימען. אין דער גאס מארשירט א שרענגע קינדער צו פאָרדיר, פאָראים דער בעהעלפער, ווי א פאסטוך פאָרדער סטאדע, אונטען דער רבי; זיי געהען באלד אין א הויז אריין, א יונגעל הויבט אן א וראי חומש צו לערנען. אין דער שוהל-גאס איז היימלעך, ווייבער אָנגעטוהן שבת'דיג זיטצען פאָר דער טהיר אונ שמועסען צווישען זיך, אין עק שוהל-גאס, ווי עס הויבט זיך אן די שוסטער-גאס, האלטען יודישע יונגלעך מלחמה מיט שקצים, שיסען מיט שטיינער, א געלויף ווערט, יודען לויפֿען ווייסען אליין נישט וואו: א גוי יאָגט! ...

דאָס בית-המדרש איז פול, דער בעריהמטער לאָמער משולח זאָגט היינט פאָרן עולם, אונ זיין קול הערט זיך פון די אפענע פענסטער, מיט א וויינענדיגען "רבותי!" אונ דער עולם שטעהט צוזאמען געקוועטשט אונ שוויטצען, עלטערע ווייבער אויף די פענסטער ביינען די אויערען אין בית-המדרש אריין, ווילען אויך א וואָרט הערען.

די בעלי-בתים פון דער אריסטאָקראַטישע שוהל לאָזען זיך בענגיגען מיט א בלויסען קאלטען מנחה. ...

אין דער גאס זעהט מען נור ווייבער. אין דער זעלבע שוהל-גאס, ערגיץ אין א הויף, אויף קרומע טרעפּען, אין א קליין שטיבעלע, ד' על ד', האָבען זיך אפּאָר יונגע לייטליך צוזאמענגעקליבען. די ווענד אין דעם קליינעם שטיבעל זענען בעהאָנגען מיט בילדער אונ צייכענישען; א גרויסער "מגן-דוד" אין מיטען, "ציון" אויסגעקלעבט מיט רויט פאפּיער, פון איין זייט מגן-דוד הענגט הער צי ל'ס בייד צוזאמענגעשמעלט פון קליינע פינטעליך, וואָס דאָס, זאָגט מען, זענען אותיות; אויף דער צווייטער זייט הענגט אראם, דרינען א שטיק פאפּיער, מיט פערשיעדענע פאָרבען אויסגעמאלט, דאָס זאָל זיין א יוד, וואָס אָקערט די ערד, אונ די הויכע מענענבײַמער געבען צו פערשמעהען, אז עס איז אין ארץ ישראל, אונטען איז מיט גרויסע גולדענע בוכשטאָבען אויסגעמאלט: "מאתי געציל בן-ציון". אויף דעם מיט, ווי עס זיטצען די יונגע-לייטליך (צו מערסטען טראָגען ווי ברילען), ליעגט אויף פאָרדע אויסגעשפּרייט אייניגע אלטע געלע נומערן, די זעמ"ט, א יונגער-מאנטשיק מיט אַרומגעשוירען בערדיל אונ בלאָע ברילען, אין לאַטצען פון פא. מע טראָגט ער עפּים א מין שפּילקע אַריינזעשמעקט, אין וועלכען

עס איז קונצליך א מוג'דר אויסגעקריצט — און דער יונגער מאן שמעלט זיך אויבען
אן, געהמט א נומער „וועלט" אין האַנד אריין און הויבט אן לעזען:
— רבותי! הויבט ער אן, ווי דער מניד א דרשה.

VII.

דער שפאציר.

עס האָט שוין אָנגעהויבען צו מינקלען, די זון ציהט זיך פאָוואָלע מיט רוהיגע
שבת'דיגע טריט אַרונטער אונטער'ן שטערמיל. יודען געהען אַהיים פֿון שוהל שֵׁלש־
סעודות עסען. זעליג פֿורמאָן לאָזט זיך מיט זיין „ווייסען אָדלער" שפּאַצירען צום
בריינען, דער ווייסער, טראָגט אַרױף האַלד דעם עמער, און געהט זיך מיט פֿוילע
טריט, מנוחה'דיג, אַזוי ווי ער וואָלט געוואוסט, אַז מען טאָר אום שבת קיין
„פּסיעה גסה" נישט מאַכען. אין דעם געסיל הויבט זיך שוין אָן ווייזען פֿאַרעליך,
מיידלעך קוועטשען זיך איינע אין דער צווייטע און געהען צוזאַמענגעדריקט
שפּאַצירען. באַלד ציהט זיך דורך אַ שורה ווייבער אין מיעפֿע שייטליך, בעלענט
מיט אַלערליי מיני צירונג: קייטעלעך אויער־רונגעלעך, און יעדע האַלט ביי דער האַנד
משה'ליך, שלמה'ליך אָנגעטהון אין פּנפות'לעך און אין היטעלעך, די יונגעלעך האַלטען
זיך אָן ביי דער מאַמעס הענד, און די ווייבער מיט זייערע קינדערלעך אָהן עין
הרע, פֿערשטעלען דעם וועג, באַרד לאָזט זיך אַ דורך אַ גרופּע מאַנספּערשוינען אלע
גלייך אָנגעטהון, נאָר טהייל האַבען געלע בערדריך, טהייל שוואַרצע, טהייל רויטע
(די ערוואַקסענע קינדער געהען מיט די מאַמעס מיט), און דער עולם שמועסט הויך
אין דער גאס פֿון פֿערשיעדענע שטאָדט־זאַכען.

— אויף די בענק פֿאַר די הייזער זיצען אַלטע ווייבער און קוקען שמוס,
אויף דעם יונגוואַרק; בעטראַכטען דעם דור, וואָס זיי לאָזען נאָך זיך איבער,
טהיילמאָל מאַכט איינע די צווייטע אַ בעמערקונג און רוימט איהר עפעס אין אויער
אין, נאָר מערסטענטהייל איז דער אַלטער עולם שטיל און בעטראַכטען די
שפּאַצירענדע.

VIII.

מוציאי שבת.

עס מינקעלט שוין, די זון האָט זיך לאַנג שוין אַראָב געלאָזט אונטער די
שפיטן דעכער, אונטער די „אַרענדע", און דאָס שטערמיל איז אין אַ טונקעלען

שאַמען איינגעהילט געוואָרען, עפעס ווי איינצושלאָפֿען, איבער געהען איילענדיג פֿון שפּאַציר אַהיים און אַ קליין מיידעלע שטעהט פֿאַר אַ הויז און וויינט הויך: „מאַמע!“

אַלע בעלי-בתיים זענען אין בית המדרש פֿערזאַמעלט, און אין בית המדרש יז שטאָק פֿינסטער, איינער שמועסט מיטן צווייטען, נישט צו זעהען זיין געזיכט. פֿון דעם פֿינסטערן עולם דאָזיג ויך פֿלוצלינג הערען אַ וואָצענדיגער „והוא רחום“, דער שמש שטעהט אויף די טרעפליך פֿון דעם בית המדרש און קוקט אין הימל אַרײַן, זוכט אַ שטערן, אַז ער זאָל קענען אליכט אָנצינדען. ביים רב זענען די פֿענסטער אָפֿען, און פֿון דאָרט דרינגט אַ טרויעריגער „שיר המעלות“ גנגן אַרויס, יודען בעגלייטען דעם שבת מיט געזאַנג ... אין די גאס איז שטיל — דאָרט אין עק איז שוין פֿינסטער, און פֿון אַ אָפֿען פֿענסטער פֿערבלאָנדזעט זיך אַ שטילער טרויעריגער „גאָט פֿון אברהם“: פֿון דערווייטענס הערט מען:

— שרה'לע, מען מעג שוין אָנצינדען.

אין אַ שוואַרץ פֿענסטער בעווייזט זיך אַ ברענענדיג ליכט.

און דער עולם לאָזט זיך פֿון בית-המדרש אַהיים, טהיילמאָל הערט זיך, צווישען עולם אַ טרויעריגער „גוט וואָך“, דער איבריגער עולם איילט זיך שטיל, טרויעריג אַהיים.

אויבען אין הימל בעווייזען זיך וואָס אַמאָל מעהר די שטערן, עס איז נאָכט. באַלד ערגעץ וואו עפֿענט זיך, פֿלוצלינג, אַ געוועלב, און אַ גרויער פֿאַס ליכטיגקייט פֿאַלט פֿון געוועלב אין דער פֿינסטערער גאס אַרײַן. באַלד בעווייזט זיך אַ צווייטעס, אַ דריטעס געוועלב און די פֿינסטערע גאס ווערט ליכטיגער.

פֿון דערווייטענס הערט זיך אַ קול:

— מאַמע, זעליג שפּאַנט שוין דעם וואָגען אײַן ...

א ווינטער אין א שטעדטל.

פֿערשלאָפֿען, פֿאַר זיך און אין זיך אליין ליגט זיך דאָס שטעדטל, טיעף אין
טהאַל; פֿון איין זייט מיט בערגער בעשטעלט, פֿון דער צווייטער זייט מיט הויכע
ביימער. און אויבען טיעף אין דער הייך צונויט זיך ווייך און רייך די זונן איבער
די לאַנגע און ברייטע הימלען ...

זומער ווען דער וואַלד, דער גרינע זיידע פֿון שטעדטל בליהט, און דאָרט
אויפֿ'ן באַרג ציהען זיך אַרויף גרינע פֿעלדער און אויבען, די רייכע, יוסיטוב'דיגע זונן
ווערען די אַרימע הייזלעך פֿערשעטט פֿאַר גאָט'ס רייכע וועלט; אַרימע, איינ-
נעפֿאלענע הייזלעך שטעהען וויסט און טרויעריג; קלעהרען אויף אַ תּכלית, פֿון
'ענע וועלט ... און דאָ איבער זיי ציהען זיך אַזאַלכע רייכע און רחבות'דיגע הימלען ...
און די הייזליך קוקען נעבעך אויס, די ווי אַ וואַכענדיג מנין און וואַכענדיגע
מלבושים וואַלטען זיך צונויף געקליבען אין שוהל, אין אַ שבת שירה, למשל, די
שירה צו זינגען ...

ווינטער — איינ-אָרטיגער גרויער, וואַכענדיגער הימל ליגט שווער איבער
דעם שטעדטל. קאַלט איז ער, דער הימל, איז עס גלוסט זיך איהם נישט ס'מאָל
צו וואַרען ... דער מאַרק אין שטעדטל איז מיט שניי בעשאַמען, הויכע קופּעס
שניי ווי ערשט יעצט פֿון גאָט'ס אוצר אַראָב נעפֿאלען. אזוי גלייך, אזוי אַבגעטאַקט,
גלייך, ווי מען וואַט מיט צופֿריים אין פֿראַישעקעל אויפֿ'ן צווייטען אַרופֿ-געהויכט.
זיי ליגען פֿאַר די הייזער, און די הייזלעך, ווייסע נאַכט־קאַפּקעלעך אויף די קעפּ, האַ
האַ האַ, אַ געלעכטעריל האָט ער זיך געמאַכט דער קונדאס, דער שניי. אַלטע
הייזלעך שטעהען נעבעך פֿאַר זיך, האָבען מיט זיך זעלבס צו טהון ... קומט ער און
טהוט זיי אויף די קעפּ קאַפּקעלעך אָן ...
אַ געלעכטעריל מאַכט ער זיך.

צוויי ביימלעך שטעהען אין מיטען מאַרק.
זומער, ווען די פֿעלדער אַרום דעם שטעדטל ציהען זייערע בליעכץ אַרויס,
און דער באַרג ווערט בעוואַקסען, פֿרוּם אַ ביימלעך אויך פֿון אַ צווייגעלע אַ

בלעמעל ארום צו ציהען. עס הייסט, איך קען אויך ... אונז עס בליהט זיך דאס צווייגעל אונז לאכט אין מארק אריין. טהיילמאל קומט גאר אן א פייגעלע שטעמט זיך אויף דעם צווייגעל אונז פישצעט. אויך מיר זומער, אויך מיר נויס, אויך מיר פויגעל ... געהט זיך א יונגעל פון חדר א היים: זעהט ער דאס צווייגעלע בליהט אונז א פייגעלע פישצעט לעגט ער אונטער צוויי זאנען מיט סמאקע איינגעשטירט; נעמט ער אונז רייסט זיך שוין די צווייגליך אָב ... פליהט דאס פייגעלע אונז קלעבט זיך אין די סמאלע אָן, אונז פאנגט זיך דאס יונגעלע דאס פייגערע ... קומען די ציגען אָן אונז שטעלען זיך ארום די ביימערלעך אונז עסען זיך געשמאק די שאָגען ... די ביימערלעך בליהען אין ווינטער.

ארום דעם מארק שטעהען די הייזליך, אלע ווייס בעשנייט. דער מארק, די שווארצע בריק, מיט שניי בעשיט אונז עס דאכט זיך, אז אלעס בליהט פון זיך מיט שניי ... אונז אויך די צווייגעלעך פון די ביימער ציהען פון זיך לאנגע שניי-שטריקלעך, אונז עס דאכט זיך: אָט, אָט האָט דאס צווייגעלע ווייסע שניי-בלומלעך פון זיך ארויסגעצויגען ...

אונז דער שניי האָט פֿיעל געמאכט די לעכער אין די שאָל, וואָס די ציגען האָבען אויסגעגעסען.

אונז ארום אונז ארום איז א ווייסע וועלט, א ווייסער מארק, ארום מיט ווייסע הייזלעך, איך וואָלט געשוואָרען, יודען אין קיטלען מיט ווייסע קאפּעלעך ... דער באַרג אין ווייסען אָנגעטהון, אונז מיטען שטעהען זיך די צוויי ביימערלעך אונז בליהען ... זיי ציהען פון זיך ווייסע בלימערלעך ארום ...

זומער ווען די זונן שיינט, די הימלען זענען ליכטיג, די ערד בעוואקסען, גאָט'ס וועלט אויף געלעכט ווערען די בעלי בתים פון שטערמעל פֿערשעמט, עס איז נעכעך א לועג לרש; עס דרעהט זיך א יוד אין גאס ארום, אָהן פרנסה, אָהן תכלית; אין דער היים א הונגעריג ווייב מיט הונגעריגע קינדער, אונז דאָ פֿרעהט זיך אלץ אונז לאכט — עס דאכט זיך, אז גאָט אליין מאכט, חלילה, חזוק אויס דעם אָרעם-מאָן ...

ווינטער, אין שטערמיל זעהט שטענדיג אויס ווי צו מנחה צייט — די גרויעליכע הימלען, חלעבען האָבען אויך אין דער היים הונגעריגע קינדער איבער-געלאָזט, אָהן קויען ... אונז דער שניי פֿאלט, וואָס וויל ער? דרעהען זיך יודען אין גאס ארום, פֿערשטעלט ער זיי, מאכט פון יונג אלט, פון אלט יונג, אונז דאָרט פון א געוועלב גליטשט זיך ארום א גרויערליכער לעמפלע-שוין אונז פֿאלט אויף די קופּקעס שניי וואָס ליגען פֿאַר די הייזער ...

אונז חדר יונגעלעך טרעטען אין שניי א וועג אויס אין בית-המדרש אריין אונז עס לאָזען זיך אויף דעם אויסגעטרעטען שטענעל, צווישען די קופּקעס שניי, אין יוד נאָכ'ן אנדערן, איינגעבויגען, אין בית המדרש אריין מנחה דאווענען. אונז דער שניי פֿאלט, אונז פֿאלט ...

אָט שיינט שוין פון דעם בית המדרש פֿענסטעריל א ליכטעל אַרויס, דער שטש צינד שוין די ליכטלעך אָן ...

א פשוטה מעשה .

פייגעלע האָט לייעב ווי אלע יונגע מיידלעך זיך צו סטרויען און צו פומצען .
אין דער וואָכען האָט זי קיין צייט נישט צו אַזוינע נאַרשקייטען , אַרבייט איז
דאָ אָהן עין הרע און נייַהען טון מען, דירה געלד קאָסט טייער און די צייט איז
שרעקט. דער טאַטע פֿערדינט וועניג און צו די דריי הונדערט רובל נון פֿעלט נאָך
גאָר אַ סך. דערצו נעמט די מאמע פֿון נון צו ביסליך אויף שבת ווען עס פֿעהלט
איהר אויס .

— חתנים זענען דאָ ווי די הינד אָבער יעדער הונד וויל אַ פֿעטען ביין, —
פיקט אַ געדאַנק אין איהר קאָפּ .

קלערען פֿיעל האָט זי פֿיינט. אַ יונג מיידל, און שען. אמת מען טאָר
זיך נישט איינערענען, אָבער דאָך ווען זי שטייט ביים שפּיגעל זעהט זי פֿאַר זיך
איהר ליכטיג פנים מיט איהרע ראָזע באַקען, און ווי די שוואַרצע האַר לאָזען זיך
אַראָב. נאָר באַלד פֿערגעסט זי אין דעם, ווי גלייך זי וואָלט מורא האָבען, אז זי וואָלט
זיך קיין עין הרע נישט געבען .

שבת איז שוין גאָר קיין איין אנדערע זאך, דענסטמאָל איז דאָ צייט צו דעם.
און דאָס פומצען דאָס סטרויען — נעמט קיין ענדע נישט. די מאמע שרייט: פייגעלע
שוין גענוג זיך געפומצט, ביזט אזוי אויך שען. נאָר וואָס ווייזען אלטע ווייבער?
פֿאַר זיי איז אזוי אויך גוט. אָהן אַ קאפּעלוש און אָהן אַ זשאַקעט איז אויך רעכט.
אָבער אַ יונג מיידל ווייסט וואָס דאָס בעדייט, דאָרטען אויף דער באַנק זיצט
ער — אליעזר מיט נאָך אַ חברה קאַלעגעס און וואַרפֿט אויגען, ער מיינט אז מען
ווייסט נישט, קוקט מיט זיינע גנבה'שע אויגען, שטופט דעם צווייטען קאַלעגע:
„זעהסט, גלייך, קאַלטבליטיג נישט ווי זי וואָלט מען געמיינט, פֿון הינטען קוק, קוק
נאָך, און נעם דיר דאָס לעבען, הענג דיר אויף ...

אָבער אַמאָל ווי גרויס איז דיר דאָס פֿערדרוס, דאָס עגמת נפש. ווען דו
זעהסט אַדורך, און ער בעמערקט דיר נישט, נאָר קוקט אויף יענע, אויף מלכה'ן
וואָס געהט אָנגעטון דעם נייעם זשאַקעט מיט דעם קאפּעלוש און עס פאַסט איהר

זוי א הונד א שלייער, אונ ער קוקט דאך אויף איהר, אונ דו דרעהסט זיך נאך אמאל, אונ נאך אמאל, מאכסט דיר נישט וויסענדיג (עס פאסט דאך נישט), נאך פֿון הינטערווייטעל'ס וואָרף אויגען אונ דו זעהסט, ווי ער קוקט נור אויף מלכה'ן אונ זיין גאַנץ פנים רייכט פֿאַר פֿרייד, ער שטופט זיין קאַלענע, ווי זאָגענדיג: „דו זעהסט?“ האָב דענסמאל א אייווערן האַרץ, א שטאַלענע גאל, אז י וואָל דיר נישט פֿלאַטצען פֿאַר קרענקונג.

טאָקי, דערנאָך, אז ער בעמערקט זי, נו מוז זיך שוין מלכה אָפּטראָגען אין אַ זייט, אַט דערהויבט ער זיך שוין אויף פֿון באַנק, שרעפט מיט דעם קאַלענע אונ געהען נאָך, נאָך, ווי א שוואַרצער שאַמען. איין מאל דורך, קוקט: גוט שבת! שאַקעל איהם צוריק מיט דעם קאַפּ שטאַלץ, עס הייסט נאָך נישט ... עס איז מיר אַלעס איינס, וועל איך נאָך אריינגעהן אין איין אנדערע אלעיע. אַט איז ער אויך דאָ, ער געהט נאָך, ער געהט נאָך ווי א בייווער שילדער.

אונ דענסמאל איז אזוי גוט, אזוי פֿיין, דו מאַך זיך נאָך נישט קוקען, נאָך איהם נישט בעמערקען. נאָך געה דיר שטייף, פֿעסט, דעם קאַפּ אין דער הויך, אונ ער קוקט אונ געהט נאָך. האַטשט אין עק וועלט, אין פּוסטע מדבריות געהט ער דיר נאָך, חא, חא, אזוי גוט, אזוי פֿיין.

נאָך איינמאל, אין א שבת פֿאַר נאָכט, אין גאַרמען, אזוי געהענדיג מיט איהר'ס אַ חבר'ע, אונ ער געהט פֿון הינטען נאָך, איז זי זיך פֿערקראַכען אין אַ פֿינסטערע אלעיע, זיך אנדערגעזעצט אויף אַ באַנק וואָס שטעהט הינטער אַ פֿיעלען געדיכטען צווייגענבוים.

ער קומט אָן אונ זעצט זיך אויך א נידער, אויף דעם צווייטען עק באַנק. פֿאַר נאָכט, די הויכע פֿיעלע צווייגענ-ביימער פֿערשאַמענען, פֿערפֿינסטערן אונ דונקעל ווערט, מען ווערט פֿערשטעלט, בעהאַלטען פֿון מענשענ'ס אויגען.

א ווינטיל בלאָזט, גרינג אונ ליעבליך, עס ווערט אַביסיל קיהל.

אונ דאָ איז אזוי גוט, די הערצער קלאַפען אין דער שטיל.

ווער וועט פֿריהער אָנהייבען?

ער גיט אַ היס, עס הייסט איך בין דאָ, זי גאָר נישט, איך ווייס נישט ווער דו ביסט, אונ וואָס דו ווילסט? וואָס געהט עס מיך אָהן.

זיי שווייגען ביידע, אונ דאָס ווינטיל וואָס בלאָזט, דערזעהלט פֿון אַלעם וואָס ביי ביידע אין די הערצער טהוט זיך.

— איך בעט אייך, איהר ווייסט נישט ווי שפעט עס איז?

— ניין, איך ווייס נישט, ענטפֿערט זי איהם שטייף: עס הייסט, איך ווייס גאַנץ גוט וואָס דו מיינסט; נאָך אייל דיר נישט אזוי, עס וועט דיר נישט אזוי גיך אַנקומען.

אונ איהר חבר'ע וואָס ויצט ביי איהר שטופט זי: דו הערסט?

זי פֿעררריסט אַביסיל אויף די חבר'ע, זי האַטש, קלערט ביי זיך, אז ער מיינט זי? אונ באלד וויל זי זיך אויפהוּבען פֿון דער באַנק, אָבער זי ויצט ווי אייגענקלעכט.

— א שטענע נאכט, וואָס ניין ?

— יא, א שטענע נאכט,

אַט אוי פערלענגערט זיך דאָס געשפרעך, ער א פראַגע, זי א אנטוואָרט, מען רעדט פֿון פֿערשידענע זאַכען, צום ערשט מיט שרעק, מיט האַרץ קלאַפֿניש, דערנאָך ריקט מען זיך געהנטער איינער צום צווייטען אונט מען ווערט גאָר היימישער. זי געהט אַהיים, ער פֿיהרט זי אָב, מען דערלאַנגט זיך די הענד, אונט מען זאָגט זיך: אויף ווידערוועהן.

אונט א צווייט מאָל, אונט א דריט מאָל, טרעפֿט מען זיך צוזאַמען. יונגע הערצער ציהען איינס צום צווייטען ווי מאַגנעס. אין אָנהויב, פֿערשטעהט זיך, דורך א צופֿאל, דורך א טרעפֿעניש האָט מען זיך פֿונקט געזעהן, געטראָפֿען אין געזעלשאַפֿט פֿון נאָך צוויי, פֿון איהר חבר'טע, אונט זיין קאַלעגע. אונט צו ביסלייכווייז, פֿיהלט מען עפֿעס, אז מען דאַרף זיך אליין זעהן, הינטער צוויי אויגען... אונט מען שמועסט זיך טאַקי אָב, אין דער שטיל זיך אליין צו בעגעגנען.

אונט ביידע האָבען זיך געטראָפֿען.

פֿערנאַנגען זענען זיי זיך אַרויס א הינטער דער שטאַרט, צווישען הימל אונט פֿעלד, מען געהט אונט מען רעדט, אָבער פֿונקט ווי זיי וואַלטען וויסען, אז דאָס געשפרעך איז נור געמאַכט, שווייגען זיי ליעבער.

פֿאַר נאָכט, די לעצטע שטראַהלען פֿון דער זון בעגאַלדענען אונט בעלייכטען די קעפֿליך פֿון די זאַנגען, וואָס ציהען זיך פֿון ביידע-זייטען וועג. א ווינטיל בלאָזט, בייגט אַיין די קעפֿליך פֿון די הויכע זאַנגען, אונט זיי שושקען זיך בסוד. אונט זיי געהען אויפֿן לאַנגען וועג ווייט אוועק.

עס הויבט אָן נאָכט צו ווערען.

אונט וואָס אַמאָל ווערט מעהר פֿינסטערער, טרויעריגער אונט ליעבער.

— שוין לאַנג האָב איך טיך געוואַלט דערקענען מיט דיר — פֿייגעלע.

— איך ווייס עס, דו ביזט מיר נאָכגעגאַנגען ווי א שטאַמען.

זיי שווייגען.

— וואָס קלערסט דו פֿייגעלע ?

— וואָס קלערסט דו אליעזר ?

אונט פֿלוצלינג לאָזט מען זיך גאָר אַרײַן אין א טיעפֿען געשפרעך פֿון פֿערשידענע זאַכען, מען שמועסט פֿון דעם, אונט יענעם, וואָס גאָר די וועלט האָט אַיין עק. אונט מינקלער ווערט וואָס אַמאָל מעהר, וואָס אַמאָל מעהר.

זיי האָבען זיך געהנטער צוזאַמענגערוקט.

אַט, נעמט ער זי אָן ביי דער האַנד, זי גיט א ציטער, אונט וואָס אַמאָל מעהר ננכ'ט זיך ווין האַנד אין איהר האַנד.

פֿלוצלינג, ווי פֿון הימל אַראָבעפֿלויגען, בייגט ער צו זיינע ליפֿען צו איהר באַך אונט גיט איהר אַ קוש.

א פֿויגעל איז פֿאַרבײַ געפֿלויגען...

זי גיט א ליכטען ציטער, נעמט אַרויס איהר האַנד פֿון זיינע, אונט ווערט אַביסל ברוגזדיג.

ער ווייסט, אז עס איז נור אזוי געמאכט.
אבער באלד ווערט ווייטער גוט, אזוי ווי זי וואלט געהאט פון אלעס פֿערגעסען.
און אזוי פֿערברענגט מען א פֿאך שעה, יעדען טאָג ננב'ט מען זיך אַרויס
דינמער דער שטאָרט...

און אליעזר הויבט אָן אַריינצוגעהן צו איהרע עלטערן אין הויז, דאָס ערשטע
באָד מיט איין אויסרייד, ער האָט אַרבייט פֿאַר פֿייגלעלען, און דערנאָך קומט מען
ווי דער שטייגער איז, געוואָהר ווערען ווען די אַרבייט וועט פֿאַרטיג זיין. און
פֿייגלעלע מאַכט זיך ווי זי וואָלט איהם גאָר נישט געקענט בוי אַהער, נישט געוואוסט
ווער ער איז, און בעט איהם זימצען מיט דרך ארץ.

אזוי לאַנג, אזוי ברייט, אליעזר קומט שוין המיד אַריין, פֿראַנק און פֿריי
צו פֿייגלעלע'ס עלטערן, שוין נישט מיט קיין אויסרייד.

פֿייגלעלע'ס עלטערן האָבען דערקענט אין איהם, אז ער איז איין אַרענטליכער
יונגער מאַן, א בעל כלאכה, און פֿערדינט שען געלד, זיי ווייסען גאנץ גוט צו
וואָס א יונגער מאַן קומט צו א יונג מיידל... מאַכען זיי זיך גוט וויסענדיג,
טראַכטענדיג זיך: לאָזען זיך די קינדער בעסער דערקענען וועט מען דערנאָך שמועסען.
ביי נאכט, א קליין שטיבל, שאַמען בעוועגען זיך אויף די ווענד. א נייער
מיש, אויף וועלכען עס ברענט זיך א גרויסער בליטץ לאַמפּ — דערביי זיצט פֿייגלעלע
און ניט ביי איהר זיצט אדיעזר און לעזט שמר'ס א ראָסאָן.

די מאַמע מאַמע אָנגעהאָרעוועט פֿון א גאנצען טאָג אַרבייט, — שלאָפען אויף
זייערע געלעגערס דאָרט אונטער די פֿאָרהאַנג וואָס פֿערשטעלט א האַלבע שטוב.

און זיי זיצען ביידע — נאָר מהיילמאָל מאַכט ער זיך א געלעכטער, נעמט זי
אָן פֿאַר דער האַנד, אויסרופֿענדיג מיט א שטייכלע: פֿייגלעלע!

— וואָס ווילסט דו, נארעלע?

— גאָר נישט, גאָר נישט.

און זיי ניט ווייטער, טראַכט ביי זיך: ביסט אין די לאַפקע, געפאַקט דיך,
נאָר מיין נישט, אז דו נעמסט איינע פֿון דער נאָס אַראָב, ווי זי שטעהט און געהט,

נאָך אַכטציג רופֿעל פֿעהלט אין גאנצען צו די דריי הונדערט רופֿעל אין באַנק...

און זיי ווייזט איהם — איהר אויסשטייער, די העמדער, און דאָס בעטגעוואַנד —

וואָס זי האָט שוין די האַלבע ליעגענע פֿערטיג אין קאסטען.

און געהנטער זענען זיי געוואָרען איינע צום צווייטען, וואָס אַמאָל, וואָס
אַמאָל מער, אזוי, אז אלע האָבען זיי שוין בעטראַכט פֿאַר חתן פֿלה, וואָס מען וועט
אין א לאַדע טאָג הנאים שרייבען.

אזא נחת, אזא שמחה, אזא גליק, האָט איהר טאָכטער געטראָפֿען, אזא
יונגער מאַן, אזא גאָלדענער יונגער מאַן!

ר' יעקב איהר פֿאָטער, איז שוין א יוד אין די יאָהרען, א אויסגעהאָרעוועטער
דאָרפֿטנעהער, געהט קרום מיט דעם זאק אַלטוואַרג וואָס איז שטענדיג אויף זיינע
פֿלייצעס.

א שטיקול שמחה, איין שטיקול נחת דערלעכט אין זיין לעבען, געדויבט צו זאגן. —

אלע פֿרעהען זיך, צו מייסטען פֿייגעלע, די באקען זענען פֿרישער און ווייטער געוואָרען, די אויגען מינקלער און פֿייערדיגער.

און אָט ויצט זי ביי דער מאַשין און נייט; און אין דער גאנצער שטוב הילעכט איהר קול:

„און וואָס איך האָב געוואַלט האָב איך אויסגעפֿיהרען.“

„זאָל איך אַזוי לעבען.“

„איך האָב געוואַלט אַ שענעם חתן.“

„האַט מיר גאָט געגעבען.“

און פֿייגעלע ויצט און נייט, נייט און זינגט.

אויף דער נאכט קומט אליעזר.

— נו וואָס מאַכסט דו?

— וואָס זאָל מען מאַכען?

— וואָרט, וועל איך דיר עפעס ווייזען.

— וואָס אזוינס?

און זי דערהויבט זיך פֿון איהר אָרט, געהט צו צום קאסטען וואָס שטעהט ביים ווינקלעלע פֿון אויווען, געהט עפעס אַרויס און בעהאַלט עס הינטער דעם פֿארטוך.

— וואָס האָסט דו דאָרט? זאָגט ער מיט אַ געלעכטעריל.

— וואָס איילסט דו דיר אזוי, זאָגט זי און זעצט זיך אַנידער נעבען איהם,

נעמט אַרויס פֿון הינטער דעם פֿארטוך אַ בילד אויסגענייט מיט ווייטשקע „אַרם און חוה“, איז ווייזט איהם דאָס, זאָגענדיג:

— נו, זעהסט, דאָס האָט מיר אַ מיידל, אַחבר'טע געמאַכט פֿאַר מיר,

פֿאַר אונז...

— אין אונזער שטיבל וועל איך דאָס אויפֿהענגען אויף דער וואַנד, פֿאַר די

בעסטען.

— פֿאַר מיין בעט, צו פֿאַר דינס?

— וואָרט נור אליעזר — וועסט זעהען וועל איך דיר אויספֿוטצען אַ שטיבל אַ

בן־ערדן זאָג איך דיר, אַ פֿשוט'עס, נאָר אלס וועט מווען שפּיגלען, אַ מחיה וועט זיין דרינען אַריין צו געהן.

— און אלע נאכט נאך דער אַרבייט, וועלען מיר ביידע זיצען, איינער נעבען

אַנדערן, אָט ווי איצט — און ער נעמט זי אַרום.

— און דו וועסט מיר פֿון אלעם דערזעהלען — דערזעהלען פֿון אלעם, זאָגט

זי, אַרויפֿרייגענדיג איהר האַנד אויף זיין אַקסעל, און מיט די צווייטע איהם

אַנגעזענדיג פֿאַר'ן גאָמבע, און קוקען איהם טיעף אין פנים אַריין.

און זי איז אזוי גוט, אזוי פֿרייליך אויפֿ'ן הערצען.

און אלס אַרום אין שטוב איז עפעס איבערגעצויגען מיט אַ גוטסקייט, עפעס

א ווייטע ליטעליכע זאך — ליגט אויסגעאַנסען אויף אלעם אין חדר'ל, אויף די

יוענד — אויף דעם מישיל, אזוי ווי אלס וואָלט איהר צוגעווינקען, גערערט איהר — צום האַרצען ליעבר טרייע ווערטער ...

און ביידע שווייגען שמיל — און פֿערטיעפֿען זיך ביידע אין זייערע געדאַנקען. — זעהסט, זאָגט זי צו איהם, אַרויסגעטענדיג פֿון דעם קאַסטען דאָס ביכל פֿון פּאַסט. — צוויי הונדערט און פֿערציג רובעל שוין. עס וועט נאָך ווײַן ביז דריי הונדערט רובעל. וואָלסט דערנאָך נישט האָבען אויסצורעדן: „גענומען דיך בחנם. אזוי ווי דו ביסט געשטאַנען און געגאַנגען.“ — נעה, ביזט אַ שלעכטע, איך בין מיט דיר ברוג, פֿייגעלע, ביזערט ער זיך,

— פֿאַר וואָס? ווייל איך זאָג דיר דעם אמת אין די אויגען, זאָגט זי קוענדיג איהם אין פנים אַרײַן, מיט אַ גערעכטעריל. און ער בייגט אַוועק דעם קאַפּ, מאַכט זיך ברוג. — געה שוין נאָריגע, דו האָסט עגמח-נפש. איך האָב דאָך מיר נור געמאַכט אויף אַ געלעכטער, דו פֿערשמעהסט נישט? אזוי רעדען זיי ביז עס ווייזט זיך די אלטעס געזיכט פֿון דער פֿאַרהאַנג אַרויס, עס איז שוין צייט שלאָפֿען געהן און די יונגע פֿאַר געזענענען זיך.

*

יעקב פֿייגעלעס פֿאַמער, ווערט קראַנק. אין אָנהויב ווינטער איז עס געוועזען, דער ווינטער האלט מלחמה מיטן זומער: דער שיקט אַ שניי, דער צווייטער — אַ זון. צוגעהט דער שניי, עס ווערט אַ בלאָטע און צו מיסטען גיסען רעגען ווי מיט צעבערס. אין אַזעלכע וועטערס איז דער אַלטער קראַנק. ער ווערט שלאַפֿער אויף די פֿיס, און ער לייגט זיך אין בעט אַרײַן. אויף קיין ברויט איז נישט דאָ, אויף קיין קוילען אַ נאָיאַ נישט, באַרגט דערווייל פֿייגעלע.

און דער אַלטער ליגט אין בעט און הוסט, דאָס אלטע בלייבֿע צוזאַמענגע-צוגענע פנים ווערט רויטליך, די צייהן בעווייזען זיך צווישען די צוויי צוזאַמענגעצוגענע ליבען און די בלאָהע אָדערן שטאַרען זיך אַרויס פֿון די שלעפֿען. מען שיקט נאָך דעם רופֿא. דער פֿערשרייבט אַ מערעצין. די מאַמע וויל דאָס לעצטע קישען פֿערועצען, לאָזט פֿייגעלע נישט. נעמט זי אַב פֿון שכירות — קרעקט דאָס נישט — פֿערועצט זי איהר זשאַקעט, פֿון נדן וועט זי דאָך חלילה נישט ריהרען. און ער, אליעזר קומט אַרײַן יעדע נאַכט. ביי דעם בעקאַנטען מישיל, ביי דער שיין פֿון דער בעקאַנטער בלייז-לאָטע יצען זיי ביידע.

— וואָס ביסט דו אזוי טרויעריג. פֿייגעלע?

— און וואָס האָב איך פֿרעהליך צו ווײַן, דער מאַמע איז נעביך אזוי קראַנק.

— גאט וועט העלפֿען, פֿייגעלע. ער וועט געזונד ווערען.

- שוין נישט קיין פֿיער וואָלען קיין פרומה אין פאָסט אריינגעגעבען.
 — וואָס מױג דיר געלד?
 — וואָס הייסט וואָס מױג מיר געלד? פֿרעגט זי דערשראָקען אזוי ווי זי וואָלט פֿאַר עפֿעס געציטערט — בחנם וועסט דו מיך נעמען?
 — ווי הייסט בחנם. דו ביסט ביי מיר אלעס געלד ווערט, מיין גאנץ לעבען, וואָס מױג מיר געלד. אָט דו זעהסט די פֿינף פֿינגער, זיי קענען אַדס פֿערדינען. צוויי הונדערט רובעל האָב איך ליגען אין פאָסט, אָנגעזאמעלט מיר פֿון מיין אַרבייט. וואָס דאַרף איך מעהר?
 זי שווייגט אַביסיל און לאָזט אַראָב די אויגען — און די מאַמע דיינע? זאָגט זי שטיל.
 — איך בעט דיר, דו האָסט עפֿעס חתונה מיט מיין מאַמען, צו מיט מיר האָסט דו חתונה, און וואָס געהט עס דיר אָן מיין מאַמע?
 זי שווייגט.
 — איך זאָג דיר נאָך אַמאָל, איך נעם דיר אזוי ווי דו שטעהסט און געהסט — אָט אזוי — און דו נעמסט מיך אויך אזוי — וויסט דו?
 זי נעמט דעם עק פֿאַרמיט דו די אויגען און וויינט אין דער שטיל.
 שטיל איז אַרום. דער לאָסט פֿערשפּרייט זיין העלע ליכטיגקייט אין דעם שטיבל — און זייער שאַטען פֿערשפּרייט זיך אויף די וואַנד.
 פֿון הינטער די פֿאַרהאַנג ווערט געהערט דאָס שווערע שלאָפֿען פֿון די אלטע לייט.
 און איהר קאַפּ איז אָנגעשפּאַרט אויף זיינע אַקסלען און איהר געדיכטע שוואַרצע האָר פֿערשטעלען זיין געזיכט.
 זי וויינט אין דער שטיל: ווי גוט ביסט דו אליעזר!
 און זי עפֿענט איהר גאנץ האַרץ פֿאַר איהם, און דערזעהלט איהם פֿון אלעם זי עס געהט זיי היינט, ווי שלעכט עס איז זיי היינט. אַלס האָבען זיי שוין פֿערזעצט — און אויף צו מאַרגענס איז קיין גראַשען נישט דאָ.
 ער נעמט זי ליעבליך אַרום, און מיט דעם עק פֿון איהר פֿאַרמיט ווישט ער איהר די מרעהרען אָב פֿון די באַקען — זאָגענדיג:
 — וויין נישט, פֿייגעלע, וויין נישט. עס וועט אַלס גוט ווערען.
 — און איך זאָג דיר, אַז דו זאָלסט מאַרגען געהן אין פאָסט אָבערמען עפֿעס געלד און געבען אויף אַלעס, ביז גאָט וועט העלפֿען, דער מאַמע וועט געזונד זענען און קענען פֿערדינען, דענסטמאָל...
 — דענסטמאָל, חור'ט זי איבער אין דער שטיל.
 — דענסטמאָל וועט שוין גוט זיין, גיט ער איהר אַ ווינק מיט די אויגען.
 — אזוי ווי דו שטעהסט און געהסט — שעצטשען זיינע ליבען אין דער שטיל.
 און זי קוקט אויף איהם — אַ שטייכעל לויפֿט איבער איהר פנים.
 און איהר איז אזוי גוט, אזוי גוט...

צו מארגענעם איז פייגעלע דאָס ערשטע מאל אריין אין פאָסט מיט'ן ביכל, אַב-גענומען א פאָר רובעל און אַהיימגעטראָגען די מוטער.
די מוטער האָט שטארק אָבגעוויפצט, געמאַכט א זייערע מינע — פֿערקנייטשט דאָס פנים און אַראָבגעצויגען דאָס קאָפּ-טיכל ביי איבער די אויערן.
דער אלטער ר' יעקב וואָס ליגט אין בעט, האָט זיך מיט דעם פנים אומגעקערט צום וואַנד.

דער אלטער יוד ווייסט וואָס פֿאַר א געלד דאָס איז: זיין איינציג קינדס אויסגעהאַרעוועט פֿאַר רובעל. אנדערע טאטעס געבען קינדער און ער נעמט...
און ביי איהם זעהט עס אויס ווי ער בע'גול'ט זיי, די יונגע מענשען. איהם קומט שוין ניט צו לעבען און פֿאַר'ן טויט בערויבט ער זיי...
און קלערענדיג דאָס, פֿערגלייזען זיך זיינע אויגען, די בלאָהע אָדערן פֿון די שלעפֿען קריכען מעהר אַרויס און דאָס בלאַסע פנים ווערט אָנגעלאפֿען מיט בלוט.
און דאָס פנים איינגעגראָבען צו דער וואַנד ליגט ער און קערט אַזעלכע געדאַנקען.
ער ווייסט, אז ער איז דער גאַנצער שולדיגער פֿון די קינדערס גליק... און ער בעט אויפֿ'ן טויט...

און זי, פייגעלע, וואָלט געוואָלט עפּים מיט אמאָל בעגליקט ווערען. א סך געלד צו האָבען, רייך צו ווערען, צו זיין די גרעסטע גביר'טע.
און אַט, למשל, ווען זי האָט האָטש איצט טויענד רובעל און ער קומט אריין: נא, נא דיר דאָס גאַנצע אוועק, זעה פייגעלע איז געטריי — נא דיר, און זאָג נישט, בחנם נעמסטו דו מיך אָהן נָדן, ווי איך שמעה און געה...
*

ביים טאטענס בעט זיצען זיי ביידע, זי מיט איהר אליעזר.
און דאָס האַרץ ווערט איהר פֿול מיט נחת — עפּים פֿיהלט זי ביי זיך אַזער-געניגען וואָס זי האָט עס נאָך קינטמאל נישט געפֿיהלט — און אַפֿולע טרעהר בעוויינט זיך איהר אויף די באַקען.
זי זיצט און וויינט, פֿערשטעלט זיך דאָס פנים מיט'ן פֿאַרמוך.
און ער נעמט זי ליעבליך אָן ביים האַנד — זאָגענדיג אַזס מיט זיין ליעב ויס קול: פייגעלע, הער שוין אויף, פייגעלע, איך בעט דיר.
און דער טאטע ליגט אויסגעדריעהט מיט'ן פנים צום וואַנד און דאָס בע-וועגען פֿון זיין האַרץ הערט זיך אין דער שטיר.
און זי זיצען. זי פֿיהלט צו איהם א געטריישאַפֿט, זי פֿיהלט, אז זי קען זיך אויף איהם פֿערלאָזען.
זי זיצט און שלינגט זיינע ווערטער — זי פֿיהלט ווי ער קייקעלט איהר אַראָב אַלע שווערע שטיינער פֿון האַרצען.
דער טאטע האָט זיך אומגעדריעהט, געוואָרפֿען א בליק אויף זיי. אויפֿ'ן טאטענס

בלאסע פנים איז עפעס אויסגעגאסען אזא לעבער שמויעל, ווי עס וואלט זאגען :
האט נישט, קיין מורא, קינדערליך, איך בין מסכים דערויף מסכים מיט מיין גאנץ
הארץ.

און פייגעלע פיהלט זיך אזוי גוט. אזוי גוט ...

*

דער טאטע איז נאך קראנק, און פייגעלע נעמט אָב איין רובער נאָכ'ן אנדערן,
איין פינף-רובעלידיגען נאָכ'ן צווייטען.
דער אלטער ר' יעקב ליגט אין בעט און קלערט, קוקט אויף די קינדער און
שווייגט.

דאָס פנים זיגט ווערט בלאסער, איינגעקנייטשטער, שוואַכער און שוואַכער.
ער פיהלט ווי די כוחות געהען איהם אויס.

פייגעלע נעמט אָב פֿון דער פאָסט דאָס געלד די מאַרקעס אין ביכל ווערען
ווינציגער, ווינציגער, פייגעלע ווייסט, אז עס וועט שוין באלד נישט זיין.
דער אלטער ר' יעקב ווינשט זיך אין דער שטיל : ער וואלט שוין נישט אזוי
פיעל געברויכט ... ער וואלט שוין נישט קיינעם געשטערט ...

און ער שפּיט, דער אלטער ר' יעקב, טראָפּען בלוט, טראָפּען בלוט. עס
שעפט זיך אויס — און די מאַרקעס — קלעבען זיך פֿון ביכל אָב ... אַ טראָפּען
בלוט פֿון מויל — אַ מאַרקע פֿון ביכל, אַ טראָפּען בלוט, אַ מאַרקע פֿון ביכל.
דער אלטער ר' יעקב האָט דעם לעצטען טראָפּען בלוט פֿון זיך אַרויסגעגעבען.
און פייגערע דעם לעצטען רובעל פֿון פאָסט ...

יענעם טאָג איז דער אלטער געשטאָרבען ... און אין דעם זעלבן טאָג איז אויף
דעם ביכל אין פאָסט קיין גראַשען נדן געבליבען ... פייגעלע האָט אין איין טאָג
פערלאָרען איהר טאטען מיט איהר נדן ...

*

פייגעלע וועט ווידער ביי איהר בלייבן-לאָפּ און נייט און נייט בוי שפעט אין
דער נאכט און פֿון יעדען שטאָך מיט דער נאָדעל קומט עפעס צו אין איהר נדן
ביכל אין פאָסט.

דער גרן מוז איצט זיין גרעסער ווי פריהער, ווייל צוזאמען מיט דעם ביכל
וואו עס קומט צו מעהר מאַרקעס קומט אויך אלע סאָל צו גרויע האָר אויף איהר
שוואַרצען קאָפּ ...

אויף א מאמע.

(געווינדעטע מאטילדען.)

פיער עקענדיג איז דער מארק, ארום גערינגעלט פון אלע פיער וויטען מיט גיהריגע, קליינע אָבעווייסטע הייליך, פון דעם איינשטאָקענדיגען הויז, וואָס שמעקט קעגען איבער דער ברונען, דאָרט וואו דער בעקער וואָהנט געהט פון דעם קוימען אַנעדיכטער רויך ארויס אונזער צו לעגט זיך הארט איבער דעם מארק, אונטער דעם רויך פליהען ווייסע טויבען אהין און צוריק, און אַ הויכער יונג שמעקט ביי דעם איינשטאָקענדיגען הויז און פֿיפֿט אויף די טויבען.

קעגען איבער דער ברונען שמעהען „שמעלען“, טהירען אויף געלייגט אויף וויי שטוהלען, אויף די טהירען ליענען פֿערשיערענע פֿרוכטען און גרינס, און זייער מיט אָבערברענטע מיהדע-פֿנימ'ער ארום געוויקעלט מיט טיכלעך, אין די רעסטע הימצען שמעהען פֿאַר די „שמעלען“ און קריענען זיך.

— אורא, עס לוינט זיך מיר באַלד מיט אַזאַ שנאָרערען צו קריענען, פֿער-
באַנסט מיין מיסט? דו שלעפֿעהקע.

יענטה אַ יודענע פֿון אַ יאָהר אייניגע פֿערציג, — וואָס פֿון איהרע ברייטע ליפֿען האָבען זיך די ווערטער געלאָזט הערען, מאַגט אַ ברייטען שמוציגען פֿאַרמוך, און איהר דיק אָבערברענט-פֿנים וואָס קוקט רוהיג ארויס פֿון אונטער דעם טיכלעל, האָט מספֿים געוועזען אויף איהרע ווערטער.

-- וואָס מיינסט דו, האָסט שוין גאָט פֿאַר'ן באָרג געהאַפֿט? ער געהרט מיר אַזוי גוט ווי דיר אָן — האָט איהר טויבה אָבערברענט פֿערט אַראָב ריקענדיג דאָס טיכלעל איבער די האַלבע אויהרען און מיט פֿעס זיך די האָר אַרונטער געשאַרט.

אַ קנה'טע איז צוגעקומען צו יענטה'ס „שמעל“, און טויבה, וואָס איז לידיג געשטאַנען, האָט דער ווייל זי אָנגעשלאָסען מיט טויטע קללות.

— וואָס טויג מיר דיין געלד, פֿריצטע, וועסט שטאַרבען און אפילו אַ האַנט וועט נאָך דיר קיין קריש נישט זאָגען... האָט די יודענע געשריגען.

טויבה, האָט איהר שכנ'טע געוואָלט דער מיט געבען אָנצוגעהערען פֿון איהר ווהן יצחק'ל, נאָך זי האָט זיך דערמאָנט, אַז עס פֿאַסט נישט זיך אליין צו ריהבען, איז זי אין שטען רעדען שטיל געוואָרען.

יענטה, אָנטיקעטענדיג די קנה'טע אַ קוואַרט באַרען, האָט איהר אָבערברענט פֿערט. — אורא, ווען דו וואָלסט אַ שטיקעל לייט געווען, וואָלט דאָך דיין מאָן

איבער דיר נישט געשטארבען, און דיין קינד וואלט זיך דאך מיט דיר נישט געשעמט, ער שעמט זיך דאך מיט דיר.

טויבה איז געוואָרען אין פעס און אַרויס מיט א קול:

— חצופה, מיין קינד שעמט זיך מיט מיר! אַ כפרה מענטש דו זיין פֿאַר זיין סינדסטען נאָגל, ביזט אפילו נישט ווערט מיין קינדס נאמען צו דער מאַנען.
זי האָט געוואלט אַרויס מיט אַ געוויין וואָס מען זאָגט, אַז איבער איהר, איז איהר מאַן געשטארבען, און איהר קינד, איהר יצחק'ל שעמט זיך מיט איהר, נאָר נישט צו דערפֿריהען יענטה'ן מיט איהרע מרעז'ן האָט זי זיך מיט אלע קרעפטען איינגעהאַלטען נישט צו וויינען.

די זון האָט זיך וואָס אַ מאָל מער אַרונטער געלאָזט אונטער יענטה'ס שטערמיל, יודען האָבען זיך געאַילט איבער דעם מאַרק און אלע זענען אוועק אין דעם בית-המדרש-געסעל מנחה דאווענען, ביי דעם ברונען אין מיטען מאַרק האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאַמען קלייבען חדר-יונגליך וואָס זענען ערשט פֿריי פֿון דעם חדר-גענאָנגען.

טויבה האָט צוזאַמען גענומען איהרע פֿאַר קוישלעך אויף די הענד, (די מוהר מיט די שטוהלען האָט זי אין מאַרק געלאָזט: עס וועט קיינער נישט ננכ'ענען), און איבער לאָזענדיג די גראַבע יענטה אַ פֿאַר קללות איז זי שטיל פֿון דעם מאַרק אוועק.

ווען זי איז זיך מיט די קוישלעך אויף די הענד אליין אַהיים גענאָנגען האָט זי וועגען איהר יצחק'ל געקלעהרט.

יענטה'ס שטעכענדיגע ווערטער קען איהר פֿון זינען נישט אַרויס, מילא דאָס וואָס זי זאָגט: איבער איהר איז דער מאַן געשטארבען, אַרט עס איהר נישט, אלע ווייסען וואָס זי האָט אוועקגעאַרבעט ביי איהר מאַנס קרענק, נאָר וואָס זי זאָגט, אַז איהר יצחק'ל שעמט זיך מיט איהר, דאָס קרענקט איהר ביי אין "ריפּ". מאַרק, דאָכט זיך איהר, אַז ער קומט אַהיים אויף דער נאָכט געכטיגען, וויל ער ביי איהר קיין זאך נישט פֿערווענען...

און קלעהרענדיג דאָס האָט זי אָנגעהויבען שעלטען יענטה'ן.

— נישט דער לעבען זאָל זי דאָס, רבּונו של עולם: טאטע איינער!

עפּיס האָט זיך איהר געדאָכט, אַז דאָס וואָס זי מיינט, אַז יצחק'ל שעמט זיך מיט איהר האָט זי קיינעם נישט צו פֿערדאנקען גור יענטה'ן, אלץ האָט זי די מכשפּט'ה, אָנגעמאַכט.

— מיין קינד, מיין יצחק'ל, וואָס פֿאַר אַ געשעפֿטען האָט איהר צו איהר?

און זי איז אַרויס מיט אַ קול:

— רבּונו של עולם, דו זאָלסט דיר אָנעמען מיין קריוודע, ביזט דאך אַ טאטע

פֿאַר יתומים, דו זאָלסט עס איהר נישט שווייגען.

— וועמען דאָס? וועמען שעלט איהר אזוי, טויבה? — האָט זיך אָנגערופֿען

צו איהר נָחָה די נגידה'סטע, וואָס איז געשטאַנען אין מוהר פֿון איהר שניטקראָס, און הערענדיג ווי טויבה שעלט אזוי צו זיך אליין אַהיים געהענדיג.

— וועמען דיר בעל-בית'שע? אַז נישט די חצופה, די יתח-שמה'ניצע, האָט אַ

אויסגערופען וויינענדיג מיט דעם פֿינגער אין מאַרק אַרײַן, אונגנישט אפילו דעם קאַפּ
אויפֿהעבענדיג צו זעהן ווער עס רעדט צו איהר, איז זי זיך ווייטער געגאנגען.

אונג טויבה ווייטער געהענדיג, האָט זיך דערמאָנט, אז היינט אין דער פֿריה, ווען זי איז צו נחל'ן מיט אַ הײַז אין קיך אַרײַן האָט זי פֿון דער צווייטער שטוב געהערט יצחק'לס קול ווי ער שפּאַרט זיך מיט נחל'ס בחורים'לעך אין לערנען, זי האָט געוואוסט, אז מיטוואָך עסט איהר יצחק'ל ביי נחל'ן, אונג מאַקי מיט אַ פֿיין אהן צו געגאנגען מיט דער הײַז פֿרי איהר יצחק'ל זאָל אַ גוטע זיך האָבען, ער איז דאָך, נעבן, אזוי שוואַך.

אונג הערענדיג פֿון דער צווייטער שטוב איהר זעהנ'ס קול, האָט זי מאַקי די קיך געוואָלט פֿערלאָזען, נאָך דאָך איז זי נישט אַ וועק, איהר יצחק'ל שפּאַרט זיך מיט נחל'ס קינדער אין לערנען, זיי קענען עפֿים דען? זיי קומען עפֿים צו זיין פֿאַרשטוע? „ער וועט זיך פֿערשעמען“ האָט זי זיך געשראַקען, ווען ער וועט מיך דאָ טרעפֿען מיט דער הײַז אין דער האַנד... „זיין מאַמע איז אַ מאַרק יודענע, אַ שטענער יחוס...“ אונג דאָך האָט זי די קיך נישט פֿערלאָזט. „אַ קינד נישט קיין גראַשען אָבגעקאָסט, אונג וויפֿעל קאָסטען נחל'ס קינדער אָב?“ וואָלט זי היינט געהאַט דאָס געלד וואָס איהר יצחק'ל האָט געדאַרפֿט אָב קאָסטען, וואָלט זי דאָך אַ גידיה'סטע געווען... אונג איז געשטאַנען אונג האָט זיך צו געהאַרפֿט צו זיין קול. — אוי! ער האָט געדאַרפֿט לעבען — אונג זעהן יצחק'לען, ער וואָלט דאָך באַלד געוואַנד געוואָרען — באַלד האָט זיך די טהיר געעפֿענט, עס האָבען זיך געוויזען נחל'ס בחורים'לעך, אין דער מיט איהר יצחק'ל, די בעקלעך האָבען איהם געפֿלאָמט.

— גוט מאַרגען, האָט ער שוואַך אַרויס גערעדט אונג באַלד דורך די טהיר אַרויס, זי האָט געוואוסט, זי האָט איהם ענטה'נפֿש אָנגעטוהן, ער איז פֿערשעמט געוואָרען פֿאַר זיי, פֿאַר נחל'ס בחורים'לעך.

אונג זי פֿיהלט אין האַרץ: איהר קינד, איהר יצחק'ל, איהר מילך געווינגען, וואָס פֿאַרע געשעפֿטען האָט נחל צו איהם, אונג אויסגעסענדיג איהר ביטער האַרץ, אויף יענטה'ס קאַפּ, אויך פֿאַר דאָס וואָס איהר זעהן האָט גאָר נישט אָבגעקאָסט אונג קען בעסער פֿאַר נחל'ס בחורים'לעך האָט זי הויך מיט אַ קול געשאַלטען:

— רכונג של עולם! דו זאָלט דיך מיין קינדע אָנגעמען, דו זאָלט איהר דער פֿאַר באַהאלען, זי זאָל די היינטיגע נאָכט נישט איבער לעבען.

די פֿערביי געהער זעהענדיג ווי אַ יודענע געהט אליין אונג שעלט, האָבען געלאָזט.

די נאָכט האָט זיך אָנגערוקט, אונג פֿינסטער איז אין שמערטעל געוואָרען. טויבה איז מיט די קיזשעלעך אַ היים געגאנגען, האָט זיי אַרויפֿגעשלעפֿט אויף די טרעפֿ פֿון איהר הויז אונג געעפֿענט די טהיר.

— די מאַמע, די מאַמע זענען איהר קולות אַ קעגען געקומען.

די שטוב איז געווען רובֿין, אין מיטען דער שטוב האָבען זיך די קינדער אַרום געשטעלט געבען טויבן אונג ניט אויפֿגעהרט צו שרייען „מאָמע“. איין קינד: קול איז געווען אַ וויינענדיגער: „וואו ביסט דו דאָס געווען אַ גאנצען טאָג?“

א צווייטענס קול איז געווען א פֿרעהליכער: „ווי גוט איז מאמע, אז די בויט געקומען“, און די ארע קולות האָבען זיך אין איינעם אויסגעמישט.
— שווייגט! לאָזט מיך האָטש דעם אַמעס האַפּען, שרייט די יודענע אַניע-דערשמעלענדיג די קוישלעך.

זי איז צו צום קוימען, עפּיס געזוכט, און באלד איז דאָס קליינע שטיבעל פֿון אַ קליין פֿאַר-רויכערמען לעמפּעל בעלויכטען געוואָרען.

דער שוואַכער שיין האָט נור בעלויכטען דאָס אַרט אַרום דער קיך, ווי מייבּה איז געשטאַנען און דאָרטען צוויי העלצליך אונטערגעהייצט, בעלויכטען אין אלט-פֿערשטויבטע מאַשין וואָס איז געשטאַנען געבען אַ בעט (אסימן פֿון אַ געוועזענעם שניידער), און אַ האַלב בעט וואָס איז קעגען איבער דעם לעמפּעל געשטאַנען. אויף דעם בעט איז געווען אויס געשפּרייט שטרויה אויף וועלכען עס זענען געלעגען פֿערשידענע אויבס, און וויער ריח האָט זיך געטראָגען אובער דער שטוב, דאָס איבריגע טהייל שטיבעל מיט די בעטען זענען פֿערלויירען געוואָרען אין דעם שאַמען. ערשט אנדערטהאלבען יאָהר ווי איהר מאַן ליזער שניידער איז געשטאַרבען.

נאָך ביי זיין לעבען, צום סוף ווען דער היכט האָט זיך איהם געשטאַרקט און ער האָט נישט געקענט זיין ווייב און קינדער מפרנס זיין, האָט זיך מייבּה אַוועק-געלאָזט עפּיס צו פֿערדיגען, און וואָס מעהר די קרענק האָט זיך געשטאַרקט, האָט זי געמוזט מעהר האָרעווען, און אז זי איז געוואָרען אַ אלמנה, איז זי שיין געוואָהנט געווען צו אַרבייטען פֿאַרן גאַנצען הויזגעזינד.

דאָס עלסטע יונגעל יצחק'ל האָט געהאַט אַ גוט קעפּעל, ער איז געוועזען דער איינציגער טרייסט, אין ליזער שניידערס פֿינסטערען לעבען, און ליעגענדיג אויף דעם טויטען בעט האָט ער זיך געטרייסט, ער לאָזט האָטש איבער אַ גוטען קריש נאָך זיך.

ווען ליזער איז געשטאַרבען האָבען די בעלי-בתיב רחמנות געהאַט אויף דער וויסטער אלמנה, צו זאמען-געמאַכט אַ פֿאַר רובל, אז זי זאָל האָבען מיט וואָס צו האַנדלען. און זעהענדיג אז יצחק'ל האָט אַ גוטען קאַפּ האָבען זיי איהם אַריין-געגעבען אין בית-המדרש, געשאַפּט איהם טעג אין רייכע הייזער, און עס אַוועק-געגעבען לערנען אין בית-המדרש.

מייבּה זעהענדיג, אז איהר יצחק'ל עסט ביי די נגידים האָט עס איהר האַרצען, אַ הנאָה געטהון, געביך אַ שוואַך קינד, וואָס קען זי איהם געבען עסען? דאָרט, ביי די נגידים האָט ער פֿון אלעם בעסטען, דאָך אָבער אין דער שטיל האָט זי דערפֿון עגמט-נפש געהאַט, פֿון דעם וואָס יצחק'ל עסט אין פֿרעמדע רייכע הייזער, זי האָט אַליין ניט געוואוסט אויב מען האָט איהר מיט דעם אַ טובה געטהון אדער אַרעה...

איינמאָל אזוי זיזענדיג פֿאַר איהר „שמעל“ זעהט זי ווי איהר יצחק'ל געהט ארויס פֿון דעם שול-געסעל מיט דעם תפֿילין-זעקל אונטער דעם אַרום און געהט גרייך אין זינדעל דעם גבירים הויז אַריין פֿרושטיק עסען, האָט עס איהר אין האַרץ געשטאַכען. זי איז דענסטמאָל נאָך גוט געווען מיט יענטה'ן, ווייל באלד

נאך דעם מאַנס טוידט האָבען אלע אויף איהר רחמנות געהאט, האָט זי צו איהר געזאָגט:

— גלויבט מיר יענטה, איך ווײס אליין נישט, זעהט וואָס האָב איך, דאָכט זיך פּראָנטעניועס צו די בעלי-בתים, זיי האָבען דאָך גוטס געטהון מיט מיר, אונ מיט מיין קינד, געשאַפּט איהם עסען ביי רייכע ערטער, בעהאַנדעלט איהם, זאָג איך אייך, נישט ווי ער וואָלט זיין אַ ביזק יודענעס אַ קינד, נור ווי אַ גבירס, דאָך יעדעס מאָל ווען איך געב די קינדער מיטאַג, פֿערגעס איך אונ שטעל אַ ניעדער אַ טעלער פֿאַר מיין יצחק'ל אויך, אונ אַז איך דער מאָן מיך אַז ער עסט נישט ביי מיר, ווײן איך פשוט ווי אַ קליין קינד.

— געהט, איהר זײט אַ נאַרשישע יודענע, ענטפֿערט איהר יענטה אָב, וואָס דען ביי אייך וואָלט ער אַ לײט געוואָרען, וואָס קען געביך איין אַרימאָן אַ קינד געבען צו עסען? מישטיינס געזאָגט.

— איהר זײט גערעכט, יענטה, זאָגט טויבה, אָבער דאָך ווען איך צו מהייל אַס מיטאַג, שנייט מיר אין האַרץ.

אונ איצט זיצענדיג ביי דער קיך. אָבקאָלען עסען פֿאַר די קינדער האָט זי יודענע דאָס זעלבע געקלערט, עפֿים האָט זיך איהר געדאָכט, אַז מען רויבט ביי איהר יצחק'לען אַוועק.

ווען די קינדער האָבען אָנגעגעסען אונ זיך שלאָפֿען געלעגט, האָט זי דאָס לעמפֿיל אויף דעם מיש אַ נידער געשטעלט, אונ גענומען פֿאַר רעכטען אַ העמד פֿאַר יצחק'לען.

באַלד האָט זיך די טהיר אויפֿגעפֿענעט, אונ יצחק'ל איז אַריינגעקומען. יצחק'ל איז אַ יונגעל פֿון אַ יאָהר פֿערצעהן, הויך אונ דאַר, זיין ווײס פנים שיינט ברוגז דיג אַרויס פֿון דעם שוואַרצען קאַפּאַטקעלע אונ פֿון דעם שוואַרצען היטעל. — גוט אַווענד, האָט ער שטיל געזאָגט.

די מוטער האָט איהם אָנגערעדטען איהר אָרט, אין האַרץ האָט זי געפֿיהלט, אַז זי דאַרף פֿאַר איהר קינד דרך-אֶרץ האָבען, נישט וויסענדיג אליין פֿאַר וואָס אונ באַלד האָט זיך איהר געדאָכט, אַז זי מיט איהר אַרימקייט זענען פֿאַר איהר יצחק'ל איין אומגליק.

ער האָט זיך אַ נידער געזעצט אונ אַרויס גענומען פֿון דעם ספֿריס-שאַפֿקעלע אַ ספֿר אונ אַריינגעקוקט.

די מוטער האָט אַרויס געדעהט דאָס קנויטעל פֿון לעמפֿעל, אויסגעווישט מיט דעם פֿאַרטוך דאָס גלעזעל אונ דאָס לעמפֿעל צו איהם געהענטער צו גערוקט.

— וועסט מרינקען אַ גלאָז טהיי, יצחק'ל? פֿרעגט איהם די מוטער אין דער שטיל, וועלענדיג איהר קינד מיט עפעס דיגען.

— ניין, איך האָב ערשט געטרונקען.

— אפשר אַ עפעלע?

ער האָט געשוויגען.

די מוטער האָט זיין געמאַכט אַ טעלעריל, אַרויפֿגעלעגט אַ פֿאַר עפעליך מיט אַ מעסער אונ אַ נידער געשטעלט אויף דעם מיש געבען איהם.

ער האָט זיך בנעימות'דיג ווי א גרויסער אָב געשיילט א עפעלע, הויך א ברכה גימאַכט אונ געגעסען.

ווען יצחק'ל האָט געגעסען דאָס עפעלע האָט טויבה זיך צו איהם טעהר מאַמע'דיגער געפֿיהלט. אונ האָט זיך געהענטער צו גערוקט צו איהם.
אונ אָבשיילענדיג בנעימות'דיג דאָס צווייטע עפעלע האָט יצחק'ל נאָך ליעבליכער גערעדט:

--- איך האָב היינט מיט דעם דיין געשמועסט וועגען דער נסיעה, דאָ איין היינען בית-המדרש איז גאָר נישט דאָ וואָס צו טהון, נישט דאָ ביי וועמען צו לערנען, אונ וואו צו לערנען, ער האָט מיר איין עצה געגעבען נאָך מאַקעווע אין דער ישיבה צו פֿאַהרען, ער וועט מיר מיט געבען א בריווע צו ר' חיים דעם ראש הישיבה, ער זאָל מיך מקרב זיין.

טויבה הערענדיג, אז איהר יצחק'ל וויל זי איבער לאָזען, איז זי שטאַרק דער-שראַקען געוואָרען, נאָר די ווערטער "דיין", "ראש הישיבה", "מקרב זיין" — די הויכע לשון קודש ווערטער וואָס זי האָט נישט פֿערשטאַנען האָבען געוואָרפֿען אויף איהר עפעס אַ אימה אונ זי האָט געפֿיהלט, אז זי דאַרפט דרך-אָרץ האָבען... באלד האָבען זי די ווערטער בערוהיגט: יצחק'ל האלט זיך מיט איהר איין עצה, מיט איהר, זיין מאַמע...

— מילא אז דער דיין הייסט, האָט זי אָבגעענפֿערט מיט א פֿרומע מינע.
— יא, זאָנט ווייטער יצחק'ל, דאָרט לערענט מען "שעור" מיט אלע מפרשים, ר' חיים דער מחבר פֿון "אור תורה" איז אַ למדן מופֿלג, דאָרט קען מען אום וואַסען אַלייט.

די ווערטער האָבען זי אין גאַנצען בערוהיגט, זי האָט זיך געפֿיהלט עפֿים גליקליך, עפֿים דערהויכט, דאָס איז איהר קינד — זי איז די מאַמע פֿון אזא קינד, אונ ווען נישט זי וואָלט דאָך יצחק'ל נישט געוועזען... נאָר דאָס האַרץ האָט איהר געריסען אונ זי איז טרויעריג געוואָרען...

דער נאָך האָט זי זיך דערמאָנט אָן איהר מאַן אונ איז אַרויס מיט אַ געוויין:
— וואָלט ער האַטש געלעבט, וואָלט ער האַטש דאָס נחת דערלעבט, האָט זי געוויסעט.

יצחק'ל האָט אין ספֿר אַריין געקוקט.
דאָס וואָס יצחק'ל קלויבט זיך אוועק פֿאַהרען, האָט זי ביי נאָכט נישט געלאָזט שלאָפֿען, דאָס האַרץ האָט איהר געריסען.

אונ ביי נאָכט ליגענדיג אויף איהר געלעגער, האָט זיך איהר געחלומט ווי עפעס גרויסע רבנים מיט טיעפֿע שמריימלען, אונ לאַנגע פאות קומען אָן, אונ געמען פֿון איהר, איהר יצחק'ל אוועק, איהר יצחק'ל טראָגט אויך אַ שמריימלעל מיט לאַנגע פאות אונ האַלט אַ גראָב ספֿר אין האַנד, אונ ער געהט ווייט אוועק מיט די רבנים, זי שמעט אונ קוקט נאָך אונ זי ווייסט אַליין נישט, אויב זי זאָל זיך פֿרעהען, אָדער וויינען גאָר...

אונ דער פֿריה האָט זי זיך שפעט אויפֿגעחאַפט, יצחק'ל איז שוין נישט געוועזען.
זי האָט אויף גיך די קינדער אָבגעפֿערטיגט אונ געאַיילט זיך אין מאַרק אַריין, אונ

זיטצענדיג ביי איהר שטעל האָט זיך זיך פֿערקלעהרט אונ עם האָט זיך איהר געדאַכט אז זי זיצט ביי איהר זוהן, ער איז רב אין אַ גרויסע שטאָדט, אָט זיצט ער אָנגעטהון אין שיך אונ זאָקען, אַ גרויס שטריימעל אויף דעם קאָפּ אונ האַלט אַ גראָב ספר אין דער האַנד אונ קוקט אַריין, זי זיצט ביי זיין רעכטער זייט אונ שטריקט אַ זאָק. די מוהר פֿענעט זיך, עם קומט אַריין יענעם מיט אַטעלעריל אין דער-האַנד פֿרעגען איהר זוהן אַ שאלה.

אַ קונה האָט זי אויפֿגעוועקט פֿון איהרע זיסע געדאַנקען.
גאַנצע נעכט איז מויה געזעסען ביי דעם מיטשעל אונ ביי דער שיין פֿון דעם קליינעם פֿערויכערטען לעמפּעל האָט זי צו רעכט געמאַכט די העמדרער פֿאַר יצחק'ל אין וועג אַריין; ביי יעדען שטאָך האָט זי געקלעהרט, אז זי גייט עם פֿאַר יצחק'לען, ער וועט אוועקפֿאַהרען אין דער ישיבה אַריין, זיטצען אונ לערנען אונ אַלע פֿרייטיג אָנטהון אַ העמר, וואָס די מאַמע האָט פֿאַר איהם צו רעכט געמאַכט. יצחק'ל איז שטענדיג געזעסען אויף דער צווייטער זייט מיט אונ האָט אין ספֿר'יל אַריין געקוקט, די מוטער האָט איהם געוואָלט עפֿים זאָגען. נאָר זי האָט נישט געוואוסט וואָס...

מויה מיט יצחק'לען זענען פֿאַרמאָג אויפֿגעשטאַנען.
יצחק'ל האָט געקוישט די ברידערליך אין שלאָף, די פֿערשלאָפֿענע שוועסטערליך האָט ער געזאָגט בלוים: „בלויבט געזונד“, איין שוועסטערלי גאָלדה, האָט זיך אויפֿגעחאַפט אונ אָנגעהויבען צו וויינען, אז זי וויל אויך מיט געהען בעגלייטען דעם ברודער, די מוטער האָט זי אין דער שטיל אַיינגענומען. אונ מראַגענדיג יצחק'לס קעסטעל זענען זיי ביידע פֿון דער שמוץ אַרויס.

די גאס האָט נאָך געשלאָפֿען, די לאַדען זענען נאָך געוועזען פֿערמאַכט, פֿון אונטער דער שפיטץ פֿון דער קירכע האָט דער מאַרגען שטערען אַ פֿוירגעשיינט אונ קאַלט בעגילדעט די קאַלטע פֿריה. מאַרגענדיגע ראָסע וואָס איז געליגען איבער די דעכער, אונ איבער דעם שטעטל אונ גאס האָט גערוהט אַ שטילקייט. — נאָר אין מיט'ן מאַרק איז אַ פֿויערשע פֿוהר געשטאַנען מיט אויבס, אַרום די פֿוהר ווייבער, אונ פֿון דער ווייטען האָט זיך געהערט יענעם קול:

— פֿינף גילדען מיט צעהן גראַשען, דאָס גאַנצע אויבס נעהם איך.
אונ מויה, נאָכטראַגערדעג יצחק'לען דאָס קעסטעל, איז דורך געגאַנגען דעם מאַרק אונ דערוועהנדיג יענעם האָט זי אויף איהר געקוקט מיט שטאַלץ...
זיי זענען אַרויס אונטער דעם שטערטעל, אויף דעם וועג, אונ אָבגעוואַרמט אַ געלענעהייט נאָך לענטשיץ, אז פֿון דאָרט זאָל יצחק'ל ווייטער פֿאַהרען קיין קוטנא. דער הימעל איז געווען גרויע אונ קאַלט. דאָרט ווייט האָט ער זיך אויסגעמישט מיט דעם רויכערדיגען מויה-וואָלקען וואָס האָט פֿון דו פֿעלדער אויפֿן הימעל אויפֿ-געשטייגט אָבער פֿון הימעל אויף די פֿעלדער אַ ראַבענדיערט אונ האַבען זיך אין איינעם צוזאַמענגעגאַסען... אונ דער וועג האָט זיך שטיל-שוויגענד ווייט זיך אַוועק געצויגען.

זיי האָבען זיך ביידע ביים שלאָבען אַנידער געשטעלט און געוואַרט אויף אַגעלעגנהייט:

און די מוטער האָט אַרויסגעקראַצט אַ פאַר פֿערציגערס פֿון דער קעשענע און איהם, אַיינגעבונדען אין העמד, אויפֿן האַרץ.

באַלד איז אַ פֿוהר דורגעפֿאַהרען פֿול מיט פערשונען. זי האָט פֿאַר יצחק'לעך אַויסגעדונגען איין אָרט פֿאַר פֿערציג גראַשען און האָט דאָס קעסטל אויף דעם וואַגען אַרויפֿגעלעגט.

— פֿאַהר געוונדערהייט! פֿערגעס נישט אָן דער מאַמען! האָט זי וויינענדיג אַויסגערעדט.

יצחק'ל האָט געשוויגען.

זי האָט געוואַלט איהר קינד קושען נאָר זי האָט געוואוסט, אַז דאָס פאַסט נישט פֿאַר אַ דערוואַקסענדיג יונגיל און האָט זיך אַיינגעהאַלטען.

יצחק'ל איז אַרויף אויף דער פֿוהר, די פאַסאָזשירען האָבען פֿאַר איהם צווישען זיך איין אָרט געמאַכט.

— בלייב געוונד, מאַמע, האָט ער געוואָגט ווען די פֿוהר האָט זיך פֿון אָרט געריהט.

— פֿאַהר געוונדערהייט, מיין קינד! זימץ און לערען דאָרט און פֿערגעס נישט אָן דער מאַמען, האָט טויבה נאָך דער פֿיהר נאָכגעשריעגען.

די פֿוהר האָט זיך וואָס אַ סאָל דער ווייטערט אַרויף אויף דעם באַרג, וואָס האָט זיך געוועהן פֿון דערווייטענס.

טויבה איז געשטאַנען און אַלץ נאָך געקוקט נאָך דער פֿוהר. ווען די פֿיהר איז פֿון דער ווייטען אין קאָרוש פֿערלוירען געוואָרען, האָט זיך טויבה אַנטגעדריהט און צוריק אין דער שטאָרט אַריין.

זי האָט אָנגעלעגט דעם וועג פֿרי עס זאָל איהר אַויסקומען פֿאַר ביי געהן דעם „בית עולם“.

ניט קיין הויכער פאַרקען פֿון ברעטער האָט דעם בית-עולם אַרומגערינגעלט און די מצבות האָבען אַרויס זיך אַרויסגעוויזען און געקוקט אין הוימעל אַריין.

זי איז צו געגאַנגען און אַרויף געקלעמערט אַ ביסעל אויף דעם פאַרקען און האָט אַריינגעשטעקט דעם קאָפּ אין „פֿעלד“ אַריין און זי האָט, צווישען די מצבות עפֿים מיט די אויגען געזוכט, און אז זי האָט דערוועהן אַ בעקאַנטע קליינע מצבה, האָט זי מיט דעם קאָפּ איהר געשאַקעלט:

— ברוך, ברוך! דיין זוהן יצחק'ל איז אין דער ישיבה געפֿאַהרען, תורה לערנען. באַלד האָט זי זיך אָבער דער מאַנר אָן דעם מאַרק, יענטע האָט אַרדאָ דאָס גאַנצע אויבס אָבעקויפֿט: פֿאַר איהר וועט גאָר שוין נישט איבער בלייבען, און האָט זיך אין שטאָרט געאַיילט.

זי איז ניכער געגאַנגען, און זעהר צו פֿריעדען מיט זיך געוועזען. עפֿים האָט זי געפֿיהלט, אַז זי האָט אַ גרויסע זאָך געטהון, און טראַכטענדיג דאָס האָט זי פֿערגעסען אין דעם עגמת נפֿש פֿון דעם וואָס יענטע האָט דאָס גאַנצע אויבס אָבעקויפֿט.

אין צוויי וואָכען אַרום האָט זי פֿון יצחק'לען אַ בריוועלע ערהאַלטען, אליין לעזען קען זי נישט, איז זי אוועקגעגאַנגען מיט דעם בריוועל צו ר' יוחנן מלמד, און ער זאָל עס איהר איבערלייענען.

ר' יוחנן האָט די ברילען אָנגעמעהן גוט אָבערהוסט און האָט אָנגעהויבען פֿון בריוועל אַרויס צו לעזען:

„לאמי אהיבתי הצנועה...”

— וואָס איז דער מייטש? האָט טובה געפרעגט.

— אַ מיטעל איז דאָס צו דער מוטער, זאָגט ר' יוחנן און לייענט ווייטער.

טובֿה'ס געזיכט איז ליכטיגער געוואָרען, זי האָט גענומען איהר פֿארטן צו די אויגען און אָנגעהויבען וויינען.

ר' יוחנן האָט דאָס בעמערקט און געלייענט ווייטער לשון-קודש ווערטער.

— וואָס איז דער מייטש? דער מייטש? פרעגט אלץ די יודענע.

— גאָר נישט, נישט פֿאַר אײך, איהר וועט עס נישט פֿערשטעהן, עס איז אַ פֿשט'ל.

זי האָט געשוויגען, די לשון קודישע ווערטער האָבען אויף איהר אַ שרעק געוואָרפֿען, און זי האָט מיט דרך-אֶרץ אויסגעהערט.

„איך געריס אמי אהובתי, מיט אחותי, און שרה'ן און גאָלדען און יעקב, דאָס ער זיך גוט לערנען, איך האָב אַלע טעג... און שלאָף ביי ר' חיים'ען". האָט פֿלוצים ר' יוחנן געלעזען.

טובֿה האָט זיך געלאָזט בעגניגען מיט די פֿאַר ווערטער — זי האָט צוגענומען דעם בריעף, איהם געלעגט אין קעשענע אַרײַן און געגאַנגען מיט גרויס פֿרייד אין מאַרק אַרײַן.

אויף דער נאַכט — האָט זי זיך געמראַכט — וועל איך אַרונטערגעהן צום דין, לאָז ער לעזען דאָס בריוועל.

אויף דער נאַכט. ווען זי איז אַ היים געקומען, האָט זי אויף גיך מיטאַג אָב-געקאַכט, געגעבען די קינדער עסען, און געלאָפֿען צום דין מיטען בריוועל.

זי איז אין שטוב אַרײַן, לאַנגע פֿאַליצעס מיט ספרים בעדעקען די ווענד, און אַ יוד אין אַ ווייסע באָרד ויזט אויבען אָן — און קוקט אין אַ ספר אַרײַן.

— וואָס, אַ שאלה? פרעגט דער דין פֿון דערווייטען.

— ניין.

— וואָס דען?

— אַ בריוועל פֿון מיין יצחק'לען.

דער דין האָט זיך אויפֿגעהויבען, צו געגאַנגען, זי אָנגעקוקט און האָט צו גענומען פֿון איהר דאָס בריוועל, און אָנגעהויבען לייענען, אין דער שטיל, פֿאַר זיך. — וואהל, אויסגעצייכענט, גוט... דער קליינער פֿערשטעהט... רערט דער

דין צו זיך.

טובֿה'ס גיסען זיך טרעהרען פֿון די אויגען...

— וואָלט ער האָטש געלעבט! וואָלט ער האָטש געלעבט!

— שחיטת חוץ... רמב"ם... תוספות איז גערעכט... רערט דער דין.
ווייטער צו זיך.
„איהר יצחק'ל, טויבע די מארק-יודענעס א יונגעל", טראכט זי מיט שמאלץ.
— נאט אייך דאס בריוועל, זאגט דער דין צום סוף, איך האב עס שוין
דורכגעלעזען.
— נו וואס? פֿרעגט די יודענע.
— וואס? וואס ווילט איהר דען?
— וואס שמעהט אין בריוועל? פֿרעגט די יודענע אין דער שמיל.
— עס איז נישט פֿאר אייך — איהר וועט עס נישט פֿערשטעהן, זאגט דער
דין מיט א שטייבעל.

יצחק'ל שרייבט אהיים בריוועלעך, וואס אַמאָל ווערען די יודישע ווערטער
ווינציגער, די לשון קודש ווערטער מעהר, אַמאָל נאָר אַ געריס צו דער מאמען —
און זי קומט צו ר' יוחנן, ר' יוחנן לייענט איהר דורך די יודישע ווערטער און זי
לאזט זיך דערמיט בענגיגענען, „די לשון קודש ווערטער זענען פֿאר דעם דין“.
טראכט זי זיך.

אַמאָל קריענט זי אַ בריוועל פֿון יצחק'ל.
זי געהט אריין צו ר' יוחנן, ער זאל עס דורך לייענען.
ר' יוחנן לייענט עס דורך.
— גאָר נישט דאָ צו אייך, זאגט ער.
— ווי הייסט?
— גאָר נישט, ענטפֿערט ער אָב קורץ.
— לייענט זשע מיר האַמט דאָס, וואָס איז דאָ.
— עס איז דאָך לשון קודש, תורה, איהר וועט דאָך נישט פֿערשטעהן.
— וועל איך נישט פֿערשטעהן.
— געהט אייך געוונדערהייט, און פֿעדדערהייט מיר נישט דעם קאָפּ.
טויבע איז אַרויס מיט דעם געדאַנק, אויף דער נאכט צו געהן צום דין.
— רבי, ווייט מוחל, פֿערטייטשט מיר דעם בריעף אויף יודיש, זאגט זי צו
דעם דין, איהם, דעם בריעף איבערגעבענדט.
דער דין נעהמט דעם בריעף און לייענט איהם איבער.
— גאָר נישט דאָ פֿאר אייך! זאגט ער איהר.
— רבי, זאגט טויבע פֿערשעמט, פֿערטייטשט מיר, ווייט מוחל, דאָס לשון
קודש'דיגע.

— עס איז דאָך תורה, איהר וועט דאָך נישט פֿערשטעהן.
— נו, לייענט האַמט דעם בריעף אויף לשון-קודש, הויך, הויך, איך זאל
איהם הערען.

— איהר וועט דאך אָבער נישט פֿערשטעהן, עס איז דאך לשון קודש, שמייכלט דער דין.

— נו וועל איך נישט פֿערשטעהן, ואָגט די יודינע, עס איז דאך מיין קינדס תורה, מיין קינדס.

דער דין האָט עפּים געקלערט. אונ אָנגעהויבען לייענען הויך.

— שחיטת חוץ שנתעברה בקודש... רמב"ם בהלכות... מ"א...

באלד אָבער קוקט ער אויף די יודענע אונ דערמאָנט זיך אָן עפּעס: ער ואָגט גאָר תורה פֿאַר אַ יודענע.

— נאָט אייך דעם בריעף, עס איז גאָר נישט דאָ פֿאַר אייך, האָט ער געוואָגט דחמנות'דיג אונ צוריק זיך געזעצט אויף זיין אָרט.

— עס איז דאך מיין קינדס תורה, מיין יצחק'לס בריעף, פֿאַר וואָס וואָל איך נישט הערען? לאָס מיך נישט פֿערשטעהען! עס איז דאך מיין קינד.

דער דין האָט זיך קאלט אוועק גערדעהט.

דערנאָך ווען טובה איז אַ היים געקומען, האָט זי זיך ביים מישעל אַנידער געזעצט, אַראָפּגענומען דאָס לעמפל פֿון צוואַק אונ ביי דער שיין פֿון דעם פֿער-דויבערטעל לעמפל, האָט זי שטום אויף דעם בריוועל געקוקט.

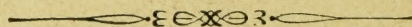
זי האָט דעם בריעף געקושט, נאָר באלד האָט זיך איהר געדאַכט, אז זי איז סטמא דעם בריעף מיט איהרע ליפּען, זי אַ וינדיגע יודינע...

זי האָט זיך אויפֿגעהויבען, אַרויסגענומען פֿון ספרים-שאַפֿקעלע דעם מאַנ'ס סדור אונ צווישען די בלעטער אַריין געלעגט דעם בריעף.

מיט ציטערדיגע ליפּען האָט זי געקושט די טאָוולען פֿון דעם סדור, אונ איהם צוריק אַריין געשטעלט אין ספרים-שאַפֿקעלע.

אינהאלט.

3	איבער דער גרענעץ.
10	א ברוט.
19	אויף דעם וועג קיין שעמענעץ.
25	א נ'ט פאר פאלק.
29	מחלוקת אין קארטישעוו.
34	תשעה-בבב.
38	א בית-המדרש'ל.
42	ביי א פרעמדען טיף.
47	א שבת אין א שטעדטיל.
57	א ווינטער אין א שטעדטיל.
59	א פשוטה מעשה.
68	אויף א מאמע.

פערלאג „פראגרעס“ ווארשא

האט אב געדרוקט

אלע ווערק פון דעם בעליעבסמען פאלקס־דיכטער

אברהם רייזען.

אין צוויי גרויסע בענדער פראכטפֿאָהל שעהן געדרוקט
אויף גוט פאפיער לויט די לעצטע מאָדערנע אויספֿיהרונג
וואָס ביזיעצט איז נאָך אין יודיש אַזוי שעהן ניט געדרוקט
געוואָרען, מיט דעם בילד פֿון דעם דיכטער.

ערשטער באַנד:

ערצעהלונגען, בילדער, סקיצען, הומאָריסקעס,
און דראַמעס פֿון דעם אַלגעמיינעם לעבען.

צווייטער באַנד:

פאָעזיע.

ביידע בענדער ענטהאַלטען ערך 800 וייטען.

פֿריי פֿיר יעדען באַנד 1 רובל 25 קאָפּ.   געבונדען אין פראכט באַנד צו 40 קאָפּ פֿיר אַ באַנד.

מיט בעשטעלונגען זיך ווענדען:

Книгоиздательство „ПРОГРЕСС“
Я. ЛИДСКИЙ, Варшава, Належки 36. (Телефонъ 61-63).

די איבעריגע ווערק פֿון א. רייזען, ווערט איבערגעגעבען צום דרוק.
ביים ערשטנען וועט מען אין בעפֿונדערע אָנאָמען בעקאנטשאַפֿען.